

**De Tsjechoslowaakse emigranten van de Praagse Lente
in Nederland**

***Diplomová práce magisterského studia oboru nizozemské
filologie se zaměřením na odborný jazyk***

The Czechoslovak emigrants from the Prague Spring in the
Netherlands

Marie Maňáková

Vedoucí práce: prof. dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt.

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

Ik verklaar dat ik mijn scriptie alleen geschreven heb en alle vakliteratuur en bronnen die ik gebruikt heb in de literatuurlijst heb vermeld.

V Olomouci, dne 18. srpna 2014

.....

Marie Maňáková

Dankbetuiging

Ik wil graag van harte van mijn dank betuigen aan prof. dr. Wilken Engelbrecht cand. litt. voor zijn begeleiding en waardevolle adviezen en voor zijn hulp met de Nederlandse grammatica. Een woord van dank wil ik ook graag richten tot het Tsjechisch Centrum Rotterdam en Filip Bloem voor het leveren van literatuurbronnen en nuttige contacten. Ten slotte zou ik graag alle respondenten die aan mijn scriptie hebben bijgedragen bedanken.

Inhoud

Inleiding.....	1
1. Praagse Lente 1968	5
1.1. Gebeurtenissen van de Praagse Lente 1968	5
1.2. 20/21 augustus 1968 – een ongewone nacht.....	9
2. Gericht op verhoudingen van Tsjechië en Nederland in 1968 - 1989.....	13
2.1. Tsjechen en de Praagse Lente	15
2.2. Nederlanders en het jaar 1968	22
3. Proces van emigratie	30
3.1. Fase I - Motivatie en redenen van emigratie	30
3.2. Fase II - Droom van emigratie	32
3.3. Fase III - ‘Verbranding van bruggen’	37
4. Emigratie naar Nederland tijdens de Praagse Lente.....	38
5. Definities van het begrip identiteit	42
5.1. Inleiding op het thema identiteit	42
5.2. Het begrip van identiteit in de geschiedenis.....	42
5.3. De definitie van identiteit	43
5.4. Overzicht van de theorieën van identiteit	44
5.5. Consolidatie van identiteit	48
6. Proces van integratie.....	50
6.1. Opbouwen van het bestaan in Nederland	51
6.2. De huidige relatie met het vaderland en z’n cultuur	56
6.3. De perceptie van de culturele grenzen.....	57
7. Eigen onderzoek.....	59
7.1. Onderzoeksdoelen	59
7.2. Onderzoeksgroep	59
7.3. Selectiemethode van de onderzoeksgroep	59

7.4. Kenmerken van de onderzoeksgroep	60
7.5. Methode van het onderzoek.....	60
7.6. Methode van gegevensverwerving.....	60
7.7. Methode van gegevensanalyse.....	61
7.8. Resultaten	61
8. Tsjechoslowaakse emigranten van 1948 in Nederland.....	62
8.1. Zdeněk Radslav Dittrich.....	62
8.2. Jana Beranová	66
9. Tsjechoslowaakse emigranten van de Praagse Lente in Nederland	69
9.1. Hans Renner	69
9.2. Jan Stavinoha	71
9.3. Martin Šimek.....	74
9.4. Vera Ebels Dolanová	77
10. Conclusie van de onderzoeksafdeling.....	81
Conclusie	82
Shrnutí.....	85
Summary	86
Gebruikte bronnen.....	87
1) Literatuurlijst.....	87
2) Webpagina' s.....	89
3) Interviews.....	90
Bijlagen.....	91
1) Lijst van gebruikte afkortingen	91
2) Vragenlijst	92
3) Beeldmateriaal	94
Annotatie	102

Inleiding

*“Midden in de nacht van 20 op 21 overvallen de Sovjet-Russische, Oost-Duitse, Poolse, Hongaarse en Bulgaarse troepen Tsjechoslowakije. De bezetter sticht onmiddellijk een eigen radiostation, genaamd Vltava (Moldau), waarin in gebroken Tsjechisch wordt uitgezonden. Tevens probeert hij een nieuw partijbestuur te formeren, waarin de verraders Bilak, Kolder en Indra zouden zitten.”*¹

*“In Praag was sinds de lente van 1968 een beweging op gang gekomen die beoogde het communistische dwangstelsel niet te vervangen, maar een menselijker gezicht te geven, de individuele burgers ontplooiing in vrijheid toe te staan, en hen te bevrijden van de willekeur van de staats- en partijmachinerie. Dit was in de ogen van Moskou ontoelaatbaar.”*²

Na het openen van de Tsjechoslowaakse grenzen in november 1989, komt dan de vraag: *‘Waar was u op 21 augustus 1968?’* Verrassend veel mensen die hun levens aan de andere kant van het IJzeren Gordijn hadden, kunnen die beantwoorden.³

Tsjechië is sinds de tijden van de Witte Berg (1620) verbonden met emigratie. Emigratiegolven vonden plaats na een aantal belangrijke gebeurtenissen in de Tsjechische geschiedenis, meestal van politiek desastreus aard. Emigratie heeft niet alleen een politiek karakter, ook economische, religieuze, culturele, discriminerende, of professionele redenen spelen een belangrijke rol. Dat zijn echter algemeen menselijke redenen, waarbij interesse in het thuisland niet zo intens is als bij emigratie om politieke redenen. We komen de grootste en omvangrijkste emigratiegolven in de 20^e eeuw tegen. Al aan het begin van de 20^e eeuw, tijdens de Eerste Wereldoorlog, ging Tomáš Garrigue Masaryk in ballingschap.

De laatste massale emigratie in de Tsjechische geschiedenis kwam na de Sovjet-bezetting in 1968 op gang. Deze golf had een eigen karakter en omvatte ongeveer 127.000⁴ Tsjechoslowaakse burgers die besloten te emigreren of gewoon niet terug te keren. Sommigen werden vervolgd of gedwongen te vertrekken om hun levens en

¹ BERANOVÁ..., [door] Jana. Abel: het stille verzet vanaf het einde van de Praagse Lente tot de zomer 1969. 1978. Uitgave z.j.,s.l.: [s. n.], 1978, blz. 7.

² STOEL Max van der in: BERANOVÁ..., [door] Jana. Abel: het stille verzet vanaf het einde van de Praagse Lente tot de zomer 1969. 1978. vyd. s. l.: [s. n.], 1978, blz. 3.

³ MAREŠ Petr in: *Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro*. Litomyšl 2008, blz. 12.

⁴ Dit getal geeft aan de hand van Neue Zürcher Zeitung Pavel Tigrid. Viz TIGRID, Pavel. *Politická emigrace v atomovém věku*. Praha 1990, blz. 92.

bestaan te redden. Velen kozen ervoor om te vertrekken omdat zij genoeg van het leven in een dictatuur hadden. De communisten hebben de Tsjechische emigranten om verschillende redenen gedemoniseerd. Dat had echter net zo weinig zin als het geen zin heeft om de Tsjechische emigratie te idealiseren.

In het eerste hoofdstuk wordt kort ingegaan op de gebeurtenissen van de Praagse Lente, die de Sovjetinvasie in Tsjechoslowakije hebben uitgelokt. De nacht, die een belangrijke levenservaring voor alle Tsjechoslowaken was, wordt in de authentieke fragmenten van de voormalige radio-omroeporganisatie weerspiegeld.

Het tweede hoofdstuk gaat over de betrekkingen tussen de twee landen, de Tsjechische Republiek en Nederland. Het bespreekt de periode sinds de Praagse Lente bijna tot de Fluwelen Revolutie.

Voor een beter inzicht in dit hoofdstuk zijn verschillende persoonlijkheden uit het boek *Revisited 68* gekozen die een belangrijke rol tijdens de Praagse Lente speelden en een belangrijke positie in de relaties tussen het voormalige Tsjechoslowakije en Nederland hadden. Hoe hebben Tsjechoslowaken de Praagse Lente vanuit hun perspectief waargenomen en wat vonden de Nederlanders als de mensen van een liberaal westers land van het jaar 1968?

Het derde hoofdstuk beschrijft het feitelijke proces van emigratie. Wat was/is het om het geboorteland Tsjechoslowakije te verlaten met een gevoel dat je nooit meer naar thuis kunt terugkeren? Waarmee wordt men in een vreemd land geconfronteerd? Hoe ga je met die problemen om? Wat geeft hoop op een betere toekomst? Dit hoofdstuk spreekt ook over de drie fasen van het proces van emigratie, waarmee elke emigrant te maken krijgt.

Het vierde hoofdstuk gaat over de emigratie naar Nederland tijdens de Praagse Lente. Het beschrijft het proces en situatie waarmee de Tsjechoslowaakse emigranten in de eerste jaren werden geconfronteerd. Hun leven was niet makkelijk, meestal hadden ze geen subsidie of ondersteuning. Hoe waren de reacties van Nederlanders op grote golven van de Tsjechoslowaakse emigranten in deze tijd? Hoe hebben ze hen ontvangen in hun land?

Het vijfde hoofdstuk is gewijd aan de theoretische opvatting van het begrip van identiteit. We erkennen veel identiteiten bij mensen per wereld. Identiteit is al lange tijd geanalyseerd. De definitie van de identiteit van het individu is het centrale thema van de culturele antropologie en andere sociale wetenschappen en geesteswetenschappen. Identiteit is ongetwijfeld een van de belangrijkste kernpunten van moderne

tijd en van de moderne mens. Er wordt over sociale identiteit, ethno-taalkundige identiteit, ethnische en culturele identiteit of narrative identiteit gesproken.

Het proces van integratie is in het zesde hoofdstuk beschreven. Hoe was het opbouwen van het bestaan in een nieuw land van levens van emigranten? Wat was het grootste probleem van het bestaan in Nederland? Dit hoofdstuk richt zich ook op de Tsjechische verenigingen die in Nederland tijdens de jaren werden opgericht zoals Sokol, het Tsjechisch Centrum Rotterdam/Haag en Czech Tourism Benelux, enz. We spreken hier over perceptie van culturele grenzen. Is er een verschil of niet?

Na deze zes hoofdstukken komen er vier hoofdstukken - zeven, acht, negen, tien - die eigen onderzoek van de auteur van deze masterscriptie zijn. Het onderzoek werd door middel van persoonlijke of telefonische interviews of via e-mails in Nederland gemaakt tijdens een stageperiode van een half jaar bij het Tsjechisch Centrum Rotterdam. Gelukkig kan ik zeggen dat bijna alle respondenten blij waren om de vragenlijst te antwoorden, maar niet iedereen. Het hoofdstuk zeven gaat over de authentieke interviews met de twee Tsjechoslowaakse emigranten die naar Nederland in 1948 kwamen. Deze emigranten zijn als de eerste golf van Tsjechoslowaakse emigratie in Nederland genoemd. Deze interviews werden door Zdeněk Dittrich en Jana Beranová beantwoord. Hoe waren hun eigen eerste gevoelens over Nederland? Wat is hun identiteit – Tsjechisch of Nederlands? Hoe vaak komen ze naar Tsjechië?

Het voorlaatste negende hoofdstuk geeft verslag van de interviews met Tsjechoslowaakse emigranten uit de periode van de Praagse Lente. Sommigen van hen zijn beroemd in Nederland. Dit hoofdstuk is het belangrijkste in de hele scriptie omdat het authentiek is en vooral op de eigen levenservaringen van de Tsjechoslowaakse emigranten is gebaseerd. De auteur van deze scriptie was een beetje verbaasd, in positieve wijze, dat deze belangrijke personen echt enthousiast over de vragenlijst waren. Kent u mensen zoals Hans Renner, Martin Šimek of Vera Ebels Dolanová? Ga over hen lezen en hun levensverhaal te ontdekken.

Wat is de conclusie van het onderzoek? Wat zijn de meningen van de respondenten over hun leven in Nederland. Waar en hoe wonen ze nu? Dit kan in de conclusie van het onderzoekshoofdstuk en daarna de conclusie van deze masterscriptie worden gelezen.

Hoewel er in de Tsjechische Republiek verschillende organisaties zijn die zich met het totalitaire regime en vervolgde personen bezighouden, is deze scriptie uniek in zijn soort. Tot nu toe heeft niemand het onderwerp van de Tsjechische emigranten uit de Praagse Lente in Nederland behandeld. Het doel van deze scriptie is niet om een

uitputtend commentaar op de politieke, culturele of sociale sfeer van 1968 in Tsjechoslowakije te bieden. Dit fenomeen is namelijk al wel in vele publicaties behandeld.

Het doel van deze scriptie is om de basisinformatie over de gebeurtenissen van de Praagse Lente na de invasie van augustus 1968 in Tsjechoslowakije te beschrijven vanuit de optiek van gedwongen emigratie. Daarbij gaan we vooral in op de Tsjechische emigranten die in deze tijd uit eigen overtuiging of door gewelddadige dwang hun geboorteland werden gedwongen te verlaten en een nieuw thuis in Nederland te vinden. Hierbij wordt specifiek ingegaan op de 'strijd' met culturele identiteit, patriotisme en gevoelens voor een 'oud' en het 'nieuw' vaderland.

Deze scriptie volgt met behulp van kwalitatieve methoden van verhalende interviews het proces van transformatie van de culturele identiteit van de emigranten van deze generatie, evenals het proces van integratie in de Nederlandse samenleving. Deze scriptie onderzoekt de factoren en motivaties die de emigranten naar hun nieuwe thuis leidden en op de andere kant analyseert het de realisatie van hun doelen in het leven in een nieuw land en een nieuwe cultuur, en de relatie met de meerderheid.

Een bijproduct van deze scriptie is o.a. het zeer interessante verhaal van Tsjechen, die hun leven na 1968 in Nederland moesten realiseren.

Er is niet genoeg materiaal dat een uitgebreid overzicht van emigranten uit de Praagse Lente in Nederland mogelijk zou maken, dus was het noodzakelijk om uit vele uiteenlopende bronnen materiaal te verzamelen dat licht op de persoonlijkheid van Tsjechische-Nederlandse emigranten kan werpen. Het fenomeen van Tsjechische ballingschap kwam na 1989 als onderzoeksobject op, maar in deze tijd kunnen wij groeiende belangstelling hiervoor zien.

In Nederland had de auteur van de scriptie ontmoetingen met enkele nog levende Tsjechoslowaakse emigranten. Interviews met hen waren niet alleen waardevol materiaal voor deze scriptie, maar ook een belangrijke verrijking voor haarzelf. Zo kreeg de scriptie ook een persoonlijke dimensie.

1. Praagse Lente 1968

1.1. Gebeurtenissen van de Praagse Lente 1968

De Praagse Lente 1968 vertegenwoordigt het grootste experiment van het reformcommunisme. De hervormingspoging van het politieke systeem evolueerde tot een revolutie, die eindigde met de invasie van vijf legers van het Warschaupact in Tsjechoslowakije op 21 augustus 1968. De Praagse Lente 1968 is een periode van acht maanden van hervormingen en herleving van de Tsjechoslowaakse samenleving. De Tsjechoslowaken geloofden samen met hun leiders dat het mogelijk was om democratie en socialisme te combineren. Dit hervormingsproces ontstond niet op één moment, maar het escaleerde uit vele langlopende problemen op economisch, cultureel en politiek gebied en verder was het ook een reactie op de ontspanning van het hele Sovjetblok. Alle lagen van de Tsjechoslowaakse samenleving, zoals arbeiders, intelligente mensen, jonge en oude mensen, deelden het gevoel van ondraaglijke bestaande omstandigheden. Het protest en verzet tegen de algemene politieke situatie werd vooral door intellectuelen uitgedrukt.¹

De invasie van vijf legers van het Warschaupact betekende een tragisch moment in de geschiedenis, niet alleen in Tsjechoslowakije, maar de gevolgen van de interventie waren merkbaar in het gehele Sovjet machtsblok, omdat het politieke denken in alle staten beïnvloed werd en deze interventie bijdroeg aan een langzame erosie van eenheid.²

Na bijna twintig jaar opbouwen van het communisme volgens het Sovjetmodel in Tsjechoslowakije was dit land in vele opzichten in een crisis. Deze was van fysieke, economische, culturele en spirituele aard.³

De econoom Ota Šik besloot om de situatie van jaren zestig op een radicale manier op te lossen. De hervorming van Šik omvatte een paar fundamentele kapitalistische elementen die de enige echte ware hoop voor verbetering op dit gebied waren. De economische reorganisatie had echter ook impact op de politieke sfeer. De Communistische Partij viel in twee vleugels uiteen, wat uiteindelijk tot het aftreden van

¹ <http://abicko.avcr.cz/2008/4/04/prazske-jaro-1968.html> (gedownload op 15 januari 2014)

² BENČÍK, Antonín. *V chapadlech kremelské chobotnice*. Praha 2007. blz. 11.

³ KAPLAN, Karel: *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956-1968. Společnost a moc*. Brno 2008, blz. 259.

president Antonín Novotný heeft bijgedragen. Deze gebeurtenis stimuleerde de hervormingsmachten.

De ontevredenheid in de samenleving groeide. Studenten, intellectuelen en kunstenaars, die altijd als indicatoren dienen, liepen ook in deze tijd voorop.⁴ De leiding van de Communistische Partij stapte geleidelijk van het allengs vrijer wordende beleid af en probeerde juist om de maatschappij opnieuw volledig te domineren. De Communistische Partij intervenueerde in alle gebieden. Vooral over culturele evenementen waren steeds meer conflicten, die culmineerden in het IVe congres van de Tsjechoslowaakse Schrijversunie in juni 1967.⁵ Het ging om de uitsluiting van een aantal schrijvers uit de Partij en om de stopzetting van het staatstijdschrift '*Literární noviny*'. Deze informatie werd aan het publiek uitgelekt en het '*Manifest van de Tsjechoslowaakse schrijvers*' werd uitgegeven. Hierin wendden de schrijvers en dichters zich om hulp tot prominente westerse linkse intellectuelen. Het *Manifest* werd een nieuwsitem in de wereldwijde pers en was zo samen met Congresevenement de eerste impuls die ervoor zorgde dat de hele wereld de gebeurtenissen in Tsjechoslowakije in de volgende maanden nauwlettend volgde.

De strijd tussen een poging van de conservatieve communisten om de maatschappij opnieuw onder controle te krijgen en van de hervormingsgezinde culturele en intellectuele sector leidde in januari 1968 tot de ontzetting van Antonín Novotný uit zijn ambt van Tsjechoslowaakse president. Het hoofd van de hervormingsbeweging, de Slowaak Alexander Dubček werd verkozen als de nieuwe secretaris van de partij en de nieuwe president werd de in Wereldoorlog II gelauwerde generaal Ludvík Svoboda. Zo werden de voorwaarden voor de hervormingsplannen en het in de praktijk brengen ervan geschapen.

In de komende maanden begon de hele maatschappij vrijer te ademen. Voorop stonden vooral welbewuste kunstenaars, intellectuelen en studenten, en verder nog sommige arbeiders. De afschaffing van de censuur leverde een goede dosis zuurstof voor dit proces. De Communistische Partij was voorbereid op hernieuwing van de eigen leidende rol in de regulering van de media. Uiteindelijk werd dat één van de belangrijkste redenen voor de militaire interventie.⁶

⁴ KAPLAN, Karel: Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956-1968. Společnost a moc. Brno 2008, blz. 389, 563, 526.

⁵ <http://abicko.avcr.cz/2008/4/04/prazske-jaro-1968.html> (gedownload op 15 januari 2014)

⁶ KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010, blz. 186-188.

Tot nu toe echter speelde het feit dat de censuur was afgeschaft een belangrijke rol. Dat betekent een vrije publieke sfeer. Journalisten en burgers gingen politieke discussies aan.⁷ De westelijke wereld heeft de gebeurtenissen in Tsjechoslowakije met grote sympathie bekeken. Maar in het Sovjetblok was Tsjechoslowakije onder het 'adelaarstoezicht' van zijn burens, zoals de DDR en Polen, maar ook Bulgarije en Hongarije. Deze landen hebben Moskou tegen het de Tsjechoslowaakse hervormingsproces gewaarschuwd. Moskou was bang voor een 'demontage van het socialisme' in Tsjechoslowakije en wilde het hervormingsproces stoppen.⁸

In de Tsjechoslowaakse publieke mening groeiden opinies en stemmingen dat het hervormingsproces vertraagd is en dat het noodzakelijk is om tegen deze vertragende neigingen in te grijpen. De hoofdrol speelde daarbij de Tsjechische schrijver Ludvík Vaculík, die het '*Manifest van Tweeduizend woorden*' schreef dat op 27 juni 1968 werd gepubliceerd. Hierin deed hij een appel op alle mensen (arbeiders, boeren, ambtenaren, kunstenaars, etc.) om de toekomst in eigen handen te nemen. Er kwam al snel een kritische reactie vanuit het leiderschap van de Communistische Partij.⁹

De goedkeuring van het '*Actieprogramma*'¹⁰ was waarschijnlijk de prikkel dat de Sovjetpartij aan gewapend ingrijpen in Tsjechoslowakije begon te denken en dit ook ging plannen.¹¹ Er waren voor de periode 20-30 juni 1968 militaire oefeningen van de Sovjet-Unie op het gebied van Tsjechoslowakije gepland, onder de codenaam het '*Šumava evenement*'. Maar eigenlijk wist niemand dat de Sovjetgeneraal van plan was om zijn troepen voor lange termijn of zelfs permanent te laten blijven. De Communistische Partij van Tsjechoslowakije wist dat ook niet tot het laatste moment. Toen het in de nacht van 20 augustus 1968 tot een invasie door de vijf legers van Warschaupact kwam op Tsjechoslowaaks grondgebied, waren de staatsambtenaren net zo geschokt als de rest van de natie.

⁷ ORSÁG, Petr: Média československého exilu v letech 1948-1989 jako součást alternativní veřejné sféry. [Dizertační práce] Olomouc 2011, blz. 83, 84.

⁸ TIGRID, Pavel: *Politická emigrace v atomovém věku*. Praha 1990. blz. 86.

⁹ VONDROVÁ, Jitka: <http://abicko.avcr.cz/2008/4/04/prazske-jaro-1968.html> (gedownload op 18 januari 2014)

¹⁰ Het doel van het actieprogramma is het democratische socialistische systeem te maken. Vergaren van een grote afwijking van het stalinisme en de oprichting van een nieuwe socialistische soort systeem. Proberen te sorteren van 'vermenselijking' van het totalitaire regime.

¹¹ POVOLNÝ, Daniel: *Vojenské řešení Pražského jara*. Praha 2008, blz. 21.

Maar het was al te laat om de samenleving te mobiliseren in de verdediging tegen de invasie. De Tsjechische en Slowaakse natie verzette zich met succes tegen de bezetting van hun land en dit verzet werd actief gesteund door de media. Maar de politici waren niet zo moedige mannen. Er volgden enkele maanden vol compromissen toen Alexander Dubček probeerde om beide kanten tevreden te stellen, maar het resultaat was het geleidelijke verlies van populariteit en het vertrouwen van de mensen aan de ene kant, en het verlies van de posities met Moskou aan de andere kant. Door het ondertekenen van de Moskou Protocol op 26 augustus 1968 heeft Tsjechoslowakije de bezetting als een realiteit geaccepteerd. Daarmee heeft het land zich helaas overgegeven.

Er begon een periode van meer dan twintig jaar 'normalisering' met de nieuwe president Gustav Husák.¹²

De term '*Praagse Lente*' is gecreëerd door de westerse media toen de hele wereld erover hoorde. Dit volgde op de term '*Lente van Naties*', wat de artistieke naam is. Dat is het symbool van de hoop en van het ontwaken en ook dat is kenmerkend voor de Praagse gebeurtenissen.¹³ De term '*Praagse Lente*' is in Tsjechië enigszins controversieel in het gebruik om twee redenen: Ten eerste, wordt dit begrip na decennia primair opgevat als de traditionele naam van een beroemd muziekfestival met dezelfde naam, en ten tweede speelde dit politiek-sociale proces niet alleen in de hoofdstad Praag maar in het hele land.

Voor de meeste 'linkse mensen' in de westerse landen betekende de Praagse Lente een ontgoocheling met betrekking tot marxistisch-leninistische ideeën. De communistische partijen van de westerse landen raakten verdeeld in twee kampen.

De consequenties en gevolgen van de Praagse Lente werden ook in populaire muziek merkbaar, zoals in het werk van de Tsjechische zanger Karel Kryl. De Praagse Lente 1968 verschijnt ook in de literatuur, bijvoorbeeld door de Tsjechische schrijver Milan Kundera. En het nummer 68 is een icoon van het voormalige Tsjechoslowakije.

Een van de grote persoonlijkheden van deze gebeurtenissen is de Tsjechische student Jan Palach die zichzelf op 16 januari 1969 in brand stak uit protest tegen de bezetting

¹² VONDROVÁ, Jitka: <http://abicko.avcr.cz/2008/4/04/prazske-jaro-1968.html> (gedownload op 18 januari 2014); DOSKOČIL, Zdeněk: *Duben 1969. Anatomie jednoho vojenského zvratu*. Brno 2006, blz. 25.

¹³ GESSNER, Peter. *General Józef Bem: Polish and Hungarian Leader* [online]. 1998-06-08, [cit. 2008-01-20]. <http://www.info-poland.buffalo.edu/classroom/bem.html>

van Tsjechoslowakije door de Warschaupacttroepen als antwoord op de Praagse Lente van 1968 en vanwege het gebrek aan democratie in zijn land.¹⁴

1.2. 20/21 augustus 1968 – een ongewone nacht

Vele legers trokken in het verleden het Tsjechische grondgebied binnen: Turken, Zweden, Pruisen met Saksen, Fransen, of in de 20^e eeuw de Duitsers, de Russen, Roemenen en Amerikanen. En op 21 augustus 1968 ging het ‘slechts’ om vijf legers tegelijk.¹⁵

*“Het was nog donker, toen ik – zoals de meeste Pragenaars – wakker werd door een ongewoon lawaai. Langs mijn ramen reed de ene tank na de andere in de richting van het centrum van Praag. Ik snapte er niets van en ook de ongebruikelijke drukte op het Ruzyně-vliegveld deed me snel naar mijn kantoor gaan. Daar arriveerde ik vlak voor zes uur ‘s ochtends. Automatisch liep ik naar de telex. Hij werkte...”*¹⁶

20 augustus

“... Op Ruzyně stond een speciale vlucht uit Moskou gemeld voor 22 uur. Dat op zich was niets bijzonders, veel Aeroflot-vluchten werden gemeld als 'speciaal'. Het vliegtuig was werkelijk geland, een Antonov 24 van de burgerluchtvaart. Het bleef op het vliegveld staan. Om 23 uur kwam een andere speciale vlucht binnen, weer een AN-24, maar deze keer uit Lvov. Mannen in burger stapten uit en werden bij de douane hartelijk verwelkomd. Daarna gingen zij de stad in en het vliegtuig vertrok ongeveer een half uur later. Op de luchthaven was het verder rustig.

Verhoogde activiteit vond alleen bij de douane plaats. Normaal hebben niet meer dan een paar mensen dienst, maar op dit late uur was daar nu ongebruikelijk veel personeel. Iedereen moet het zijn opgevallen, maar niemand wist waarom en lette al gauw – zelf bezig – niet op dit detail. Het antwoord kwam helaas spoedig – tegen twee uur ‘s nachts arriveerden de vertegenwoordigers van de Sovjet-luchtvaartmaatschappij Aeroflot op het vliegveld. Mannen, nu niet alleen in burger, maar ook in officiers-uniform, stapten uit de auto's en gingen naar de vertrekhal, waar kolonel Eliáš, commandant van de luchtmacht en Stachovský, hoofd van de douane op Ruzyně, hen van

¹⁴ http://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_Palach (gedownload op 20 januari 2014)

¹⁵ KRATOCHVÍL, Jan – POVOLNÝ, Daniel. Okupace Československa 21. 8. 1968: Český a slovenský exil 20. století. S.l. 2004, blz. 8.

¹⁶ BERANOVÁ..., [door] Jana. Abel: het stille verzet vanaf het einde van de Praagse Lente tot de zomer 1969. 1978. s. l.: [s. n.], 1978. blz. 13.

*harte welkom heetten. Toen begon het. Op de landingsbaan landde een niet-gemelde AN-12. Wie heeft hem binnengepraat???"*¹⁷

De verklaring van de Tsjechische Radio was natuurlijk voor het publiek bestemd. Vóór twee uur 's ochtends begonnen mensen de woorden van de radio-omroep te horen: *"Mensen van de Tsjechoslowaakse Socialistische Republiek! Gisteren, op 20 augustus 1968 rond om 23 uur 's avonds, zijn de legers van de Unie van Socialistische Sovjet Republieken de grens overgegaan..."*¹⁸

*"De telex werkte bijna nog de hele ochtend en stuurde het schokkende feit de wereld in, dat de Tsjechoslowaakse Socialistische Republiek door de troepen van het Warschaupact werd aangevallen."*¹⁹

De zender wordt gesloten en zwijgt voor de drie komende uren. De Tsjechische middengolf zender wordt losgekoppeld.²⁰

De gebeurtenissen stopten echter niet. Helemaal aan het begin van de nieuwe dag, op 21 augustus 1968, landden twee Sovjetvrachtvliegtuigen AN-12 op de luchthaven van Praag. Niemand heeft hen aangekondigd en de luchthaven heeft ze niet geaccepteerd. De bemanning van het Sovjetvliegtuig, die al sinds 22 uur van de vorige nacht hier was, regelde het landen van de andere vliegtuigen. De Sovjettroepen laadden met de hand wapens uit de vliegtuigen en begonnen het luchthavengebouw te bezetten. Zij zorgden ook voor de start- en landingsbaan. Terwijl werknemers en reizigers uit de luchthaven werden verdreven, landden andere vliegtuigen achter elkaar. Tanks, auto's en trucks met soldaten komen uit vliegtuigen, vormen snel kolonnes en gingen naar het centrum van Praag.²¹

21 augustus

"4.30 uur - De Tsjechoslowaakse radio-omroep begint normaal te werken. Tesamen met de militaire actie begon de illegale zender 'Vltava' uit te zenden, die de bezetter politiek moest steunen."

¹⁷ BERANOVÁ..., [door] Jana. Abel: het stille verzet vanaf het einde van de Praagse Lente tot de zomer 1969. s. l.: [s.n.], 1978, blz. 13.

¹⁸ VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: Pražské jaro 1968*. Praha 1990, blz. 74.

¹⁹ BERANOVÁ..., [door] Jana. Abel: het stille verzet vanaf het einde van de Praagse Lente tot de zomer 1969. s. l.: [s.n.], 1978, blz. 13.

²⁰ VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: Pražské jaro 1968*. Praha 1990, blz. 74.

²¹ VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: Pražské jaro 1968*. Praha 1990, blz. 73.

Commentaar van de dag – Voor het gebouw van het Centraal Comité van de Communistische Partij stoppen Sovjet-Russische tanks en pantserwagens. Sovjetsoldaten springen de zware, sombere duisternis in. Ze krijgen bevelen en bezetten het gebouw. Ze verspreiden zich en staan op ongeveer 20 m afstand met machinegeweren en de aanslag. Ik ga naar één van hen toe. “We zijn toch broers. Ik ben ‘n Tsjech ...” De commandant stormt ertussen en jaagt me weg. “Je mag met niemand praten,” schreeuwt hij tegen de soldaat.

De vreemde radio-omroep 'Vltava' probeert weer in gebroken Tsjechisch de bezetting uit te leggen. “Onder de mantel van leugenachtige kreten over democratie” en “de provocateurs, die bij jullie ...”

7.30 uur – De Tsjechoslowaakse radio-omroep meldt: voor het radio-gebouw staan zes tanks, we weten niet hoelang we nog in de lucht kunnen blijven.

Eerste vlugschrift

Lezers, vrienden!

Wij zijn niet vrij, we kunnen niet vrij zijn in de eerste dagen en nachten, die in het teken staan van tanks en kanonnen. Althans fysiek kunnen we niet vrij zijn, Maar wij zijn legaal. Legaal zijn de communicatiemiddelen, die op hun manier, onder andere omstandigheden doorgaan met de activiteiten, waarmee ze in januari zijn begonnen. Legaal zijn die schrijvers, drukkers en lezers, die zich gedragen, zoals ze zich altijd hebben gedragen – heel vroeger in het geheim, daarna een korte, welwillende lente lang in het openbaar, en nu weer alleen bij hen thuis, in een donkere steeg of in het ergste geval onder de rupsbanden. Niet legaal zijn de communicatiemiddelen en zij, die we met het woord 'collaborateur' en 'verrader' beginnen te bestempelen. Zij zijn niet legaal en zij houden op te zijn.”

“Nieuws over situatie in Praag - ...van mensen op het Wenceslausplein hoorden we, dat daat geschoten werd voot het gebouw van het Centraal Comité. Als corpus delicti dragen enkele jongeren de Tsjechoslowaakse vlag, besmeurd met bloed.”²²

De periode die met de binnenvallende legers van vijf Warschaupact op 21 augustus 1968 begon, betekende het einde van de Praagse Lente. Het hervormingsproces wordt met die datum beëindigd en het begon de daaropvolgende consolidatie van de macht van de Communistische Partij. Het leiderschap van de Communistische Partij wilde

²² BERANOVÁ..., [door] Jana. Abel: het stille verzet vanaf het einde van de Praagse Lente tot de zomer 1969. s. l.: [s. n.], 1978, blz.16, 19.

maximale controle over alle aspecten van het openbare leven bereiken, met inbegrip van de massamedia.²³

Op 26 augustus 1968 ondertekenden de Tsjechoslowaakse leidende politici het zgn. Moskou-protocol, waarin zij een instructie ontvingen tot de onderdrukking van 'contrarevolutionaire' en 'antisocialistische' krachten in Tsjechoslowakije.²⁴

Degenen, die hebben besloten om het land te verlaten, werden deel van een massale golf van ballingschap, waarvan de omvang aanzienlijk groter was dan de golf die volgde op de machtovername in 1948. In de eerste fase na augustus 1968 gingen meer dan honderdduizend mensen (schattingen) naar het buitenland.²⁵

²³ KONČELÍK, Jakub; TRAMPOTA, Tomáš. Rudé právo v kontextu reform konce 60. let: Metodické poznámky ke kvantitativní analýze. Praha 2006, blz. 5.

²⁴ HOPPE, Jiří. Pražské jaro v médiích. Výběr z dobové publicistiky: Ediční řada Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970. 11. díl. Praha; Brno 2004, blz. 16.

²⁵ De totale geschatte aantal emigranten uit communistische Tsjechoslowakije zijn bij de individuele auteurs verschild. (Pavel Tigrid: 127 000. Opzichte.: TIGRID, P., 1990, blz. 92, Jan Křen: 90 – 100 000. Opzichte.: KŘEN, J.: *Dvě století střední Evropy*. Praha 2005, blz. 869, Jan Hanzlík: 99 400. Opzichte.: HANZLÍK, Jan: Československá emigrace očima tajných materiálů. In: *Securitas Imperii* 9, Praha 2002, blz. 306, Jan Rychlík: 70 130. Opzichte. RYCHLÍK, Jan: *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu. Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848 – 1989*. Praha 2007, blz. 115.)

2. Gericht op verhoudingen van Tsjechië en Nederland in 1968 - 1989

Een speciale plaats in de betrekkingen tussen de twee landen bestrijkt de periode van de Praagse Lente, een hervorming proces in 1968 onder leiding van Alexander Dubček. De Praagse Lente heeft een verandering van opinies onder de Nederlanders veroorzaakt. De Nederlanders zijn echt geïnteresseerd in het kleine socialistische Tsjechoslowakije, die zich probeert te bevrijden uit de klauwen van 'de grote Russische beer'. Dankzij de Praagse Lente kwam Tsjechoslowakije onder de aandacht van de Nederlanders.

Toch is de Nederlandse overheid voorzichtig en terughoudend geweest. Ze wist niet hoe ze op de sociale veranderingen in Tsjechoslowakije moest reageren. Echter werd de Ministerie van Buitenlandse Zaken in Nederland met positief nieuws door de Nederlandse ambassade in Praag aangemoedigd. Dus heeft de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken Joseph Luns met vertrouwen de toekomstige ontwikkeling van Tsjechoslowakije afgewacht.

Maar dit vertrouwen eindigde op 21 augustus 1968 na de invasie van de troepen van het Warschaupact in Tsjechoslowakije.

Deze gebeurtenis bracht de Nederlandse regering in Den Haag ertoe om te geloven dat ze niets meer voor de Oost-Europeanen kan doen. Het Nederlandse beleid heeft de situatie in Oost-Europa helemaal niet begrepen en dit misverstand had helaas gevolgen tot diep in de jaren tachtig van de 20^e eeuw.

Het moet gezegd worden dat deze onduidelijke houding van de regering geen betrekking had tot de Tsjechoslowaakse emigranten die naar Nederland kwamen en het als hun nieuwe land kozen. Nederland gedroeg zich royaal en gastvrij jegens hen. De Nederlandse overheid en particuliere eigenaren hielpen hen.

De emigranten van de Praagse Lente vertegenwoordigen de derde en (waarschijnlijk) de laatste golf van de emigranten uit Tsjechoslowakije naar Nederland. Ze werd door de eerste golf van emigranten voorafgegaan die vlak voor de Tweede Wereldoorlog (1938-1939) kwamen. En een nog sterkere golf kwam na de communistische staatsgreep in Tsjechoslowakije (1948).

De Tsjechoslowaakse emigranten waren meestal studenten of mensen van het academisch onderwijs. In 1948 werd het Universitaire Asiel Fonds (UAF) opgericht om de jonge Tsjechoslowaken, die aan Nederlandse universiteiten studeerden financieel en materieel te ondersteunen. Deze stichting ondersteunde nu ook de emigranten van de Praagse Lente en uiteindelijk nam de Nederlandse Staat het initiatief om hen te ondersteunen.

De meeste Tsjechoslowaken hebben het heel goed gedaan in de liberale Nederlandse voorwaarden. Dit geldt voor alle drie de golven van emigratie. Dankzij de hoge graad van onderwijs en later gemengde huwelijken zijn de Tsjechoslowaken bijna volledig geïntegreerd in Nederland.

Toen de voormalige minister van Buitenlandse Zaken van Nederland Max van der Stoep Tsjechoslowakije in maart 1977 bezocht, was er een scherp conflict tussen deze twee landen. Dit gebeurde vanwege zijn audiëntie van de spreker van de opkomende beweging voor de mensenrechten Charta 77 Jan Patočka.

Deze bijeenkomst was niet gepland. Max van der Stoep verliet, geleid door zijn eigen oordeel, het protocolair afgesproken programma en hij werd over de doelstellingen van Charta 77 geïnformeerd. Onmiddellijk werd dat door een politiek-diplomatieke storm gevolgd. De Communistische Partij van het socialistische Tsjechoslowakije heeft Nederland er ruw van beschuldigd dat het openlijk Tsjechoslowaakse 'rebellen' ondersteunt bij ondermijning van de Tsjechoslowaakse regering. Dat is een grove inmenging in binnenlandse aangelegenheden.

De Tsjechoslowaakse officiële pers beschuldigde van der Stoep van 'kolonisatie maniertjes', van samenwerking met de CIA en van het aanzetten tot de Koude Oorlog, enz. Na deze gekke affaire zijn de betrekkingen tussen de twee landen op het vriespunt geweest. De rol van Max van der Stoep, die altijd voor respect voor de mensenrechten heeft gepleit, was eindelijk bevestigd.

Bilaterale contacten tussen de twee landen bleven beperkt tot 1989. Toen Michail Gorbatsjov aan de macht kwam in 1985, gooide hij het roer om en de 'socialistische droom' begon als een kaartenhuis in te storten. In Polen en Hongarije waren er hervormingen, deze landen begonnen een relatie met Nederland te vestigen en zich voor het westen te openen.

Maar de Tsjechoslowaakse communistische leiders vreesden voor hun posities, en er werd geen enkele interesse getoond in het uitbreiden van de relaties met Nederland of andere westerse landen. Begrijpelijk natuurlijk is dat Nederland een gelijk gebrek aan

belangstelling heeft getoond.¹ Na de Fluwelen Revolutie is de situatie gelukkig veranderd ...

De ambassadeur van de Tsjechische Republiek in Nederland, Z.E. Dr. Jaroslav Horák, beschrijft ook relaties tussen Tsjechië en Nederland vanuit zijn eigen perspectief. Zijn verhaald is in het kort dit: Tijdens de lange 41 jaar, tot de democratische revolutie in 1989, bloeide de onderlinge relatie niet. Het was een gevolg van de Koude Oorlog en het IJzeren Gordijn, die de wereld van welvaart en democratie uit de wereld van economische achterstand en politieke totalitarisme scheidden.

Nederland 'herontdekte' Tsjechoslowakije in 1990, na de zogenaamde Fluwelen Revolutie. Een grote rol in deze verschuiving werd door de eerste post-communistische president van Tsjechoslowakije Václav Havel gespeeld, die fantastisch werk heeft gedaan voor de terugkeer van Tsjechoslowakije, en dan later de Tsjechische republiek, naar Europa en de wereld. Een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van de gezamenlijke betrekkingen werd daarna door het vreedzame uiteengaan van de Tsjechen en Slowaken geschreven, de splitsing van Tsjechoslowakije in twee onafhankelijke staten en aanknopen van diplomatieke betrekkingen met Nederland op ambassadeursniveau.²

2.1. Tsjechen en de Praagse Lente

Als diepgaandere illustratie van dit hoofdstuk heeft de schrijfster tien figuren uit het boek *Revisited 68* gekozen die een belangrijke rol in de verschillende gebieden van de bevolking van de Tsjechische/Slowaakse Republiek en het Koninkrijk der Nederland en in de betrekkingen tussen de twee landen spelen of speelden. Deze tien mensen werden over hun ervaringen met de periode van de Praagse Lente geïnterviewd voor het boek *Revisited 68*. De interviews werden afgenomen door Filip Bloem en Vladimir Mikulka. We kunnen zeggen, dat deze personen interessant zijn en hun mening kunnen aan de nieuwe generaties iets zeggen.

In dit hoofdstuk geef ik dus delen van deze interviews in Nederlandse vertaling weer.

¹ RENNER, Hans. Tsjechië en Nederland: historische raakvlakken. Praha 2002, blz. 21-24.

² [online]. [cit. 2014-06-19]. Beschikbaar op: <http://www.diplomatmagazine.nl/2014/06/01/past-present-czech-dutch-relations/>

2.1.1. Jiří Dienstbier

Hij was geboren in Kladno in 1937. Hij was een Tsjechisch dissident, politicus en was oorspronkelijk als leraar en journalist opgeleid. Hij is aan de Faculteit der Letteren van de Karelsuniversiteit afgestudeerd. Hij werkte als redacteur en verslaggever van de Tsjechoslowaakse radio en als een correspondent in West Europa, het Verre Oosten en de Verenigde Staten. Hij was een deel van de radio-uitzendingen die de Russische troepen met woorden probeerden tegen te houden in augustus 1968 en in dit jaar werd hij wegens zijn steun aan de Praagse Lente uit de communistische partij gezet. Daarna was hij een van de vooraanstaande figuren van de Tsjechoslowaakse dissidenten. Dienstbier was ook een belangrijk lid van Charta 77 en hij zat in de gevangenis in 1979 – 1982. Na de Fluwelen Revolutie werd hij minister van Buitenlandse Zaken. Hij overleed in Praag in 2011.

Hoe vindt u de gebeurtenissen van de Praagse Lente en wat voor indruk hebben ze op u gemaakt?

De Praagse Lente is niet uit de lucht gevallen. Dat was een hoogtepunt van meer dan een decennium van de opening van ruimte voor vrije activiteit. Het uitbreiden van de vrijheid van informatie en cultuur maakte de sfeer van de jaren zestig. Het bracht opkomende literaire werken en de nieuwe Tsjechische golf van film bloeide.

De invasie van augustus was militair een zeer succesvolle operatie, maar politiek een debacle. Volksoppositie maakte het onmogelijk om een collaborerende regering te vestigen, stoppen met radio- en televisie uitzenden, dat is ook de eerste stap in Afrikaanse landen. De invasie markeerde het einde van de hoop. De navolgende 'normalisatie' was een binnenlands product, alleen mogelijk door de aanwezigheid van buitenlandse troepen gemaakt, maar voornamelijk door de ontslagneming van de meeste van de samenleving.

Wat is volgens u de nalatenschap van 1968?

De Praagse Lente behoorde tot een van de mijlpalen van het proces die tot de ineenstorting van de stalinistische erfenis en de ontbinding van het satellitsysteem van het Sovjetimperium leidde. Het doel van de november staatsgreep in 1989 was, net als in de Praagse Lente, om voorwaarden voor vrije en waardig levens te scheppen. Dit is wat we basaal hebben bereikt. Maar veel mensen zijn teleurgesteld door de ondergeschiktheid van beschaving en culturele waarden aan de roofzuchtige

*jacht op materiële waarden. Vandaag gaan we verder, maar we worden geconfronteerd met nieuwe problemen van de democratie in een globaliserende wereld. Toen we in de Praagse Lente bewezen dat we in staat waren om ons lot actief in eigen handen nemen, kennen we die vandaag.*³

2.1.2. Milan Dubček

Hij was geboren in 1953 in Bratislava. Hij is de zoon van Alexander Dubček, leider van de Praagse Lente. Hij is in het vak economische informatie aan de Economische Universiteit van Bratislava afgestudeerd. Tot de Fluwelen Revolutie werkte hij op het ministerie van Bosbouw en Waterbeheer. Na 1989 werkte hij op het federale ministerie van Buitenlandse Zaken van Tsjechoslowakije. Hij was als diplomaat verbonden met de Verenigde Naties (VN). In 1998 is hij tot ambassadeur in Griekenland benoemd, daarna was hij ambassadeur in Israël en Ethiopië.⁴

Hoe vond u de Praagse lente 1968, de invasie in Tsjechoslowakije en studentenprotesten?

We woonden in de Slowaakse hoofdstad Bratislava. Mijn vader (Alexander Dubček) heeft ons, alle drie zonen, opgeroepen, en in het kort vertelde hij ons dat hij een moeilijke sessie verwacht en we moeten sterk zijn en in de buurt van onze moeder blijven. Ik was niet nog vijftien jaar. Pas later, toen ik al alle dingen in de juiste context kon plaatsen, realiseerde ik me dat mijn vader met absoluut alles rekening hield.

Mensen kennen meestal Alexander Dubček als een glimlachende en oprechte man. Hij geloofde dat het systeem kon worden hervormd, en dat het mogelijk is om een democratie te maken. Dit oprechte geloof gaf hem de kracht om het hele proces te verdedigen. De hervormingen werden gestart en de bevolking was ervoor enthousiast. De hervormingen werden door de hele samenleving ondersteund. Maar invasie kwam en alles was tegenovergesteld. Voor mij was het een wervelwind van gebeurtenissen die mij door elkaar hebben geschud. Ik had een probleem met integratie in de samenleving. Ik vond het jammer dat onze hele familie niet emigreerde. Vandaag ben ik blij dat mijn vader bleef.

³ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 17,18.

⁴ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, , blz. 24.

Hebben de gebeurtenissen van 1968 invloed op uw wereldbeeld gehad?

Ik werd toen gevormd. Mijn vader was zeer gekwetst door de invasie en alle verdere ontwikkelingen had hierin een grote invloed op hem. Hij was een open criticus van de heersende praktijken van het voormalige regime dat hem had gepest.

Wat is volgens u de nalatenschap van 1968?

Het jaar 1968 is specifiek wegens de doorbraak van de hervorming, van een democratisering binnen het grote en machtige communistische blok, die in Tsjechoslowakije van bovenaf werd ged'nitieerd en dat met grote steun van benedenaf, van het volk. De leiders van buur- en communistische landen waren geschrokken. Ik bewonder de politici en burgers van deze periode in Tsjechoslowakije. Zij hebben in hun idealen van een harmonieuze samenleving geloofd en die gestimuleerd. Is de huidige wereld anders? De overgrote meerderheid van de Europese landen heeft democratische instellingen. Politici en burgers worden er niet gestraft voor het bevorderen van de idealen maar ik denk dat er minder kracht is voor uitingen van persoonlijke moed en politieke betrokkenheid, en er is ook geen wil om met integriteit te handelen tussen politici en om een voorbeeld te zijn.⁵

2.1.3. Václav Havel

Hij was geboren in 1936 in Praag. Hij was een Tsjechische schrijver, dissident en politicus. Hij was de laatste president van Tsjechoslowakije en de eerste van Tsjechië. Hij is ook bekend als een toneelschrijver, tegelijkertijd was hij literatuur- en theatercriticus. Na de beëindiging van de Praagse Lente in 1968 kreeg Havel een publicatieverbod opgelegd. Havel was de initiator en één van de eerste grondleggers van Charta 77. Tussen de jaren zeventig en tachtig zat hij bijna vijf jaar in de gevangenis. In 1989, tijdens de Fluwelen Revolutie, speelde Havel een belangrijke rol in *Občanské Fórum* (het Burgerforum). Op het eind van 1989 werd hij tot president van Tsjechoslowakije gekozen en daarna in 1993 werd hij president van Tsjechië. Hij vervulde die functie tot 2003. Tijdens en vooral na zijn presidentschap ontwikkelde hij verschillende internationale activiteiten. In 2007 werd Havel weer actief als

⁵ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 23, 24.

toneelschrijver met de tragikomedie *Vertrekken*. Deze belangrijke persoon van de Tsjechoslowaakse en Tsjechische geschiedenis overleed in Hrádeček in 2011.⁶

Hoe vond u de Praagse lente 1968, de invasie in Tsjechoslowakije en studentenprotesten?

De jaren zestig hadden hun eigen speciale sfeer, spirituele ethos en poëtische smaak, hadden hun eigen stijl, hun mode, zijn onmiskenbaar in hun visuele referentie. In Tsjechoslowakije hadden de jaren zestig een specifiek ontwerp. Zelfs het bevrijdingsproces werd sterk bed'invloed door de ontwikkelingen binnen de Communistische Partij. Er waren te veel kritische geluiden en de macht werd gedwongen om met de sociale realiteit rekening te houden. De sociale druk van onderop en hervormers binnen de Communistische Partij hebben geleidelijk politieke verandering afgedwongen. De bezetting in augustus heeft mij met mijn vrienden in Liberec gevangen, waar we direct bij spontane maatschappelijke weerstand betrokken waren. Ik schreef dagelijkse commentaren en verklaringen aan de regionale radio. Op de Ještěd werd een tv-station vastgesteld, waar we de gebeurtenissen hebben beecommentarieerd.

Hebben de gebeurtenissen van 1968 invloed op uw wereldbeeld gehad?

De jaren zestig bed'invloedde een hele generatie. Maar ergens onder deze generaties is de ervaring van de vrijheid gelaten en dat had een grote invloed op de publieke en politieke evenementen in de volgende decennia.

Wat is volgens u de nalatenschap van 1968?

Het streven van het socialisme met een 'menselijk gezicht' had zijn onmiskenbare belang en de internationale invloed op de communistische beweging ter wereld. De gebeurtenissen van 1968 hebben al sterk de loop van de komende twintig jaar van de Tsjechoslowaakse normalisatie betroffen. Na de Sovjetbezetting werden 'verlichte' mensen uit de publieke en professionele functies verdreven en hun posities werden door kameleons vervangen. De meest primitieve en meest conservatieve garnituur zat

⁶ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 32.

op die posities en bleef er voor twintig jaar. Daarom was de revolutie in 1989 groter en had ze een snellere voortgang dan in andere landen.⁷

2.1.4. Bořek Šípek

Hij is geboren in Praag in 1949. Hij is een prominente Tsjechische architect en ontwerper. In 1968 is hij naar West-Duitsland geëmigreerd waar hij architectuur in Hamburg studeerde en aan de Universiteit van Stuttgart wijsbegeerte. Later verhuisde hij naar Amsterdam waar hij een eigen architectuur- en designstudio begon. Hij is bekend om zijn individuele, ongebruikelijke, kleurrijke en rijke stijl. In 1989 is hij naar Tsjechoslowakije teruggekeerd en heeft hij nog een studio in Praag geopend. Hij was ook een hoogleraar van architectuur en design aan de Universiteit voor Toegepaste Kunst in Praag. In 1992 is Bořek Šípek door president Václav Havel in de erefunctie van architect van de Praagse burcht benoemd en werkte intensief aan de vernieuwing van de interieurs en exterieurs van de Praagse Burcht. Vooral zijn glassculpturen genieten grote bekendheid en men zegt erover dat hij de vader van de 'neo-barok' is. Hij heeft kantoren in Amsterdam, Praag en Shanghai.⁸

Hoe vond u de Praagse lente 1968, de invasie in Tsjechoslowakije en studentenprotesten?

Ik was geen geëngageerde persoon op politiek gebied, maar na de augustus-invasie verwijderde ik met mijn vrienden straatnaamborden. Het belangrijkste is dat ik in een anti-communistische familie ben opgegroeid, dus was mijn relatie met Rusland al voor augustus 1968 zeer slecht. Reformcommunisten waren voor mij nog steeds communisten. Dubček en zijn groep was natuurlijk mooier voor mij dan de anderen, maar ik geloofde niet dat ze iets wezenlijks kunnen veranderen.

Hebben de gebeurtenissen van 1968 invloed op uw wereldbeeld gehad?

Heel veel. Het was mij duidelijk dat ik niet hier wil blijven. Ik kwam uit een politiek onbetrouwbaar familie en ik had geen kans om verder in het onderwijs te gaan. De invasie betekende vooral een impuls te emigreren. Veel belangrijker voor mij was het

⁷ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 31, 32.

⁸ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 40.

studentenprotest in Duitsland, waar ik meteen begon te studeren. De veranderingen die zich daar aan universiteiten in 1968 hebben voorgedaan, waren ongelooflijk.

Wat is volgens u de nalatenschap van 1968?

Ik denk dat het een afgesloten 'hoofdstuk' is. De huidige sterkste leeftijdsgroep met het grootste politieke potentieel heeft deze gebeurtenissen niet meegemaakt. Ze kennen het alleen uit verhalen en het jaar 1968 is voor hen een historische gebeurtenis. Ik denk dat de Praagse Lente en de invasie van Tsjechoslowakije voor de jongere generatie wel als waarschuwing kan dienen.⁹

2.1.5. Karel Vachek

Hij is geboren in 1940. Hij is een Tsjechische filmregisseur en pedagoog. Hij studeerde regie aan de filmacademie (FAMU) in Praag. In 1968 maakte hij de documentaire *Door de keuze verbonden*, een portret van de hoofdfiguren van de Praagse Lente aan de hand van de presidentsverkiezingen van dat jaar. In 1979 is hij met zijn gezin door Frankrijk naar de VS geëmigreerd. Vanwege de gezondheidstoestand van zijn vrouw Dagmar keerde hij naar Tsjechoslowakije terug. Na 1989 heeft hij stapsgewijs de Tsjechische samenleving van de jaren negentig en rond de eeuwwisseling gedocumenteerd. Hij is docent documentaire film aan de FAMU en sinds 2002 is hij hoofd van de academie. Zijn films en creatieve houding hebben veel opkomende artiesten beïnvloed.¹⁰

Hoe vond u de Praagse lente 1968, de invasie in Tsjechoslowakije en studentenprotesten?

Na 21 augustus was ik in eerste instantie geschokt. Ik zat thuis en keek naar het nieuws op televisie en radio. De volgende dag ging ik voor de camera, en de derde dag nadat begon ik de film 'Spříznění volbou' te schieten. Daar was alles. Het was een 'verschrikkelijk theater' dat voor mij helemaal 'ziek' was.

Hebben de gebeurtenissen van 1968 invloed po uw wereldbeeld gehad?

⁹ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 39.

¹⁰ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 50.

Het jaar 1968 was in principe hetzelfde bij ons en in Europa. Het ging om het breken en het overwinnen van sociale maatschappelijke barrières. In Tsjechoslowakije konden jongeren niet studeren omdat hun ouders niet het juiste kader hadden en in het Westen vanwege vermogensverhoudingen. Het was allemaal op een economische basis gebaseerd. In 1968 werd de maatschappij in Tsjechoslowakije op de basis van niet-vermogende mensen gemaakt.

Wat is volgens u de nalatenschap van 1968?

Zeker. Tijdens de Praagse Lente verenigden de Tsjechen zich allemaal samen vanwege datzelfde onderwerp. Dit ging ons, de Tsjechen, altijd goed. Daarna werd het allemaal belangeloos gebaseerd, vandaag mis je dat absoluut. En ook de rol van Alexander Dubček is onderschat. Hij was een zeer bijzondere persoonlijkheid – een mysticus. Hij wist al vóór de invasie dat die er zal zijn en hij heeft het geheim gehouden.¹¹

2.2. Nederlanders en het jaar 1968

2.2.1. Jan Peter Balkenende

Hij is geboren in 1956. Hij is een Nederlands CDA-politicus. Hij was van 22 juli 2002 tot 14 oktober 2010 minister-president van Nederland. Hij studeerde geschiedenis en Nederlands recht aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. In 1998 trad hij toe tot de Tweede Kamer. Hij werkte onder andere op het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA¹² en hij werd een fractievoorzitter en lijsttrekker van het CDA, daarna werd hij minister president van het eerste kabinet-Balkenende. Hij werd op 22 februari 2007 beëdigd als premier van het vierde kabinet-Balkenende. Sinds eind 2010 is Balkenende hoogleraar Governance, Institutions and Internationalisation aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.¹³

¹¹ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 49, 50.

¹² Christen Democratisch Appèl

¹³ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 57.

We voelen ons met Praag verbonden

De Nederlandse maatschappij was in afzonderlijke groepen voor lange tijd verzuild. Rond het jaar 1968 werd die verzuiling gebroken. Ons land stond op de drempel van een nieuw tijdperk. Vormen van sociale omgang en betrekkingen werden snel vrijgelaten. Stevige structuren worden geopend. Nederland werd in een duizelingwekkend tempo veranderd en dankzij ontwikkeling in het buitenland. Dit alles wordt op mijn persoon afgespiegeld.

Thuis hebben we vaak over de nationale en internationale politiek besproken. De toespraak kwam natuurlijk op die gebeurtenissen van Tsjechoslowakije in 1968. Het IJzeren Gordijn leek ineens niet zo ondoordringbaar. 'De andere kant van Europa' verwierf plotseling een 'menselijk gezicht'. Plotseling leek het erop dat de dromen van mensen ideologische systemen overtroeven. Toen deze moedige poging in augustus 1968 werd onderdrukt, betekende dat een grote teleurstelling en woede voor Nederland. Dus is mijn mening over communisme niet verbeterd.

Op een schoolreisje naar een verdeeld Berlijn was het voor de eerste keer dat ik de radicale verdeling van Oost en West heb gezien. We waren alleen twaalf jaar maar wij zijn ons ervan bewust hoeveel geluk we hebben dat we in een vrij land konden opgroeien. De stralen van de zon van de Praagse Lente werden door de grijze wolken afgedekt. Op dat moment leek het bijna onmogelijk dat de volgende generatie van de Oost-Duitsers, Tsjechen, Slowaken en Hongaren dezelfde vrijheid als wij hadden.

In 2004 heb ik als minister-president een bezoek aan de Tsjechische Republiek gebracht in het kader van voorbereiding van het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie. Ik realiseerde me hoe deling van Europa t/m 1989 onnatuurlijk en contraproductief was. Tsjechië ligt in het hart van Europa. Tsjechië wordt met de Europese cultuur geassocieerd. Wat zou Europa zonder prachtige Praag zijn?

Ik heb een goed gevoel dat nu we samen als partners en vrienden in de Europese Unie en de NAVO werken. Onze economische en culturele banden versterken zo snel. Nederland behoort tot een van de grootste investeerders in de Tsjechische Republiek. Onze kunstenaars en culturele instellingen werken nauw samen.

Ik ben een groot respect voor alles waarin de Tsjechen in een relatief korte tijd geslaagd zijn. Wie Praag bezoekt, voelt zich meteen aangesloten. Het is een stad die de toekomst verwelkomt en het verleden niet vergeet.¹⁴

¹⁴ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 58, 59.

2.2.2. Piet de Jong

Hij is geboren in 1915. Hij was een Nederlands oud-politicus. Vanaf 1967 tot 1971 was hij minister-president van Nederland. Hij trad op jonge leeftijd in dienst van de marine. Tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft hij zes jaar lang op onderzeeboten gevaren. Later werd hij namens de Katholiek Volkspartij minister van defensie. Voor zijn politieke carrière vocht hij als onderzeebootcommandant in de Tweede Wereldoorlog. In 1968 was hij minister-president. Anno 2014 is hij de oudste nog levende oud-regeringsleider ter wereld.¹⁵

Hoe hebt u de Praagse Lente en de invasie van Tsjechoslowakije beleefd?

Ik herinner me een bepaald moment van de invasie. Ik sliep rustig toen ik tussen drie en vier 's ochtend wakker werd door het nieuws dat de ambassadeur van de Sovjet-Unie dringend met mij wil praten. Ik wist absoluut niets over de invasie, dus zei ik hem op negen uur naar mijn kantoor te komen. Maar hij moest meteen komen. Ik was niet in de stemming om te kleden, dus ontving ik hem in mijn pyjama. Ik merkte dat hij vreselijk nerveus was. Zo een nerveus man heb ik nooit gezien. De ambassadeurs van de Sovjet-Unie in de NAVO-landen hadden blijkbaar strikte instructies dat ze de regering vijf minuten voor het begin van de invasie moesten informeren. Hij is niet geslaagd want hij kon niet mijn appartement vinden. Dus kwam hij te laat en had vervolgens grote problemen. Hij bracht een stukje papier en las voor dat de Sovjet-Unie met haar bondgenoten Tsjechoslowakije is binnengevallen om de contrarevolutie daar te onderdrukken. Ik zei dat ik dit als een zeer onverstandige beslissing beschouw. Ik belde de mensen van het ministerie van Defensie en Buitenlandse Zaken, en daarna ging ik naar bed.

Wat hebt u over het sovjetcommunisme gedacht?

Ik had natuurlijk respect voor het aandeel van de Sovjet-Unie in de nederlaag van Nazi-Duitsland. Dat veranderde toen de Russen het ene Midden-Europese land na het andere begonnen te bezetten. Tegen deze bedreiging is de NAVO opgericht. De NAVO was een defensieve alliantie, had geen offensief beleid als het Warschau Pact.

¹⁵ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 73.

Wat is de betekenis van de Praagse Lente geweest?

*De invasie van Tsjechoslowakije heeft het bondgenootschap van de NAVO versterkt. De Brezjnev-Doctrine betekende een grote bedreiging. De Nederlandse regering besloot om een buitengewone bijdrage in het bedrag van 225 miljoen gulden aan de NAVO uit te geven. Gelukkig was het duidelijk voor alle NAVO-landen als gevolg van wat er in Tsjechoslowakije gebeurd is, dat ze veel beter voorbereid moeten zijn op een mogelijke aanval van het Warschaupact.*¹⁶

2.2.3. Bert Kisjes

Hij is geboren in 1940 en studeerde theologie in de jaren zestig in Praag. Hij leidde jarenlang het sociaal-cultureel centrum de Drommedaris in Enkhuizen en later Hotel Sonnevand in Wijk aan Zee. In 1994 organiseerde hij de Elf Dwaze Plannen-tocht, een protest tegen megalomane planologische projecten. Bert is in Straatsburg bij het Europees Parlement op uitnodiging van een Bretons parlements lid. De inspanningen die die Bert geleverd heeft voor de Europese Cultureel dorpen is niet onopgemerkt gebleven. Sinds 1999 zet Bert Kisjes zich onvermoeibaar in voor dorpen uit veel Europese landen.¹⁷

Hoe hebt u de Praagse Lente en de invasie van Tsjechoslowakije beleefd?

In 1968 was ik in Praag sinds mei tot september, dus had ik mijn eigen ervaring. In 1964 ging ik naar Praag voor de eerste keer. Ik studeerde er een jaar aan de Kareluniversiteit. Dat vond ik leuk en het was een fantastisch jaar. Anders waren er bijna geen buitenlanders en de Tsjechoslowaakse mensen zijn erg in iemand geïnteresseerd die uit het Westen kwam. Ik ontmoette fantastische mensen en ik kwam daar vaak terug.

Ik heb verschillende idealen gehad die typisch voor die tijd waren. Ik was een links georiënteerde persoon, ik geloofde niet alles wat mijn ouders me zeiden. Ik was ervan overtuigd dat een mooi bedrijf door rationele manieren kon worden opbouwen. Naar Tsjechoslowakije kwam ik met veel kritiek op het kapitalisme, maar het toonde me dat het nog erger is. De grondbeginselen van het communistische regime waren 'verrot'. Ik had veel vrienden onder andere kunstenaars en theologen, en die niets met de

¹⁶ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 74,75.

¹⁷ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 77.

communisten gemeen wilden hebben. Ik ben niet verbaasd dat de Praagse Lente niet gelukt is.

Wat heeft de Praagse Lente voor u betekend?

Ik begon meer in mensen te geloven en minder in ideeën en programma's. Het denken in systemen werkt niet. In 1948 dachten mensen dat het communisme een paradijs betekende. Na 1989 maakten ze een dezelfde fout. Met het verwijderen van het systeem moesten alle problemen worden opgelost. Maar dat is niet zo makkelijk.

Wat is de erfenis van de Praagse Lente?

Het jaar 1968 was de ineenstorting van het communisme. Begrippen als 'links' en 'rechts' hebben voor mij opgehouden te bestaan. We leefden in een tijd van het grote economische denken. Maar ik geloof in een samenleving die niet alleen op getallen is gebaseerd. Het gaat om een verdieping van het leven op lokaal niveau. Mensen denken vaak dat het echte leven elders in New York of iets wordt geleefd. Dit is niet waar. Het gebeurt waar je nu bent.¹⁸

2.2.4. Kees Mercks

Hij is geboren in 1944. Hij was tot vorig jaar wetenschappelijk medewerker aan de Universiteit van Amsterdam als docent Slavische letterkunde en vertaler van Tsjechisch literatuur. Hij studeerde slavistiek aan de Universiteit van Amsterdam en vertaalde werk van o.a. Václav Havel, Bohumil Hrabal, Ivan Klíma en Ludvík Vaculík. Zijn vertalingen zijn meerdere malen bekroond. Hij is onderscheiden met de Aleida Schot-prijs en de Martinus Nijhoff-prijs.¹⁹

Hoe hebt u de Praagse Lente en de invasie van Tsjechoslowakije beleefd?

Het jaar 1968 was spannend voor mij. Niet alleen in Praag is er iets gebeurd, maar ook in Polen, Parijs en Duitsland. Het was allemaal met elkaar verbonden, maar in het

¹⁸ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 78, 79.

¹⁹ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 81.

Westen was dat veel sterker. Het was voor hetzelfde idee. In het oosten en westen werden de rigide voorwaarden gebroken.

Ik studeerde Slavische talen en in 1967 was ik bij een studentenkamp in Tsjechoslowakije. Ik hielp daar het socialisme te bouwen, zoals ze dat hebben genoemd.

Aan de universiteit keken de studenten slavistiek naar het communisme heel anders. Ik was ergens in het midden. Ik had geen communistische achtergrond, maar op de andere kant haatte ik een hatelijke, ideologische houding van sommige mensen die geen sympathie of begrip voor de communistische landen hadden. Tijdens de Praagse Lente was men op zoek naar een derde weg tussen socialisme en kapitalisme en dat boeide me.

Ik herinner me nog goed het moment toen ik over de invasie hoorde. Ik en mijn klasgenoten van Slavische talen waren in verlegenheid gebracht. We hadden niet verwacht dat de Sovjet- Unie met brute kracht zo'n klein land durft te bezetten.

Wat heeft de Praagse Lente voor u betekend?

Ik voelde dat wat er gebeurde, ook mij betreft. Als student van Slavische talen was ik natuurlijk in de hedendaagse literatuur en schrijvers geïnteresseerd. Zij speelden een belangrijke rol in de Praagse Lente. Bijna een hele generatie van hen moest na de invasie 'ondergronds' gaan. Op dat moment besloot ik dat ik niets meer met Russische taal wilde hebben. Ik voelde fysieke weerstand tegen deze taal. Daarna bemoeide ik me uitsluitend met de Tsjechische literatuur en in 1969 ging ik naar Praag voor anderhalf jaar. Als een vertaler deed ik alles wat ik kon om de aandacht op dissidente schrijvers vestigen. Ik werkte niet met de officiële literatuur. Het was echt verschrikkelijk.

Wat is de erfenis van de Praagse Lente?

Helaas bleven alleen ruïnes over. Het idee van een 'derde weg' ligt op de schroothoop. Na 1989 hebben mensen van Tsjechoslowakije radicaal voor een westers model met al zijn nadelen gekozen. Daar kwam het Wild West-kapitalisme dat een kleine groep mensen met twijfelachtige achtergrond fabelachtig rijk heeft gemaakt. In Nederland is het niet veel beter. De terugkeer van de 'machthebbers' is overal te zien. De democratische hervormingen worden bij alle universiteiten onderdrukt. Nog meer wordt

*er in financiële modellen gedacht. Kleine vakgebieden zoals Tsjechisch taal zijn in gevaar om slachtoffer te worden.*²⁰

2.2.5. Max van der Stoel

Hij was geboren in 1929. Hij was een vooraanstaand Nederlands politicus. Hij was lid van de Tweede Kamer in 1968. Naast minister van Buitenlandse Zaken, was hij tevens ambassadeur van Nederland bij de Verenigde Naties en de eerste Hoge Commissaris inzake Nationale Minderheden van de OVSE (de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa). Zijn ministerschap werd gekenmerkt door steun aan mensenrechtenbewegingen, zoals Charta 77 in Tsjechoslowakije. Van der Stoel was de eerste hoge westerse politicus die met vertegenwoordigers van Charta 77 sprak. Ook speelde hij een belangrijke rol tijdens de oliecrisis van 1973. Op 22 mei 1991 werd Van der Stoel benoemd tot minister van staat. Van der Stoel overleed op 86-jarige leeftijd na een kort ziekbed in Den Haag in 2011.²¹

De ontrukking van de Praagse Lente was eigenlijk een van uw ideeën over hoe de verhoudingen in het Oostblok lagen?

Je zou dat kunnen zeggen. Ik heb geen grote illusie over het Sovjet-communisme gehad. Ik herinner me dat ik een boodschap van BBC radio over het Rode Leger in 1944 gehoord. Ze stond de facto buiten de poorten van Warschau, maar ze hebben niets tegen de Duitsers gedaan tijdens de opstand van de mensen van Warschau. Toen na de Tweede Wereldoorlog bleek dat het communistische regime in alle landen van Centraal-Europa werd gerestaureerd, waar de Russen zijn geweest, werden de angsten gerechtvaardigd. De Sovjet-Unie heeft zeker geen democratie getolereerd. De augustus-gebeurtenissen waren niet onverwacht voor mij.

Wat was de rol van het jaar 1968 in de Koude Oorlog?

Ook werd bevestigd dat de Sovjet Unie vrijmaking zal niet tolereren. Het Westen stopte om in de droom van het humaniseren van het communisme te geloven. In mijn eigen partij was de opkomst van Nieuw Links. Dat was een groep van jonge

²⁰ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 82,83.

²¹ Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 93.

*sociaaldemocraten, van wie sommigen de NAVO sterk bekritiseerden. Ik herhaalde regelmatig, dat de Sovjet-Unie niet onschuldig is zoals ze denken. Maar zelfs de invasie van Tsjechoslowakije overtuigde hen niet. Zelf was ik ook voor een dialoog met de Sovjet-Unie en bondgenoten, maar op hetzelfde moment betoogde ik dat het beleid daar door principiële afwijzing van het communisme zou kunnen worden versoepeld.*²²

²² Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro. Litomyšl 2008, blz. 94,95.

3. Proces van emigratie

Het proces van identiteitsvorming wordt voor elke individu in de adolescentie uitgevoerd, wanneer hij met de volwassen samenleving wordt geconfronteerd. De identiteit van een persoon kan worden gecreëerd, getransformeerd, en die kan tijdens het leven variëren. Aan verandering van identiteit gaat altijd een ervaring van crisis of van een zogenaamde fase van vraagtekens over de bestaande identiteit vooraf.¹

Emigratie kan deze twijfels en de daaropvolgende transformatie van identiteit veroorzaken. De emigrant is van zijn thuisomgeving gescheiden en hij wordt met de nieuwe omgeving geconfronteerd. In theorie van migratie wordt deze toestand 'ontworteling' genoemd.²

Gezien de psychosociale aspecten is verandering van sociale en relationele kader zeer een ingewikkeld, lang en moeizaam proces, en de emigranten moeten met de gevolgen van die compenseren in het hele leven.³

3.1. Fase I - Motivatie en redenen van emigratie

De invasie van de troepen van het Warschaupact betekende een radicale verandering in alle sociale lagen. Een van de uitingen van de Sovjet-agressie was de beslissing van een relatief groot aantal mensen om Tsjechoslowakije te verlaten. In het boek *Politieke emigratie in het nucleaire tijdperk* van Pavel Tigrid worden deze mensen in drie categorieën onderverdeeld.

- 1) de mensen die zeer spoedig na 21 augustus zijn gegaan met hun familie, vooral vanwege angst voor vervolging en de daaropvolgende gevangenisstraf.
- 2) de mensen die zijn geëmigreerd omdat het regime hun personeelsbeleid onderdrukte
- 3) Een kring van emigranten, die "uit actieve deelnemers aan de hervormingsbeweging, voornamelijk officieren en leden van de Communistische Partij bestaat [...] Deze kleinste maar meest invloedrijke groep is uit voormalige regeringen en

¹ ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. Praha 2002, blz. 91, 92.

² HAN, P. *Soziologie der Migration*. Stuttgart 2010, blz. 205.

³ HAN, P. *Soziologie der Migration*. Stuttgart 2010, blz. 205.

partijen ambtenaren, journalisten, publicisten en schrijvers, hoogleraren samengesteld. Kortom, het is een groep bijna uitsluitend hoogopgeleide."

Deze 'intellectuele' emigratiecategorie is tussen 21 augustus en 17 april gekristalliseerd, toen Alexander Dubček uit de positie van de eerste secretaris van de Communistische Partij van Tsjechoslowakije werd verwijderd.

Waarschijnlijk de meest talrijk emigratiegroep is die, dat als een 'aandrijfmotor' naar het buitenland een zeer slechte economische situatie had. Een onmisbaar motivatie waren ook significant overdreven ongunstige vooruitzichten voor toekomstig leven in de socialistische Tsjechoslowakije. Het feit dat meer dan 127.000 mensen het land in de eerste maanden na de Sovjet 'bailout' verlieten, bevatte dat zo opvallend feit dat kan worden aangenomen dat een dergelijk groot aantal ergens in de inhoud van de toenmalige nationale dagbladen werd weerspiegeld.⁴

De meeste emigranten van Tsjechoslowakije waren grotendeels om politiek-ideologische redenen gemotiveerd om te emigreren. Ze waren het niet eens met het communistische regime en de eruit voortvloeiende gevolgen.

Met het ontspannen van de 'pre-normalisatie toestand' waren de meesten van hen bereid om het regime te accepteren. Het beslissende moment was natuurlijk de invasie door troepen van het Warschaupact in 1968, toen ze zich realiseerden dat de situatie weer slechter werd.

De emigranten waren meestal tussen de 20 en 30 jaar, ze waren op de rand van hun actieve leven en het grootste deel van hun leven hadden ze nog voor zich. Ze wilden niet riskeren dat ze onder politieke en psychologische onderdrukking moesten. Natuurlijk verlangden ze naar een kwaliteitsvol leven en werk, maar ze hebben allemaal eerder aan 'vrijheid' gedacht, dan dat het erom ging om hun financiële situatie te verbeteren. Ze werden als 'slechte mensen' voor het communistische regime genoemd en hun vooruitzichten hadden geen perspectief.

Economische redenen speelden bijna geen rol voor de emigranten. Ze hadden er geen idee van wat de situatie in een vreemd land is, en wat ze konden verwachten. Ten slotte speelde het feit een grote rol, als emigranten kinderen hadden of planden om kinderen te krijgen, die ze niet in de krappe ruimte van het communistische regime wilden laten opgroeien.

⁴ TIGRID, Pavel. *Politická emigrace v atomovém věku*. Praha 1990, blz. 92.

Emigratie was tijdens de Praagse Lente voor de meeste mensen geen spontane beslissing. Integendeel, hun beslissingen hadden ernstige redenen. Ze verlieten Tsjechoslowakije en ze wisten dat ze nooit meer naar hun geboorteland konden terugkeren, maar stiekem hoopten ze er toch op.⁵

3.2. Fase II - Droom van emigratie

Emigratie is een traumatische ervaring. Een emigrant is met volslagen afzondering van familie en vrienden, hij wordt geconfronteerd met een onvermogen om terug te keren naar zijn eigen land, er is de confrontatie met de nieuwe omgeving waarin hij hard moet werken om te bestaan en te zorgen voor een leefbaar loon. Dit alles zorgt ongetwijfeld voor grote psychologische druk. Het eerste jaar van het leven in emigratie is de moeilijkste periode. De emigrant gaat door een zeer inconsistente tijd, want er was nog een kans om naar huis terug te keren. Deze fase wordt in de literatuur als fase van het moratorium genoemd, d.w.z. een toestand van identiteit, wanneer het individu actief is in zoeken, maar hij geen besluit neemt of geen nieuwe verbintenis kan sluiten.⁶

Rouwen om het huis heeft niet altijd alleen bewust plaats, maar bijvoorbeeld ook in dromen.⁷ Dit bekende fenomeen wordt onafhankelijk door vele emigranten bevestigd.

Ze erkenden dat ze op dit moment precies dezelfde droom, of liever dezelfde nachtmerrie hadden. De nachtmerrie van de verse emigrant werd in de emigrantenpers beschreven. Waarschijnlijk had iedereen die de Tsjechoslowaakse Republiek in 1968 heeft verlaten, deze nachtmerrie of tenminste hoorde erover. Het meestal begint terug in het geboorteland via de droom, maar je weet dat het niet juist is dat je er niet zou moeten zijn. Zeker u hebt uw land verlaten. Hoe komt het dat je terug bent in de kooi? Meestal zal deze droom na vijf of zeven jaar verdwijnen, als de emigrant zich in zijn nieuwe thuisland thuis zal voelen. Zeker nu is ze verdwenen als iedereen de Republiek vrij kan verlaten en ernaar kan terugkeren. Een emigrant vertelt dat hij tien jaar geleden terugkeerde naar Tsjechië en hij verrast was. De cultuurschok is een reactie op een

⁵ MARCIA, J. E. Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1966. 3(5), not. 25, blz. 551.

⁶ MARCIA, J. E. Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1966. 3(5), not. 25, blz. 552.

⁷ MARLINOVA, O. Psychologie emigrace. [online]. [cit. dne 17.3.2013]. Dostupné na [www: <http://www.zahranicnicesi.com/docs/marlinova_psychologie.pdf>](http://www.zahranicnicesi.com/docs/marlinova_psychologie.pdf)

abrupte overgang van de ene cultuur naar de andere. Er is ook een 'omgekeerde shock' bij terugkeer na een lange tijd, mede omdat het land, dat je verliet, niet meer bestaat. Het nieuwe, hedendaagse land herinnert je aan aangename jeugdherinneringen en er wordt een taal gebruikt die zeer vergelijkbaar met degene is die je herinnert, maar het is anders.⁸

Zoals bekend is, mochten Tsjechische bannelingen en politieke emigranten lange tijd niet naar hun eigen land. Ze werden van hun land en mensen in hun omgeving afgesneden, want ze waren volgens de communistische ideologie verraders en vijanden. Het was een straf voor hen, die niet voor de druk bezweken, die niet in overeenstemming met de totalitaire samenleving waren, die in een duidelijk protest zijn vertrokken. In de emigratie waren de contacten met de mensen thuis onmogelijk of beperkt, omdat hun werelden door het IJzeren Gordijn werden verdeeld.

Dialoog was onmogelijk tussen hen. Het opende in de jaren negentig. Er waren een aantal vervormde percepties over emigranten en emigratie vanwege het gebrek van contact en dialoog tussen emigranten en de mensen thuis en door de invloed van ideologie. Mensen in Tsjechoslowakije verwierpen hun keuze en benijdden hen tegelijk, omdat emigranten vaak als degenen werden gezien die in welvaart bloeiden, terwijl het volk thuis leed. Deze zwart-wit visie vulgariseerde moeilijke en pijnlijke kwesties van emigratie en gaf geen inzicht in de problemen waarmee de emigranten na hun vertrek te maken hadden.

Adaptatie in een vreemde cultuur is een lang, complex proces van stress en verlies, en dus traumatisch. Het is inherent dubbelzinnig en tegenstrijdig, omdat het de scheiding van geliefden en de geliefden van mensen en plaatsen uit de ouder cultuur vereist. Emigratie gaat gepaard met tegenstrijdige gevoelens over de vele redenen waarom we willen vertrekken, maar tegelijkertijd is het pijnlijk om mensen achter te laten in de buurt en vertrouwde omgeving. Vanuit dit oogpunt is de meest moeilijke situatie voor een emigrant die niet weet of hij ooit in staat zal zijn om terug te keren, en of hij zijn land en zijn dierbaren weer zal zien. Een emigrant die niet terug kan gaan, kan echter worden verankerd in de interne eenheid met de geliefde mensen en plaatsen en vertrouwen op relaties met familie en vrienden in hun etnische groep.

Reacties van een nieuwkomer in een vreemde cultuur werden als cultuurschok genoemd. De cultuurschok is geen kort proces, maar een lang proces met een aantal

⁸ <http://zakopnout.blogspot.nl/2013/06/emigrantske-sny-tehdy-dnes.html> (gedownload op 02 mei 2014)

fasen. De duur ervan is individueel verschillend, en het proces dat door de nieuwe cultuur wordt ingeroepen, en dit proces kan als gevolg van externe en interne factoren en disposities worden geblokkeerd. Dit psychologische proces van invloed op de hele persoon op een bewust en onbewust niveau en het bedreigt ook de interne balans en de werking van de identiteit van een individu. Het hangt af van de persoonlijkheid van een emigrant, van zijn prestaties uit het verleden, van de kwaliteit van zijn vroegere en huidige relaties, in hoeverre hij om kan gaan met de cultuurschok en de tijdelijke regressie, waarmee die gepaard gaat. Daarnaast speelt nog de behulpzaamheid van de omgeving waarin een emigrant komt een rol, de hulp die hij krijgt, kennis van de vreemde taal en cultuur, en ook de mate van gelijkenis of verschil tussen beide culturen en oude en nieuwe maatschappijen waarin hij zich moet aanpassen. Voor de eerste fase van de cultuurschok worden euforische gevoelens gekenmerkt, d.w.z. een droom is voldaan, hindernissen zijn overwonnen!

Het starten van een nieuw leven waarin hoop en verlangens voor de vervulling worden geprojecteerd van wat er in ons leven ontbreekt. Het nieuwe leven wordt gedidealiseerd, maar de desillusie komt na een tijd, er ontstaan teleurstellingen en conflicten, zowel extern als intern. Het hangt af van de persoonlijkheid van emigranten hoe ze omgaan met de cultuurschok. Maar er zijn problemen die zeer vaak depressieve reacties en toegenomen agressie betekenen, die zich in bijvoorbeeld jegens de partner of kinderen van de familie kunnen voordoen. Depressieve toestanden worden als een reactie op het verliezen, het achterlaten van familie, moedercultuur en taal opgevat die emigranten ondergaan.

Het verlies van deze relaties en persoonlijke wortels wordt als een verlies van een deel van de 'Ik' ervaren, en is daarom een bron van onbewuste angst, die kan leiden tot depressie of door paranoid de bepaalde agressie. In het algemeen is de culturele schok door drie soorten angst gekenmerkt:

- 1) depressieve angst als reactie op het verlies,
- 2) vervolgingsangst door de bedreiging van een onbekende omgeving en
- 3) desoriëntatie-angst - angst als reactie op verminderde oriëntatie en de problemen in verband met inspannende onderscheidende gevoelens.

De eerste fase van het emigratieproces zijn crisisfasen want de emigrant is belast met de vele taken die moeten worden opgelost zodat hij in de nieuwe maatschappij kan werken. In het aanpassingsproces helpen nieuwe relaties met de lokale bevolking aanzienlijk, in het bijzonder nauwe en vriendschappelijke betrekkingen, waarin de emigrant kennis met de tradities en gewoonten van een nieuw land geeft en hij is meer

met de nieuwe cultuur verbonden. Het is echter zeer moeilijk om nieuwe vaardigheden te leren op een moment dat iemand verliezen en tegenstrijdige gevoelens moet compenseren die deel van het aanpassingsproces uitmaken.

Bovendien moeten vele emigranten aanvankelijk op een lager niveau van nieuwe banen werken. Dit kan de eigenwaarde verminderen en deze situatie kan als een persoonlijk falen worden ervaren en dat kan tot depressie leiden. Deze problemen worden meestal bij mannen van middelbare en oudere leeftijd gezien want het mannelijke zelfvertrouwen is meer afhankelijk van de prestaties en verwezenlijkingen.

Benadrukt moet worden (vanuit een psychologisch oogpunt) dat goede aanpassing aan een vreemd land rouw van de emigrant vereist, om door geleidelijk afstaan de verliezen te ervaren, en dat die verliezen niet worden ontkend. Rouwen is een conflictproces waarin het verlorene, inclusief negatieve gevoelens en ervaringen, wordt geactualiseerd. Dankzij het rouwen kunnen mensen een innerlijke balans vinden. Het niet beleven van verdriet kan tot depressie leiden en van nieuwe relaties blokkeren.

Volgens de emigrantenervaring wordt rouwen in ballingschap meer volledig op een later tijdstip beleefd, want in het begin is het noodzakelijk om alle krachten in te spannen om met de nieuwe situatie in de nieuwe omgeving te leren leven. Van het rouwproces is men zich niet altijd bewust (het kan zich in dromen voordoen, zie hierboven de bekende emigrantendroom), maar het is noodzakelijk om een onderscheid met lange-termijn nostalgie te maken.

Nostalgie is op een fantasie van iets gebaseerd, wat de emigranten nooit hebben gehad. Emigranten, ondergedompeld in nostalgie, idealiseren hun verleden en ze leven in een defensieve positie binnen hun droom en fantasie. Zulke mensen blijven in hun etnische gemeenschappen opgesloten, omringd door mensen en symbolen van het verleden, en ze kritiseren de nieuwe maatschappij en wijzen die af, omdat ze die niet kunnen accepteren. Deze aandoening wordt meestal met problemen op het werk en op sociaal terrein geassocieerd. Een andere manier van verstoorde adaptatie is oppervlakkige imitatie van een nieuwe cultuur, zonder een echt anker erin.

In dit geval ontkent de emigrant zijn verliezen en hij vermijdt interne conflicten en verdriet en pijn die ervaring tot innerlijke verandering leidt. Deze methode van 'pseudoadaptatie' wordt met de veroordeling van zijn verleden, met een afwijzende houding ten opzichte van zijn land als een onkritische aanvaarding van de nieuwe onderneming geassocieerd.

Het proces van emigratie is vaak traumatisch, omdat de terugkeer naar het oorspronkelijke land niet mogelijk is. Ook tegenstrijdige gevoelens van een emigrant

zijn met angst geassocieerd en dat kan interne defensie versterken, waarbij een deel van de ervaring wordt verplaatst of geweigerd. Dit kan in de creatie van functies resulteren waarin de emigrant in het verleden leeft en hij kan niet veranderingen accepteren. Hij kan soms alleen met het heden identificeren en zijn verleden ziet hij er net zo slecht. Dit leidt tot de splitsing van de levenservaringen en die niet leidt tot adequate interne basis voor adaptatie.

In de laatste fase van de emigratie, als die succesvol is, leidt het tot de consolidatie van de identiteit, maar die wordt op de gedeeltelijke transformatie aangesloten. Hechting aan de moedercultuur en taal is zo belangrijk dat die niet door andere relaties kan worden vervangen. Het houden van deze primaire emotionele en sprake banden geeft de individuele persoonlijke en spirituele continuïteit op een diepte van bewuste en onbewuste 'ik'. Dat kan betekenen dat het vasthouden van beelden van relaties, plekken, geliefde mensen en moedertaal (op bewust en onbewust niveau) een bron van verdriet en rouw kan zijn maar ook van uithoudingsvermogen en mentale kracht.

Als het aanpassingsproces succesvol is, komt het tot verbetering en uitbreiding van de oorspronkelijke identiteit van de emigrant onder invloed van een nieuwe cultuur. Een positief effect van het aanpassingsproces is een kritische kijk op zijn eigen cultuur en de omgeving waarin een emigrant is opgegroeid, en aan de andere kant is er een selectieve identificatie van de gunstige aspecten, verhoudingen en waarden in de nieuwe cultuur. De nieuwe gedragspatronen worden overgenomen en oude, minder aangepast, zijn geleidelijk aan het veranderen. Een goed resultaat is afhankelijk van de flexibiliteit en kracht van de persoonlijkheid, vaardigheden en kennis op de vorige ontwikkeling, de lijn tussen oude en nieuwe identificaties, op de kwaliteit van interpersoonlijke relaties van een emigrant en de steun die hij in de nieuwe omgeving krijgt.⁹

Sommige landgenoten kwamen naar Tsjechië na het jaar 1989 terug en ze bleven daar. Zijn ze dan naar hun thuisland geëmigreerd?¹⁰

⁹ http://www.zahranicnicesi.com/docs/marlinova_psychologie.pdf (gedownload 2 mei 2014)

¹⁰ KABELA. *Český exil 1948 a 1968 v Nizozemsku*. [online]. [cit. 2014-05-02]. Toegankelijk op: http://www.zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf, blz. 1.

3.3. Fase III - 'Verbranding van bruggen'

Deze periode van het moratorium eindigde toen het IJzeren Gordijn definitief viel en het voor emigranten absoluut onmogelijk was om naar het vaderland terug te komen. De meeste emigranten kunnen over het gevoel van opluchting en misschien zelfs vreugde praten over het feit dat deze beslissing voor hen is gemaakt. Ze hebben geen keuze gehad en moesten hun bestaan in zijn geheel naar een vreemd land overbrengen, waar ze konden beginnen met een plan om op te bouwen.

De fase van 'Verbranden van Bruggen' is de derde fase in het proces van emigratie, die volgens de mening van de scriptieschrijfster de identiteit van de emigranten het meest beïnvloedt. Permanente scheiding van het moederland bevrijdt hen van tegenstrijdige gevoelens en besluiteloosheid en het creëert van een gunstige basis voor aanpassen aan een vreemde omgeving, integratie in een nieuwe samenleving en om hun nieuwe identiteit te vinden.

4. Emigratie naar Nederland tijdens de Praagse Lente

In dit hoofdstuk heb ik me vooral gebaseerd op het document *Český exil 1948 a 1968 v Nizozemsku* (De Tsjechische ballingschap van 1948 en 1968 in Nederland). Miroslav Kabela werd geboren in 1938 als zoon van een Tsjechische veldwachter en een Slowaakse moeder in het Slowaakse Rožňava bij Košice. Zijn ouders moesten in 1939 terugkeren naar Tsjechië, waar zijn ouders al spoedig scheidden. Kabela bleef met zijn zus bij zijn moeder. In 1956 vluchtte hij naar het westen. Na zes maanden in oostenrijkse vluchtelingenkampen kon hij naar Nederland gaan, waar hij een beurs kreeg voor een studie medicijnen in Leiden. Hij werd uiteindelijk een bekende psychiater en schreef daarnaast drie boeken in het Tsjechisch over Nederland. In Nederland zelf behoorde hij tot de leidende persoonlijkheden onder de Tsjechische emigranten. In 2011 overleed hij aan de gevolgen van kanker, een ziekte waarmee hij enkele jaren had gevochten.¹

Nederland leek heel anders dan Tsjechoslowakije in 1968. Nederland was een van de moderne landen in alle sectoren, zoals de economie en de sociale omgeving. De Nederlandse politiek heeft de gebeurtenissen van de Praagse Lente gekeken en de invasie van de troepen van het Warschaupact in Tsjechoslowakije sterk afgewezen. Daarom waren minder tegenwoordigers van de Communistische Partij in Nederland.²

De Tsjechoslowaakse emigranten van de Praagse Lente waren vooral studenten en goed opgeleide mensen. Het ging om intellectuelen, wetenschappers, musici en kunstenaars. In Nederland werden ze met open armen verwelkomd en ze kregen goede mogelijkheden om te studeren of werden professioneel goed benut.³ Dat was bijvoorbeeld het geval van één van de respondenten Matin Šimek die een ondersteuning van Nederlandse Rode Kruis heeft gekregen voor zijn studie.

Er was een groot verschil tussen de meeste jonge Nederlanders en de Tsjechoslowaakse emigranten. De meeste Nederlandse studenten interesseerden zich in 'flower power', demonstraties tegen de oorlog in Vietnam, etc. Ze waren ook leden van de krakersbeweging, hippies, of Dolle Mina's (feministische radicalen), enz.

¹ Gegevens op basis van BROUČEK, Stanislav. S Miroslavem Kabelou odešel kus ovětavého krajanství. *Krajan.net* 03.03.2011, toegankelijk op <http://krajane.net/articleDetail.view?id=2143> [download 14 augustus 2014].

² KABELA. *Český exil 1948 a 1968 v Nizozemsku*. [online]. [cit. 2014-05-02]. Toegankelijk op: http://www.zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf, blz. 4.

³ Idem. blz. 5.

Ze protesteerden actief tegen de 'apartheid' in Zuid-Afrika, tegen het huwelijk van kroonprinses Beatrix met de Duitse aristocraat Claus von Amsberg in Amsterdam in 1966 en vooral veel jongeren hebben actief aan de 'democratisering' van de universiteiten en de maatschappij in het algemeen deelgenomen. Volgens de mening van Kabela zijn deze naïeve acties de reden waarom de Nederlandse samenleving vrijer geworden is, met een democratischer en transparanter beleid.⁴

Jonge Nederlandse intellectuelen waren meestal enthousiast progressief. Hun enthousiasme was gebaseerd op oppervlakkige kennis van socialistische ideeën en leuzen die uit de landen van het socialistische blok kamen, op de ideologie van Mao Zedong, Trotski, Che Guevara en dergelijke. Miroslav Kabela had er een paar 'interessante' ervaringen mee.⁵

Tsjechoslowaakse emigranten van de Praagse Lente en de emigranten uit 1948 begrepen elkaar niet. Volgens de oude generatie hadden de nieuwkomers een veel makkelijkere positie dan zichzelf die er hard voor hadden moeten werken. Omgekeerd hadden de nieuwe emigranten geen behoefte aan hulp in de vorm van afgedragen kleding. Bovendien was er om politieke redenen onderling geen vertrouwen.⁶

Volgens het Verdrag van Genève van 1951 is een vluchteling iemand die wordt vervolgd op basis van ras, godsdienst, nationaliteit of politieke overtuiging. Maar veel Tsjechoslowaken waren gewoon op vakantie naar Nederland gekomen en als gevolg van de bezetting van hun vaderland aan het eind van de zomervakantie niet meer terug gegaan. Bovendien vertelden verschillende emigranten heel eerlijk dat ze gewoon in een betere economische situatie willen leven en de vrijheid hebben om een baan te kiezen. Daarom spraken het Nederlandse ministerie van Binnenlandse Zaken en dat van Sociale Zorg niet over "vluchtelingen" of "emigranten", maar over "gestrande Tsjechoslowaken".

Tenslotte vroegen ongeveer 150 Tsjechoslowaken om politiek asiel. Dat werd alleen verleend aan hen die echt aan de beschrijving van het Verdrag van Genève voldeden. De anderen kregen alleen verblijfsvergunning.⁷

⁴ KABELA. *Český exil 1948 a 1968 v Nizozemsku*. [online]. [cit. 2014-05-02]. Toegankelijk op: http://www.zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf, blz. 5.

⁵ Ibidem.

⁶ Idem. blz. 3.

⁷ Idem. blz. 6.

De Tsjechoslowaakse emigranten van 1968 walgden van het gepolitiseerde leven in hun vaderland. Ze wilden voornamelijk in vrede en vrijheid zonder politiek kunnen leven. Ze kwamen naar Nederland om een rustig leven te leiden en in een nieuw land te assimileren. Daarom waren ze meestal niet actief in fr politiek. Dat was voor de emigranten van 1948 niet te begrijpen. De emigranten van 1968 hadden vaak geen kennis van Nederland, een land waarin de meesten van hen door toeval waren. Ze leden onder onzekerheid, besluiteloosheid en vaak eenzaamheid.⁸

In 1969 werd door mensen van beide groepen het tijdschrift '*Okno dokořán*' (Een wijddopen raam) opgericht. Maar al vrij snel werd de uitgave van het tijdschrift gestopt omdat er tussen de beide groepen emigranten – de naoorlogse groep van 1948 en de groep van na de Praagse Lente van 1968 – grote ideologische meningverschillen waren.⁹

In Nederland bestonden een paar Nederlandse publicaties over Tsjechoslowakije zoals '*Info over Charta 77*' en '*Oost-Europa Verkenningen*'. Sommige Tsjechische en Slowaakse emigranten konden daarom hun diensten als vertalers voor de redacties aanbieden.¹⁰

Hoewel de meeste Tsjechische en Slowaakse emigranten niet aan georganiseerde activiteiten deelnamen, betekende dit niet dat ze hun vaderland niet hebben gesteund in het kader van hun persoonlijke, zeer beperkte mogelijkheden.

De meeste emigranten proberen hun bestaan in het Westen op te bouwen. Dit ordelijke, vlijtige leven van de emigranten was uiteindelijk een grote steun voor de democratische westerse samenleving. Velen hebben in stilte nuttig werk voor de Tsjechoslowaakse zaak gedaan, zoals de verspreiding van kennis over de situatie, over de literatuur in hun eigen kring van vrienden en werk. Emigranten bevorderden de krant van ballingen, ze kochten LP's uitgegeven door protestzangers zoals Karel Kryl en Jaroslav Hutka en ze kochten voornamelijk Tsjechische en Slowaakse literatuur gebaseerd op ervaringen van emigranten bij uitgeverijen in het Westen en ze droegen bij aan fondsen om bepaalde boeken naar Tsjechoslowakije te sturen. Ze geloofden

⁸ KABELA. *Český exil 1948 a 1968 v Nizozemsku*. [online]. [cit. 2014-05-02]. Toegankelijk op: http://www.zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf, blz. 7..

⁹ Ibidem.

¹⁰ Idem. blz. 8.

dat 'vrije' literatuur in die situatie een wapen tegen het communisme was, die allemaal toespraak bedoelde om het vrije denken en controle smooit.¹¹

Het gekibbel van emigranten is overigens niet alleen typisch voor de Tsjechische emigratie van 1948 en 1968. Ook de Russische emigratie (in Parijs), en de Nederlandse verzetsbeweging in Londen tijdens de Tweede Wereldoorlog laten dezelfde voorbeelden zien. Waarschijnlijk is dit te wijten aan politieke verschillen, meningsverschillen en conflicten die in elke, min of meer toevallige politieke ballingschap bestaan.¹²

Toen de Democratische Vereniging van Tsjechen en Slowaken in 1989 werd opgericht, hebben emigranten van verschillende politieke ideeën een gemeenschappelijke grond gevonden, want ze wilden democratische ontwikkeling in Tsjechoslowakije op dit moment steunen.¹³

Nederlandse journalisten en politici wilden niet met de Tsjechische en Slowaakse emigranten werken, omdat het werd verondersteld dat door ervaring en geschiedenis ze te subjectief zijn. Dit was de algemene houding van de westerse wereld. Vluchtelingenorganisaties zijn nooit voor een consultatie uitgenodigd.¹⁴

Westerse politici wilden ook de vreedzame co-existentie verder met de Sovjet-Unie en in die zin voldeden niet de Tsjechoslowaakse vluchtelingen aan ze. In de internationale politiek ging over 'grotere dingen'. We kunnen dus niet vandaag zeggen dat de Tsjechen hun vrijheid thuis hebben niet gewonnen. Het was Gorbatsjov, een leider van de Sovjet-Unie, en het was kapot van de geplande economie en de daaropvolgende politieke veranderingen daar, die uiteindelijk vrijheid voor ons bracht.¹⁵

Dus waren het niet de mensen thuis die het communisme verwijderden. De vrijheid viel in een schoot van onze mensen omdat het systeem gewoon is ingestort. Op het einde hebben zelfs de communisten niet meer in hun politieke systeem geloofd of het ondersteund.¹⁶

¹¹ KABELA. *Český exil 1948 a 1968 v Nizozemsku*. [online]. [cit. 2014-05-02]. Toegankelijk op: http://www.zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf, blz. 10.

¹² KABELA. *Český exil 1948 a 1968 v Nizozemsku*. [online]. [cit. 2014-05-02]. Toegankelijk op: http://www.zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf, blz. 10.

¹³ Idem. blz. 9.

¹⁴ Idem. blz. 10.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

5. Definities van het begrip identiteit

5.1. Inleiding op het thema identiteit

De definitie van de identiteit van het individu is het centrale thema van de culturele antropologie en andere sociale wetenschappen en geesteswetenschappen. Identiteit is ongetwijfeld een van de belangrijkste kernpunten van moderne tijd en van de moderne mens. Dat wordt door de dynamische ontwikkeling van maatschappij in de afgelopen eeuw veroorzaakt, die meer in de persoon als individu werd geïnteresseerd. De westerse samenleving van de 20^e en 21^e eeuw wordt gekenmerkt door grote culturele en technologische veranderingen en ideologische pluraliteit en tegenstrijdigheden, die de identiteit van de hedendaagse mensen beïnvloeden. D. McAdams is bezig met benadering van identiteit in het kader van de post-moderne tijd die in verband met het thema van de veelheid en diversiteit van identiteit is.¹ Elke dag bevinden we ons in een verscheidenheid van situaties en sociale interacties en ieder van ons is gedwongen om verschillende rollen te vervullen. De kwaliteit van het leven is hoger, er zijn meer mogelijkheden en dus verwachten mensen dat hun leven zinvol en waardevol zal zijn. Met de groei van de culturele diversiteit, met een aantal sociale systemen en meer keuze in het bepalen van hun eigen identiteit wordt problematisch. Daarom is dit onderwerp een probleem in deze tijd geworden.

5.2. Het begrip van identiteit in de geschiedenis

Roy F. Baumeister is bezig met de ontwikkeling van identiteit door de eeuwen. Baumeister stelt dat de huidige heftige discussie over de kwestie van identiteit het resultaat van de historische ontwikkeling van de maatschappij is.² Volgens hem komt er pas belangstelling voor de eigenheid van het onderwerp in de vroegmoderne tijd (tussen de jaren 1500-1800). Aan het begin van de 20^e eeuw kwam er een toestand van vervreemding op als gevolg van de afhankelijkheid van het individu van de samenleving en daarmee gepaard gaande gevoelens van hulpeloosheid. Baumeister kenmerkt ook het hedendaagse geloof in persoonlijke uniciteit als een zoektocht naar zelfbeschikking

¹ McADAMS, D. P. The Case for Unity in the (Post)Modern Self: A Modest Proposal. In: ASHMORE, R.D. – JUSSIM, L. ed. *Self and Identity*. New York 1997.

² BAUMEISTER, R. F. How the Self Became a Problem: A Psychological Review of Historical Research. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987, blz. 163.

en zelfontplooiing. In sommige tijden was de sociale structuur strakker, mensen hadden niet zoveel opties, zoveel niet rollen vast te houden en werden in een bepaalde richting getraind, meestal strikt en compromisloos.³ Zelf iets vinden was geen onderwerp van lange overwegingen, zoals nu het geval is.

5.3. De definitie van identiteit

Identiteit is een term met een zeer brede betekenis. De identiteit kan worden gedefinieerd als dat wat mensen maakt tot wat zij zijn is, wat hun plaats in de samenleving bepaalt en wat hen herkenbaar maakt.

V. Bačová definieert identiteit als een bestemming, respectievelijk zelfbeschikking van een persoon ten opzichte van de andere mensen in zijn omgeving; dat wat authentiek is aan een persoon; dat wat zijn/haar maatschappelijke positie en rol in de samenleving legitiem maakt; welke betekenis en belang een persoon verwerft ten opzichte van andere personen en wat het belang is van een persoon die anderen toeschrijven aan zijn/haar levensverhaal.⁴

Zelfs in de psychologie of antropologie is de identiteit niet iets wat een persoon beschouwt of bezit. In de menselijke psyche is er geen voorbestemming van de identiteit van een individu. Een individu wordt gedefinieerd als verschillend van anderen of identificeert zich als met anderen vergelijkbaar. De identiteit kan daarom worden opgevat als lidmaatschap van een bepaalde mensengroep.

Toch kunnen we niet zeggen dat alle aspecten van de identiteit vrij worden gekozen door een individu. Tot sommige groepen en instellingen behoort een persoon a priori (bijv. geboren in hen), sommigen hebben ervoor gekozen.⁵

Bačová onderscheidt de definitie van 'objectieve' identiteit (definitie van omgeving, anderen) en 'subjectieve' identiteit (zelfbeschikking, zelfselectie).⁶ Bij de opbouw van

³ BAUMEISTER, R. F. How the Self Became a Problem: A Psychological Review of Historical Research. *Journal of Personality and Social Psychology*.1987, blz. 163-176.

⁴ BAČOVÁ, V. Osobná identita – konštrukcie – text – hľadanie významu. In: HŘEBÍČKOVÁ, M. – MACEK, P. – ČERMÁK, I. ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno 2003, blz. 203, 204.

⁵ FRANKOVSKÝ, M. Posudzovanie identity k makrosociálnym útvarom. In: HŘEBÍČKOVÁ, M. – MACEK, P. – ČERMÁK, I. ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno 2003, blz. 216.

⁶ BAČOVÁ, V. Osobná identita – konštrukcie – text – hľadanie významu. In: HŘEBÍČKOVÁ, M. – MACEK, P. – ČERMÁK, I. ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno 2003. blz. 207.

eigen identiteit is het dan vooral een kwestie van het vinden van de balans tussen deze twee identiteiten.

5.4. Overzicht van de theorieën van identiteit

Op het gebied van de sociale wetenschappen was de studie van het begrip van identiteit in de afgelopen decennia zeer vruchtbaar. Dat was vooral in de sociale psychologie, waar er een aantal richtlijnen zijn die uitgebreid identiteit omgaan, zelfs in die richtingen waar identiteit is het centrale thema. Concepten van individuele identiteit zijn vergelijkbaar, meestal gebouwd op dezelfde principes, maar verschillen in het perspectief van het zien en de terminologische definitie is inconsistent.

We zullen dieper ingaan op de soorten identiteit die nauw met het thema van emigratie, dus met deze masterscriptie, zijn verbonden.

5.4.1. De theorie van sociale identiteit

Identiteit als maatschappelijk fenomeen hoort bij de theorie van sociale identiteit die in de sociale psychologie in de jaren zeventig werd toegepast. De auteurs J.C. Turner en H. Tajfel begrijpen het begrip identiteit als 'zelf-conceptueel aspect van een individu', dat is afgeleid uit de erkenning van zijn lidmaatschap van een sociale groep (of groepen) samen met de ermee geassocieerde waarde en emotionele betekenis.⁷ Sociale identiteit wordt dus gecreëerd door identificatie met een groep en dit proces vindt plaats in twee stappen. Aan de ene kant wordt het individu door zichzelf met het groepsideaal geassimileerd en anderzijds identificeert het individu zich jegens een andere ideale groep. Dit fenomeen wordt door M.A. Hogg behandeld, die dat als 'depersonalisering gebaseerd op de groep prototype' heeft genoemd.⁸

Een persoon verliest individualiteit en wordt één van de groepsleden. Het is duidelijk dat de identiteit van een individu door een groep wordt bepaald. Het is heel natuurlijk dat een individu de groep, waartoe hij/zij behoort, positiever evalueert dan andere groepen, omdat het zichzelf positief evalueert. Deze theorie werd door Turner en Tajfel

⁷ TAJFEL, H. ed. *Social Identity and Intergroup Relations*. Cambridge 2010. blz. 2.

⁸ HOGG, M.A. – TERRY, D.J. Social Identity and Self-Categorization Processes in Organizational Contexts. 2000, 25, 1. blz. 121.

gecontroleerd en aangetoond in een aantal experimentele empirische onderzoeken van zgn. minimale groepen.⁹

In dit experiment zijn er kleine groepen mensen gemaakt die vervolgens willekeurig werden geplaatst, of aan de hand van secundaire personages. Ze hadden daarom geen band meer met elkaar en er was geen reden tot rivaliteit met anderen. En toch ontwikkelden tussen de leden van een groep automatisch groepssolidariteit en overschatting van hun 'buren' - de leden van de 'buitenlandse' groepen.

De theorie van sociale identiteit brengt ons het begrip identiteit met iets nieuws. Het presenteert een uitleg over hoe vooroordelen en discriminatie werken – het stamt eigenlijk uit de individuele behoefte om zich positief te presenteren.

5.4.2. Etno-taalkundige theorie van identiteit

Etno-taalkundige theorie richt zich vooral op taal. Volgens H. Giles en zijn collega's¹⁰ is taal een belangrijk aspect van groepsidentiteit, volgens welke wij onze sociale wereld categoriseren en we ons als leden van verschillende groepen zien. Onze groep vergelijken we vervolgens met de omringende groepen. Taal is kenmerkend voor de groep, net als dialect. Het kan een teken zijn dat kenmerkend is voor de groep en voor groepen die van elkaar verschillen. In vergelijking met andere groepen beoordeelt een persoon de eigen taal - ofwel als een dominante of vice versa. Met het oog op een verhoging van gevoel van eigenwaarde kunnen individuen hun toevlucht nemen tot de strategie van mobiliteit, dwz. dat ze zich met de dominante taalgroep beginnen te assimileren. Dit proces kan de taalkundige identiteit van minder dominante groepen in sommige gevallen ernstig in gevaar brengen.

Etno-taalkundige identiteit is sterker bij individuen die niet aan de mogelijke identificatie met andere groepen zijn blootgesteld. Omgekeerd hebben personen die zich bevinden op de grenzen van meerdere groepen, een meer diffuse identiteit. Deze theorie geeft ons interessante inzichten over de strategieën die leden van minderheidsgroepen gebruiken onder invloed van de meerderheidsgroep. Volgens Giles zijn etnische minder-

⁹ BAČOVÁ, V. Identita v sociálnej psychológii. In: SLAMĚNÍK, I. – VÝROST, J. ed. *Sociální psychologie*. Praha 1997. blz. 217.

¹⁰ GILES, H. – JOHNSON, P. Ethnolinguistic Identity Theory: A Social Psychological Approach to Language Maintenance. *International Journal of the Sociology of Language*. 1987, 63. blz. 71-73.

heden meer geneigd om een eigen etno-taalkundige identiteit te behouden, ook uit een gebrek aan vermogen om de taal van de dominante groep te spreken. Belang bij het behoud van de taal komt voornamelijk tot uiting in de familiesfeer.¹¹ Volgens V. Bačová is een theorie van de taalidentiteit gunstig vooral als inspiratie voor de relaties tussen sociale identificatie, identiteit en andere fenomenen naast taal.¹²

5.4.3. Etnische en culturele identiteit

Terwijl psychologen identiteit eerder begrijpen op een universele wijze, zien antropologen identiteit als cultureel en specifiek. Bepaalde sociale structuren, de taal en rituelen bepalen verschillen in inhoud, vormgeving en de werking van de identiteit tussen culturen.

De polariteit van de 'wij-zij' is een belangrijk aspect van culturele zelf-definitie. Mensen zullen zich bewust zijn van hun cultuur en etniciteit, wanneer ze in contact zijn met een andere cultuur. Cultuur presenteert modellen aan mensen die grotendeels invloed op hun individuele bestaan en zelf-definitie hebben. Op basis van deze theorie zijn er twee soorten van cultuur: een individualistische, de westerse cultuur, en een collectivistische cultuur, typisch voor de meeste niet-Europese culturen. Beide soorten creëren verschillende psychologische beelden van de persoonlijkheid.¹³

De westerse cultuur benadrukt de uniciteit en originaliteit van de identiteit van elk individu en de resulterende structuur wordt een begrensde, stabiele, onafhankelijke en zelfstandige eenheid.

In collectivistische culturen is echter de wisselwerking tussen individuen belangrijk. De leden van deze culturen worden niet gestimuleerd om hun uniciteit te vinden, maar juist om hun plaats in de maatschappij te vinden. De structuur van de identiteit is flexibeler, dankzij betere onderhouden van evenwichtige relaties met de gemeenschap.

Culturele en etnische identiteit worden vaak als synoniemen gebruikt. Volgens Eriksen, of F. Barth is het echter belangrijk dat er tussen cultuur en etnische identiteit geen

¹¹ GILES, H. – JOHNSON, P. Ethnolinguistic Identity Theory: A Social Psychological Approach to Language Maintenance. *International Journal of the Sociology of Language* 1987, 63. blz. 71.

¹² BAČOVÁ, V. Identita v sociálnej psychológii. In: SLAMĚNÍK, I. – VÝROST, J. ed. *Sociální psychologie*. Praha 1997. blz. 219.

¹³ BAČOVÁ, V. Identita v sociálnej psychológii. In: SLAMĚNÍK, I. – VÝROST, J. ed. *Sociální psychologie*. Praha 1997. blz. 229-231.

eenvoudig directe relatie is.¹⁴ Individuele etniciteit of etnische groepen zijn vaak erg cultureel divers. Daarom betekenen culturele en etnische identiteit niet precies hetzelfde.

Eriksen definieert etnische identiteit als een sociale identiteit die individuen door de metaforische relatie met het verleden definieert en hen daarom tegelijk in staat stelt om zich voortdurend te identificeren met de andere leden van de gemeenschap. Deze identificatie verleent een zekere stabiliteit in de moderne wereld.¹⁵

Etnische (of culturele) identiteit is een eigenschap van een persoon die zowel door de andere is geïdentificeerd, als ook een eigen identificatie als lid van de etnische (of cultuur) gemeenschappen, waarmee het een metaforische relatie onderhoudt. Deze identiteit is situationeel en krijgt een culturele noodzaak. Van culturele of etnische identiteit kan een individu zich niet ontdoen, het kan alleen onderhandelen erover. Volgens D. Bittnerová is er reden om te onderhandelen over bepaalde identiteit. Deze kan worden vastgesteld op grond van een aantal algemeen geldende voorwaarden (bijvoorbeeld uiterlijk, plaats van herkomst) en externe uitingen en gedrag (bijv. taal, gewoonten).¹⁶

5.4.4. Narratieve identiteit

Gezien het onderwerp van deze masterscriptie is het noodzakelijk om een mogelijk beeld van de identiteit van een persoon te vermelden, namelijk het individuele verhaal dat licht werpt op de identiteit door het levensverhaal. V. Chrz stelt dat 'het concept van narratieve identiteit op de veronderstelling is gebaseerd dat de identiteit door synthese van storytelling wordt bereikt'.¹⁷

Het levensverhaal is een natuurlijk model waardoor individuen de zin van zijn/haar leven tonen en zij de continuïteit van verleden, heden en toekomst demonstreren. Het

¹⁴ ERIKSEN, T. H. Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě. Praha 2007. blz. 66.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ BITTNEROVÁ, D. Sebepojetí etnik v „otevřené“ české společnosti. In: BITTNEROVÁ, D. – MORAVCOVÁ, M. et al. *Kdo jsem a kam patřím?* Praha 2005. blz. 9-10.

¹⁷ CHRZ, V. Poetika identity: kategorie popisu narativní konstrukce. In: *Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu třetího tisíciletí*. Brno 2000. blz. 42.

verhaal bemiddelt daarnaast de communicatie van een individu in de cultuur, zijn/haar identiteit, en helpt ook zijn/haar identiteit te voltooien.¹⁸

Narratieve analyse is, als een verkenning van de identiteit van een individu, een zeer voordelige methode. Met deze methode kunnen we 'het verhaal ik individu' vinden, die zijn/haar alle ervaringen en verhalen in een betekenisvolle eenheid, in de vorm van een 'persoonlijke mythe' vertelt.¹⁹

Narratieve benadering is een onderzoek van persoonlijk en subjectieve beleving van het individu en geeft ons een glimp van wat het individu identificeert wat voor hem het belang en de waarde van zichzelf is en hoe een individu zichzelf waarneemt en interpreteert in de tijd.

5.5. Consolidatie van identiteit

De identiteit kan vanuit verschillende perspectieven worden beschouwd. De respondenten hebben dat ook bevestigd. Op basis van ons onderzoek werd bij hen identificatie door middel van sociale banden (dwz. sociale identiteit) getraceerd, door middel van taal (de zogenaamde Etno-taalkundig identiteit), door middel van cultuur en via de relatie met het moederland (de zogenaamde culturele identiteit).

In eerste instantie leek het dat de gedwongen emigratie voor Tsjechoslowaakse emigranten tot transformatie, of verandering van de identiteit leidt. Na analyse van hun uitingen waren we eerder geneigd om bij hen het concept van consolidatie te constateren, die niet alleen een proces van verandering is. Verder konden we een definitieve constatering maken van stabiliteit en continuïteit tussen de oude en de nieuwe identiteit.

De psycholoog (en emigrant) J. Diamant ziet de essentiële begrippen van identiteit als volgt: *"Identiteit begrijp ik als behoud van de continuïteit van het verleden omgeving die het mogelijk aan individuen om een harmonieuze verbinding tussen verleden, heden en toekomst maakt, tussen aangeboren neigingen en onderwijs, alsook de vorming van*

¹⁸ ČERMÁK, I. Narativně orientovaná analýza. In: BLATNÝ, M. ed. *Metodologie psychologického výzkumu: Konsilience v rozmanitosti*. Praha 2006. blz. 85, 86.

¹⁹ ČERMÁK, I. Hledání životních příběhů. In: MACEK, P. – ŠAFÁŘOVÁ, M. ed. *Integrativní funkce osobnosti*. Brno 2000. blz. 109.

*de persoonlijkheid in de omstandigheden van het leven in de oude en nieuwe thuisland te creëren."*²⁰

Deze definitie impliceert dat de oorspronkelijke culturele identiteit van het moederland een belangrijke pijler voor de identiteit van het individu is. In de confrontatie met de nieuwe omgeving is er een verandering, een nieuwe identiteit is niet sterk genoeg om het origineel volledig te verdringen.

De transformatie is geen absolute verandering in de betekenis van wedergeboorte of een dubbele identiteit, maar het is een harmonieuze synthese, dus geconsolideerde identiteit. Deze consolidatie van culturele identiteit werd in antwoorden van de respondenten waargenomen.

²⁰ DIAMANT, J. *Psychické následky emigrace*. [online]. [cit. 23.7.2014]. Beschikbaar op [www:<http://www.zahranicnicesi.com/docs/diamant_psychologie_exilu.pdf>](http://www.zahranicnicesi.com/docs/diamant_psychologie_exilu.pdf)

6. Proces van integratie

In de literatuur ontmoeten we de concepten van assimilatie en integratie. Beide termen worden in verband gebracht met emigratie en verbanning. Assimilatie betekent voornamelijk dat de emigranten de eigen culturele identiteit volledig laten vallen en de cultuur van de dominante meerderheid volledig overnemen. Het proces van integratie is echter niet zo'n offer, geïntegreerde individuen kunnen succesvol worden opgenomen als gelijkwaardige leden van de maatschappij, terwijl er toch sprake is van geheel of ten minste gedeeltelijk behoud van hun oorspronkelijke culturele identiteit.¹

Een gelijktijdig verschijnsel bij elke integratie is aanpassing, een fundamenteel aspect van ballingschap,. Aanpassing aan de (nieuwe) sociale gemeenschappelijke structuur zoals die is ingericht, georganiseerd, aan de vormen van leven, levensstijl en milieu ervan-aanpak, aan de aard van sociale en culturele gevoeligheden. Aanpassing is echter tot op zekere hoogte een sterk opportunisme en vol tegenstrijdigheden die ontevredenheid kunnen opleveren. Hebben aanpassing en integratie aan de andere kant van de barrière ook een andere andere betekenis en functie? "Als ik me aanpas, me integreer, dan probeer ik iets in mijn persoonlijkheid te onderdrukken, ik ontken een deel van mijn denken."²

Ivan Diviš (Tsjechoslowaaks emigrant in Duitsland, 1969) heeft in 1970 uitgedrukt, dat hij sceptisch is te integreren. Misschien is het zijn levensschuld. Hij geeft er de voorkeur aan een desintegrerende inspanning te behouden die belachelijk voor anderen kan zijn, maar voor hem is dat het enige authentieke pand, dat hij heeft - een gemeenschappelijke tragedie.

Brengen een waarschuwing aan de Westerse samenleving - het is positief, de waarde van enig intellectueel ballingschap die van een totalitaire naar een democratische wereld afkomstig is en vrijwillig afstand doen van de zgn. ontbinding in de nieuwe omgeving.³

Josef Jedlička (Tsjechoslowaaks emigrant in Duitsland, 1968) heeft geschreven dat de specifieke kenmerken van de Tsjechische spirituele bestemming een permanente

¹ HAN, P. *Soziologie der Migration*. Stuttgart 2010. blz. 223-224.

² VACÍK, Miloš, Libuše LUDVÍKOVÁ a Jiří STRÁNSKÝ. *Literatura, vězení, exil: Literature, prison, exile*. Praha 1997, blz. 145.

³ Idem, blz.147.

schreeuw zijn om zich thuis te voelen in slechte geopolitieke, etnische en historische omstandigheden. Maar alleen de ervaring van emigratie leerde hem dat de Tsjechische strijd om thuis dwang van de metafysische kern is.⁴

6.1. Opbouwen van het bestaan in Nederland

Iemand kan goede redenen hebben voor het nastreven van volledige assimilatie met een of andere omgeving om in te wonen. Misschien is hij gelukkiger als hij erin geslaagd is en hij dan is bevrijd van het thuisverdriet. Of hij dan ook erg blij is, is moeilijk te zeggen.⁵

Het vinden van de eigen nationaliteit of burgerschap en plaats in de samenleving gaat natuurlijk niet goed als voor de emigrant de basisvoorwaarden voor het leven in een nieuw land niet zijn gewaarborgd.

Na zijn komst naar een nieuw land heeft de emigrant niks. Hij heeft geen werk, geen huisvesting, of geen financiële middelen.

Vanwege een gebrek aan kennis van de taal hebben emigranten geen 'goede' baan gekregen vanaf het begin van emigratie en ze hadden geen mogelijkheid om op hun vakgebied of in het hoger geschoold werk te solliciteren. Ze moesten vaak handwerk nemen.

Een lagere levensstandaard in de beginjaren van emigranten is in overeenstemming met een artikel van O. Marlinová⁶ over de psychologische gevolgen van emigratie die een laag zelfbeeld, depressie of twijfels over de juistheid van de beslissing om het land te verlaten kunnen veroorzaken. Om een fatsoenlijk leven en functioneren in de nieuwe samenleving te waarborgen is een meer veeleisende taak nodig, maar aan de andere kant hadden emigranten druk genoeg en geen tijd om te twijfelen

Tot ongeveer twee jaar geleden zijn emigranten er in Nederland geslaagd om een fatsoenlijke baan op het gebied van hun opleiding en diploma's te vinden. Sommigen

⁴ VACÍK, Miloš, Libuše LUDVÍKOVÁ a Jiří STRÁNSKÝ. *Literatura, vězení, exil: Literature, prison, exile*. Praha 1997, blz. 145.

⁵ Idem. blz. 149.

⁶ MARLINOVÁ, O. *Psychologie emigrace*. [online]. [cit. 23.7.2014]. Beschikbaar op [www: <http://www.zahranicnicesi.com/docs/marlinova_psychologie.pdf>](http://www.zahranicnicesi.com/docs/marlinova_psychologie.pdf)

hebben betere loopbanen bereikt dan ze ooit in het voormalige Tsjechoslowakije zou kunnen hebben. Werksuccessen waren onder andere versterking van hun positieve relatie met Nederland.

We kunnen zeggen dat identiteit een deel van een groep betekent. Een emigrant, die zijn vaderland verlaat, brengt zijn identiteit in de maatschappij in gevaar totdat hij de nieuwe sociale netwerken in een nieuwe omgeving zal hebben opgebouwd.

De reden van bedreiging voor identiteit is dat hij binnen een bepaalde context, bepaalde relaties en sociale netwerken functioneerde die hem van de oriëntatie, richting en vertrouwen in het sociale gedrag hebben voorzien.⁷

6.1.1 Sokol en Scout in Nederland

De organisaties Sokol en Scout hebben een lange traditie in de Tsjechische Republiek. Vele liefhebbers zijn al toen Tsjechoslowakije nog bestond, bijeengekomen om samen tijd met sport of cultuur door te brengen. Deze organisaties bestaan nog steeds. Het is daarom niet verwonderlijk dat de Tsjechoslowaakse emigranten in ballingschap Sokol en Scout hebben opgericht, zoals in Wenen, of het Nederlandse Delft, waar Mvr. Šipková-Radosová in 1972 een Sokolgroep oprichtte. Dat was een manier om goede integratie te propageren. Deze organisaties zijn helaas door de communistische geheime dienst geïnfiltreerd, die de activiteiten van de Tsjechoslowaakse emigranten bewaakten. Niemand wist wie wie is en of ze elkaar kunnen vertrouwen. Het was de belangrijkste oorzaak van de mislukking van de Tsjechoslowaakse Sokol en Scout in ballingschap.⁸

Een groep landgenoten heeft zich opnieuw op de organisatie van de Tsjechoslowaakse Scouting gericht. Deze scouts nam ook deel aan Europese en Nederlandse zomerkampen. In 1990 richtten enkele Tsjechoslowaakse vrouwen, onder wie Helena Nieboer Hnátková, de vereniging Bohemica op, die ooit een Tsjechisch Bal in Den Haag heeft georganiseerd. Helena Nieboer is legaal in Nederland getrouwd en zij heeft

⁷ HAN, P. *Soziologie der Migration*. Stuttgart 2010. blz. 207-208.

⁸ KABELA. *Český exil 1948 a 1968 v Nizozemsku*. [online]. [cit. 2014-05-02]. Beschikbaar op :http://www.zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf, blz. 9.

zich hier – in samenwerking met de Tsjechische ambassade – aan Tsjechische volksdansen gewijd.⁹

6.1.2. Tsjechische verenigingen in Nederland

In Nederland wonen er momenteel vele Tsjechische landgenoten. Hun geschatte aantal is ongeveer 3.000 mensen.¹⁰ Deze mensen zijn intussen vooral geen emigranten die onder druk om politieke redenen uit hun land zijn vertrokken, maar eerder mensen die naar Nederland zijn gegaan voor onderwijs, werk, of levenspartner. Tsjechoslowaakse emigranten uit de Praagse Lente zijn niet actief betrokken bij deze verenigingen, alleen als ze worden benaderd en gevraagd mee te werken.

- **VNTS - Vereniging vrienden Nederland – Tsjechië & Slowakije**

“De VNTS is een vereniging voor Nederlanders die een warme band hebben met Tsjechië en/of Slowakije en voor Tsjechen en/of Slowaken die in Nederland wonen. De vereniging is opgericht in 1984.

Nu de grenzen open zijn blijkt dat er veel gereisd wordt binnen Europa. Vanuit Nederland is er veel belangstelling voor Tsjechië en Slowakije en vanuit die landen komen weer veel mensen naar Nederland. Het gaat hier niet alleen om korte of lange vakanties, maar vaak ook om zakelijke en/of privébelangen. De VNTS wil een klankbord zijn en haar leden van zoveel mogelijk informatie voorzien.

Het ledenbestand bestaat voornamelijk uit Nederlanders die op de één of andere manier zijn betrokken bij Tsjechië en/of Slowakije. Dit kan zijn door familiebanden, vrienden of zakelijke relaties, maar ook mensen die contacten onderhouden op het gebied van sport, cultuur, onderwijs of wetenschap of via de stedenbanden. Daarnaast is er een grote groep huizenbezitters en mensen die graag op vakantie gaan naar Tsjechië en/of Slowakije en mensen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis en/of cultuur van beide landen.

De VNTS organiseert jaarlijks een aantal bijeenkomsten om haar leden met elkaar in contact te brengen. Dit betreft o.a. de nieuwjaarsbijeenkomst in januari, de jaarlijkse

⁹ KABELA. *Český exil 1948 a 1968 v Nizozemsku*. [online]. [cit. 2014-05-02]. Beschikbaar op :http://www.zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf, blz. 9.

¹⁰http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_sвете/adresare/adresare-nizozemsko_adresar_krajanskych_spolku.html (gedownload op 18 juni 2014)

ledenvergadering in het voorjaar en aansluiting bij regionaal georganiseerde evenementen door anderen op het gebied van Tsjechië en/of Slowakije.

Het verenigingsblad AHOJ! verschijnt 10 keer per jaar. Dit magazine informeert over ontwikkelingen en activiteiten in beide landen. In Nederland te houden activiteiten die te maken hebben met Tsjechië en/of Slowakije, zoals concerten en exposities, worden ook opgenomen. Er is een rubriek met nieuws over pas verschenen boeken en muziek en nieuws van de stedenbanden.”¹¹

- **Tsjechische school Rotterdam**

Dat is een partner school van de Tsjechische School Zonder Grenzen opgericht in 2014 onder auspiciën van de vereniging VTNS (zie hierboven). Deze biedt onregelmatig taalonderwijs aan voor kinderen in de categorie 5-10 jaar uit tweetalige gezinnen. Er wordt in twee groepen om de twee weken in het Tsjechische Centrum in Rotterdam lesgegeven.¹²

- **Tsjechisch Centrum Rotterdam/Haag**

“Het Tsjechisch Centrum in Nederland maakt onderdeel uit van een netwerk van Tsjechische Centra, dat onder het Tsjechische Ministerie van Buitenlandse Zaken valt. De Tsjechische Centra stellen zich tot doel een dialoog aan te gaan met de gemeenschap van het gastland en te functioneren als een informatieportaal voor Tsjechië op het gebied van kunst, cultuur, onderwijs, wetenschap, handel en toerisme.

In Nederland is het Tsjechisch Centrum actief sinds 1994, aanvankelijk in Den Haag en sinds 2009 ook in Rotterdam. Het Tsjechisch Centrum verschaft voor een breed publiek uitgebreide informatie over Tsjechië en organiseert allerlei activiteiten met een Tsjechisch tintje, vaak samen met Nederlandse partners. Behalve culturele evenementen heeft het Tsjechisch Centrum ook activiteiten over politieke, historische en maatschappelijke thema's op het programma en werkt daarvoor samen met de academische wereld, overheidsinstellingen en Europese organisaties. Verder biedt

¹¹ http://www.vnts.nl/public_html/OVER_ONS.html (gedownload op 23 juli 2014)

¹² http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_svete/adresare-nizozemsko_adresar_krajanskych_spolku.html (gedownload op 18 juni 2014)

*het Tsjechisch Centrum in haar ruimtes in Rotterdam taalcursussen aan en is er een bibliotheek waar bezoekers gebruik van kunnen maken.*¹³

- **Czech Tourism Benelux**

CzechTourism is een organisatie die opgericht is door het Ministerie van Regionale Ontwikkeling in de Tsjechische Republiek en dat in overeenstemming met de doelstellingen van de stichter, de stichtingsakte en de geldende statuten werkt. De basisdoelstelling is om Tsjechië als toeristische bestemming in het buitenland te promoten en ook om in de Tsjechische Republiek reclame te maken. Om dit te bereiken, voert CzechTourism in coördinatie met het Ministerie van Regionale Ontwikkeling de volgende hoofdtaken uit: Coördinatie van activiteiten op het gebied van toerisme; destination marketing; media-presentaties van de Tsjechische Republiek; de toeristische sector en agentschap CzechTourism; Informatie ondersteuning toerisme; Onderzoek en educatieve activiteiten; De economische en administratieve organisatie die het agentschap.¹⁴

- **Pluh**

*“Pluh is een literair agentschap dat wordt geleid door de vertalers Edgar de Bruin en Magda Hübllová. De Tsjechische auteur Jáchym Topol is als honoraire consul aan Pluh verbonden. Pluh vertegenwoordigt de Tsjechische auteurs Petra Hůlová, Miloš Urban, Tomáš Kolský, Anna Zonová en Filip Topol. Deze Nederlandstalige pagina echter geeft louter een overzicht van de vertaal- en secundaire activiteiten van Pluh. Voor informatie over auteurs en boeken verwijzen wij u naar het Engelstalige deel. Wij verrichten reguliere en beëdigde vertalingen vanuit het Tsjechisch in het Nederlands en vice versa. Voor meer informatie over tarieven en opdrachten kunt u contact met ons opnemen.*¹⁵

¹³ <http://hague.czechcentres.cz/over-ons/> (gedownload op 23 juli 2014)

¹⁴ <http://www.czechtourism.cz/o-czechtourism/zakladni-informace/> (gedownload op 23 juli 2014)

¹⁵ <http://www.pluh.org/> (gedownload op 23 juli 2014)

- **Stichting Comenius Museum**

“Het Comenius Museum is een permanente instelling ten dienste van de gemeenschap en haar ontwikkeling, toegankelijk voor het publiek, niet gericht op het maken van winst, die de materiële getuigenissen van en over Comenius, zijn gedachtengoed en zijn omgeving verwerft, behoudt en wetenschappelijk onderzoekt, presenteert en hierover informeert voor doeleinden van studie, educatie en genoeg. De missie van het museum is het uitdragen van het gedachtengoed van Comenius omdat zijn denken mensen inspireert om zorgvuldig met elkaar om te gaan, verbinding te zoeken waar deling dreigt en duurzaam om te gaan met de wereld en haar bewoners.”¹⁶

- **NE-BE**

“De vereniging werd in april 1999 opgericht. Leden van NE-BE zijn mensen uit Tsjechië, Nederland en België - vertalers, tolken, docenten, studenten neerlandistiek, zakenlui. Tot de leden behoren o.a. ook vertegenwoordigers van de Nederlandse en Belgische ambassade.

NE-BE staat open voor iedereen die in de cultuur en ook b.v. geschiedenis, maatschappelijk leven etc. van deze landen geïnteresseerd is. De contributie van NE-BE bedraagt 450 CZK (18 €) voor 2004.

NE-BE is al sinds het begin in contact met de ambassades van België en Nederland, met VNTS (Vereniging voor vrienden van Tsjechië en Slowakije), Ons Erfdeel en andere organisaties in Nederland en België.”¹⁷

6.2. De huidige relatie met het vaderland en z'n cultuur

We analyseren de relatie en verbinding van de respondenten met hun thuisland Tsjechië vooral door te kijken waar ze hun identiteit, thuis en leven situeren of hun existentiële en sociale achtergrond en materiaal en familiebanden. Alle respondenten hebben gemeld dat ze als bezoekers of toeristen naar Tsjechië gaan. Maar niet zo vaak vanwege hun hogere leeftijd. De mate van enthousiasme is bij verschillende mensen heel verschillend.

¹⁶ <http://www.comeniusmuseum.nl/organisatie.php> (gedownload op 23 juli 2014)

¹⁷ http://www.ne-be.cz/o_nasnl.html (gedownload op 23 juli 2014)

Een grote rol in relatie tot de Tsjechische Republiek speelt natuurlijk, of de emigranten een aantal activa in Tsjechië hebben, zoals onroerend goed, of familie of andere dierbaren. Dit is de oorzaak van verschillen tussen respondenten waarom sommigen een sterkere relatie met het vaderland hebben dan anderen.

Ervaring met een andere vreemde omgeving, in dit geval Nederland, en de succesvolle integratie en aanpassing leiden tot het feit dat de emigrant zijn vaderland en zijn aangeboren cultuur met meer inzicht en kritiek bekijkt. Emigranten evalueren de Tsjechische cultuur en mentaliteit zeer positief, maar nemen ook gemakkelijk een kritische houding aan, die typisch voor iemand is die ervaring met de buitenwereld heeft. Verbindingen met het vaderland zijn er ook, maar neutraal.

De psycholoog J. Diamant zegt het volgende over zijn houding ten opzichte van het vaderland: *'De houding ten opzichte van de thuisbasis van de emigranten is slechts langzaam veranderd van een eerste afwijzing tot een realistische evaluatie en bereidheid tot samenwerking. We hebben een goed gevoel van voldoening uit het feit dat we zonder problemen ons oude vaderland kunnen bezoeken en het proces van transformatie observeren.'*¹⁸

6.3. De perceptie van de culturele grenzen

Een belangrijke factor van bedreiging voor de culturele identiteit van een emigrant heet 'cultuurschok', die uit de confrontatie met een afwijkende sociaal-culturele omgeving voortvloeit. Als we cultuur begrijpen als de mentaliteit van de mensen, als een indicatief waardensysteem en als een reeks van gemeenschappelijke culturele en sociale ervaring, dan is duidelijk dat de Nederlandse en de Tsjechische cultuur noodzakelijkerwijs anders zijn.

De grootste belemmering in het contact met de Nederlanders was uiteraard de taal, het Nederlands, dat Tsjechoslowaakse emigranten in het begin van hun Nederlandse leven niet konden spreken.

¹⁸ DIAMANT, J. *Psychické následky emigrace*. [online]. [cit.23.7.2014]. Beschikbaar op [www: <http://www.zahranicnicesi.com/docs/diamant_psychologie_exilu.pdf>](http://www.zahranicnicesi.com/docs/diamant_psychologie_exilu.pdf)

Volgens de ethno-taalkundige theorie is taal een belangrijk aspect van groepsidentiteit, volgens welke mensen hun sociale wereld categoriseren en zichzelf zien als leden van verschillende groepen.¹⁹ Bij de Tsjechoslowaakse emigranten is deze identificatie helemaal opvallend.

Volgens de bovengenoemde theorie is ethno-taalkundige identiteit sterker in het geval dat er geen contact met een andere taalgroep is. Omgekeerd, personen die werkzaam zijn op de grenzen van meerdere groepen, hebben een meer diffuse identiteit. Dit zou betekenen dat het met de taal net als metž de culturele identiteit gaat. Bij deze emigranten domineren beide talen bijna identiek en zij zijn in staat om ze beide te gebruiken in de dagelijkse communicatie. Zij toonden taal om een balans te vinden evenals de identiteit.

Taal is het belangrijkste communicatiemiddel. Door de taalcommunicatie wisselen mensen ervaringen uit, deskundigheden en kennissen die uit hun gemeenschappelijke sociaal-culturele achtergrond voortkomen en die tegelijkertijd vormen. Emigranten verliezen deze talenkennis in het buitenland en ze zijn van het normale communicatieve proces uitgesloten, en daardoor ook van het proces van socialisatie. Binnen de vreemde taal missen ze de mogelijkheid om een authentieke expressie uit te drukken die elk individu in het proces van enculturatie verkrijgt.²⁰

De meeste emigranten begrepen daarom het integratieproces als een proces van het leren van een vreemde taal. Zodra ze het Nederlands hadden geleerd, opende dat voor hen nieuwe kansen op werk en ze werden door de meerderheid aanvaard.

¹⁹ GILES, H. – JOHNSON, P. Ethnolinguistic Identity Theory: A Social Psychological Approach to Language Maintenance. *International Journal of the Sociology of Language* 1987, blz. 71-73.

²⁰ HAN, P. *Soziologie der Migration*. Stuttgart 2010. blz. 209.

7. Eigen onderzoek

7.1.Onderzoeksdoelen

De belangrijkste doelstelling van mijn onderzoek is gericht om het levensverhaal en de culturele identiteit van Tsjechoslowaakse emigranten van de Praagse Lente in Nederland te ontdekken. Dat betekent: met wie of wat de emigranten worden geïdentificeerd; hoe ze met de Tsjechische Republiek of Nederland zijn gerelateerd; bij welke nationaliteit ze worden gemeld en waar zij hun wortels en thuis zien; of ze nog Tsjechen of al volledig Nederlanders zijn.

Deze zijn de belangrijkste vragen die ik me aan het begin van het onderzoek heb gesteld. Identiteit kan niet rechtstreeks worden ontdekt, net als de respondenten zich niet van hun identiteit bewust hoeven te zijn. Ik veronderstel dat zij als volwassenen emigranten hun identiteit hadden gebouwd en dat de veranderende culturele, sociale, taalkundige of politieke omgeving een voorwaardelijke transformatie van hun oorspronkelijke identiteit gemaakt hebben. Het doel van mijn onderzoek is uit te vinden om hoe, in welke mate en met welk resultaat dat is gebeurd.

7.2. Onderzoeksgroep

Het belangrijkste criterium van het onderzoek was de periode waarin de emigranten Tsjechoslowakije verlieten, dwz. de Praagse Lente. Het tweede criterium was dat de emigranten nog levende personen zijn die ik kan interviewen. Ik heb respondenten van ongeveer dezelfde leeftijd geïnterviewd, want bijna iedereen van hen ging ongeveer als 20-jarige naar Nederland. Genderevenwicht kon ik helaas niet effectueren.

7.3. Selectiemethode van de onderzoeksgroep

Bij het zoeken van de respondenten heb ik de contacten van het Tsjechisch Centrum in Rotterdam gebruikt, dat me een lijst van Tsjechoslowaakse burgers in Nederland gaf.

7.4. Kenmerken van de onderzoeksgroep

Samengevat heb ik zes interviews uitgevoerd, twee interviews met emigranten uit 1948, vier interviews met emigranten van de Praagse Lente. De respondenten zijn twee vrouwen en vier mannen. Respondenten vond ik dankzij een methode voor de aanpak van elke individuele manier. Ze verwezen zelf niet naar elkaar, maar ik ben van mening dat ze van elkaars activiteiten weten, omdat ze allemaal publiekelijk werkzaam als professoren, schrijvers, journalisten, enz. worden.

7.5. Methode van het onderzoek

Ik zette duidelijk de beste methode van het onderzoek - kwalitatief onderzoek. Maar dit is een zeer brede term voor een aantal verschillende benaderingen. In het algemeen is het een methode die wordt gebruikt om bepaalde sociale of menselijke fenomenen verkennen en begrijpen en nog niet de resultaten te kwantificeren resultaten omdat het zich meer richt op individualiteit en persoonlijke ervaringen van de ondervraagden is, dan de statistische validiteit verkregen theories.¹ De kwalitatieve methode heeft vele voordelen, dat ik mijn onderzoek zou kunnen gelden. Hiermee onderzoekt verschijnselen in hun natuurlijke omgeving en wordt in direct contact met omgevingen van de ondervraagde personen uitgevoerd. Onderzoekers kunnen de flexibiliteit van kwalitatieve methoden te gebruiken en aan specifieke individuele situatie en het algemene verloop van het onderzoek aan te passen.

7.6. Methode van gegevensverwerving

Om de informatie te verkrijgen heb ik gebruik gemaakt van een narratieve interview-methode, die me een mogelijkheid gaf om de persoonlijke ervaringen van de respondenten te begrijpen. M. Miovský kenmerkt het verhaalinterview als een vorm van gesprek. De respondent wordt aangemoedigd om zijn eigen tekst te geven in de vorm van een verhaal, dwz. het gesprek wordt niet plaats als een klassiek gesprek.²

¹ HENDL, J. Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace. Praha 2008. blz. 47–54,

² MIOVSKÝ, M. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha 2006, blz. 158.

De tussenkomst van de interviewer is minimaal, het is zijn taak om de verteller een eerste aanzet te geven, het gesprek te definiëren en vragen stellen om duidelijk te maken is niet gepast. In het verhaal gesprek wordt de narratieve identiteit van het individu ondekt.

Omdat het verhaal interview een ongestructureerde interviewvorm is, koos ik bij sommige respondenten voor een meer gestructureerde vorm om ervoor te zorgen dat ik antwoorden over alle onderwerpen kreeg, die mij interesseerden, zodat ik zelf de individuele kennis kon vergelijken. Ik stelde een reeks vragen om de respondenten in hun verhalen kunnen oriënteren, als dat nodig was.

7.7. Methode van gegevensanalyse

De culturele identiteit van de emigranten onderzocht ik via een kwalitatief-interpretatieve analyse van de afgenomen interviews die ik door transcriptie in het tekstformaat omgezet. In de vorm van e-mails gaat het om een exacte transcriptie van de respondenten.

7.8. Resultaten

Interviews zijn overgenomen, zoals ik die heb afgenomen. Ze werden niet gepartitioneerd. Door het verhaalinterview heb ik veel informatie gekregen over het emigratieproces, zijn verloop, de redenen en de psychologische effecten op individuen, die een impact op hun zelfbeschikking hadden.

8. Tsjechoslowaakse emigranten van 1948 in Nederland

Hoewel deze scriptie de emigratie naar Nederland tijdens de Praagse Lente beschrijft, had ik het grote geluk en gelegenheid om ook Tsjechoslowaakse emigranten uit ‘de eerste emigratiegolf’ van 1948 te ontmoeten. Destijds kwam een handvol jongeren naar Nederland. Opgemerkt moet worden dat Z. Dittrich en J. Beranová mooie mensen zijn die enthousiasme hebben getoond om hun verhalen te delen en zo aan mijn scriptie bij te dragen. Deze twee zijn uiteraard aan emigratie tijdens de Praagse Lente gekoppeld, want ze verdienen de hulp van een aantal Tsjechoslowaakse emigranten die naar Nederland ongeveer 1968 kwamen. Dat is de reden waarom ik hier over Dittrich en Beranová schrijf. Beide zijn al hogere leeftijd, maar ze zijn in ongelooflijke kracht en nog steeds actief in hun vakgebied. Ik heb hun levensverhalen gehoord, die zeer krachtig en aansprekend zijn. Weinigen van ons zou zoveel inspanningen maken. Ik bewonder deze mensen die hun levensoptimisme hebben behouden en hun levenservaring en wijsheid aan toekomstige generaties doorgeven.

8.1. Zdeněk Radoslav Dittrich

Professor emeritus van de Utrecht Universiteit, Dr. Zdeněk Dittrich is in 1923 in Bratislava geboren. Hij had Tsjechische ouders. Tot de leeftijd van vijftien jaar woonde hij in Slowakije. Na 1938 moest de hele familie Slowakije verlaten. Hij is voor zijn middelbare school diploma in Kolín geslaagd.

Na zijn afstuderen vond hij werk in het Instituut voor Geschiedenis, Academie van Wetenschappen van de Tsjechische Republiek¹ en hij werkte tijdens de oorlog als een administratieve medewerker en onderzoeker. Het instituut behoorde aan de Karels-universiteit, waarvan het Duitse deel tijdens de oorlog heeft gewerkt. In het midden van de oorlog werd een echte Nazi de leider van het instituut. Dat betekende dat Zdeněk Dittrich zo tegen de gevaren van dwangarbeid werd beschermd. Hij maakte transcripties van oude documenten en hun uittreksels in het Tsjechisch en Duits.

Na de bevrijding besloot hij met de geschiedenis te blijven doen en begon hij dit vakgebied aan de Karelsuniversiteit te Praag te studeren. Na de oorlog werd hij ook bij de politiek betrokken, trad hij tot de Sociaal-Democratische Partij toe. Op de vraag

¹ Tijdens de oorlog periode werd dit het Nationaal Historisch Editoriaal Instituut genoemd, <http://www.hiu.cas.cz/en/about-us/about-us.ep/> (gedownload op 27 juli 2014)

hoeveel ze over de Sovjet-Unie in de periode 1945 - 1948 wisten, antwoordt hij, dat hij teveel wist. Persoonlijk kende hij de historicus Jan Slavík, de voormalige directeur van de Russische Buitenlandse Archives in Praag.²

Professor Dittrich heeft een groot deel van zijn leven gewijd aan wetenschappelijk en pedagogisch werk aan de Universiteit Utrecht en na zijn pensionering in 1987 gaf hij ook college aan de Karelsuniversiteit in Praag en Masarykuniversiteit in Brno. Zijn leven, wetenschappelijk werk en onderwijs zijn gekenmerkt door morele integriteit waarmee hij persoonlijke, professionele of politieke problemen heeft geconfronteerd. Hij heeft geen eenvoudige oplossingen gekozen en zich nooit aan modieuze methodologische of ideologische invloeden aangepast. Zijn werk en publicaties houden de herinnering aan ideeën van Jan Hus, Jan Amos Comenius en de democratische Tsjechoslowakije president Tomáš G. Masaryk levend.

Sinds zijn gedwongen vertrek uit Tsjechoslowakije tot 1990 bleef hij een consequente tegenstander van het communistische regime dat burgerrechten en censureren van het werk van historici onderdrukte. Hij was actief in de Tsjechoslowaakse ballingschap of expat-organisaties, hij heeft in de ballingschapspers gepubliceerd. Zijn pseudoniem was Albert.³ In de jaren 1989-1992 was hij de initiatiefnemer en voorzitter van de commissie ter voorbereiding van de viering van de 400ste verjaardag van de geboorte van Jan Amos Comenius in Naarden. Deze commissie heeft ook regelmatig voordrachten op conferenties van het Tsjechoslowaakse Symposium bijgedragen en nam deel aan de activiteiten van de Democratische Vereniging van Tsjechen en Slowaken in Nederland.

Toen er na 1968 een golf vluchtelingen naar Nederland kwam, heeft hij bij de integratie- en taalcursussen in Berkenhoven geholpen. Deze vluchtelingen zijn vandaag belangrijke wetenschappers en kunstenaars. Vanwege de activiteit in ballingschap werd Dittrich in Tsjechoslowakije als historicus genegeerd. Zijn werken konden tot 1990 niet in Tsjechoslowakije worden gepubliceerd. Na de val van het communistische regime gingen de deuren van universiteiten, politieke en de wetenschappelijke wereld open voor zijn ideeën. Na 44 jaar keerde hij naar zijn geboorteland terug en hij

² <http://www.pametnaroda.cz/story/dittrich-zdenek-1923-749> (gedownload op 24 juni 2014)

³ <http://www.scriptum.cz/pseudonymy.html> (gedownload op 02 augustus 2014)

was blij over het herstel van de democratie en ontmoetingen met collega's en vrienden. In 2010 werd hij laureaat van de prijs Gratis Agit.⁴

De heer Dittrich woont in een rustig deel van Zeist, waar hij me uitnodigde. Hij wilde ook een boekenlijst van zijn eigen bibliotheek maken. Ik werd door een 'kleine man van grote geest' met zijn typische sigaar verwelkomd. De bijeenkomst was zeer leuk, alsof het zou niet voor de eerste keer zijn. Onmiddellijk was ik zeer aangenaam verrast door zijn mooie bloemrijke Tsjechisch. Geen sclerose, een uitstekend geheugen. Ik moest hem vragen hoe hij dat onderhoudt en hoe hij zijn Tsjechisch in er praktijk brengt.

"Wel, meisje, je zult het nooit vergeten. Zoiets om nooit te vergeten, het is net als fietsen. Praktisch spreek ik Tsjechisch met niemand, tot nu toe met je mee."

Een enorme bibliotheek met hoog plafond omvat titels in verschillende talen, die de heer Dittrich spreekt. Samen spraken we hoe het met hem gaat, waar hij in is geïnteresseerd, hoe het met zijn familie gaat. En dan bij koffie en taart begint hij over zijn emigratie naar Nederland herinneringen op te halen...

"Ik besloot in februari van 1948 te emigreren. Ik was aan boord van de trein naar Pilsen en vervolgens naar West-Duitsland. Ik werd door een voorzitter van het Nationaal Comité van het dorp Česká Kubice naar de grens gebracht. De man was formeel communist, maar in feite niet. De man bracht me naar de grens - het was zaterdag en hij vertelde me dat links het Tsjechische Huis is, en rechts dat van Duitsland. Maar ik zag drie huizen. Ik wist het niet. Ik was bang. Toen zag ik een beekje dat naar Duitsland stroomde. Ik ging erlangs, totdat ik in Furth im Wald kwam. Dat was in de Amerikaanse zone, waar ik heb me aan Amerikaanse soldaten aangemeld. Het was de schrikkelde dag van februari. Amerikaanse CIA heeft me ondervraagd en geanalyseerd, natuurlijk."

"Zoals elke politieke emigrant werd ik in het vluchtelingenkamp in Regensburg opgenomen, waar ik heb andere Tsjechoslowaakse politici ontmoette. Daarna werden we geplaatst. Ik had geen idee waar ik heen zal gaan. De grote hoop was natuurlijk Amerika, maar daar kon je niet zomaar heen gaan. Ervaren politici werden in Frankfurt geplaatst en gingen vervolgens naar Amerika."

"Ik werd als een minder belangrijke persoon in een Duits kamp geplaatst. De omstandigheden waren vreselijk, onmenselijk. We sliepen op stapelbedden in drie,

⁴http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_svete/osobnosti_z_rad_krajanu_a_cechu_v/osobnosti_z_rad_krajanu_a_cechu_v-nizozemsko_osobnosti_krajanu_a_cechu_v.html (gedownload op 02 juli 2014)

enz. Ik kennis met elkaar geworden. Één van mijn collega's zei iets over Holland. Zijn vriend kwam net ervan terug en was ontzettend onder de indruk. Het prachtige aangelegde land vol van watermolens en vriendelijke mensen. Het idee van Holland is in mijn hoofd gegrift en ik wilde naar dit land gaan, maar ik had geen idee hoe er te komen. Met een paar collega's hebben een plan bedacht, we vluchtten uit het kamp. Ik nooit vergeet hoe we samen klommen over prikkeldraad. We vermoedden de juiste richting, maar niets anders. We renden, verborgen ons en toen we een reusachtig bord 'Verboden toegang!' in het Nederlands zagen, wisten we dat we hadden gewonnen, we waren in Nederland. We liepen naar een nieuw leven en zoete vrijheid. De vrijheid was de grootste motivator die we hadden. Dit is een schat! Vrijheid is niet voor vrij", zegt hij tegen me.

In Nederland kwam hij goede mensen tegen die hem bij het begin van een nieuw leven hielpen. Hij heeft zich aan de Utrecht Universiteit ingeschreven. De omstandigheden aan de universiteit waren geweldig, veel beter dan in Praag, omdat er in Praag in de naoorlogse periode teveel studenten en weinig professoren waren. Hij sprak zeer goed Duits en had daarom geen grote moeite met het Nederlands.

"In het kamp was een priester die ons Duits en Nederlands heeft geleerd. Wij hebben hem voortdurend geïnterrupteerd en probeerden allerlei woorden te bedenken. Voor ons was het ongelooflijk leuk en de beste communicatie-school. Hij wist altijd alles."

In Nederland wijdde Dittrich zich ook aan politieke activiteiten, aan de sociaal-democratie in ballingschap. De Nederlandse organisatie, die hem met een beurs had gesteund, zei dat het bij het studeren aan een universiteit niet passend is om politieke activiteiten te doen. De beurs was belangrijk voor hem en hij stopte met politieke activiteiten. Hij heeft vervolgens zijn energie voor zijn studie en academische carrière ingezet.

"Sinds ik ontsnapte in 1948 uit Tsjechoslowakije, was ik voor een lange tijd er niet mee in contact. Ik wist dat ik er niet naartoe kon gaan om te bezoeken, zolang ik als een burger van dat land werd beschouwd. Tijdens de Praagse Lente keek ik heel veel naar politieke ontwikkelingen in Tsjechoslowakije. In Nederland was ik voor een moment beroemd en iedereen wilde me voor commentaar en advies interviewen over wat wij zullen met een aantal Tsjechoslowaakse emigranten in Nederland doen. De Tsjechoslowaakse emigranten waren academisch opgeleide mensen, kwamen vaak met hun hele familie. Sommige Tsjechen, die in Nederland langer woonden, wilden analyseren wat deze emigranten in 1948 deden. Ik was ertegen. We kunnen het hun niet verwijten. Van al probeerde ik mijn best om nieuwkomers, zoals professor Hans

Renner, enz. te helpen in Nederland. Aan de andere kant was ik terughoudend met de studenten, omdat ik wist dat er informanten van de geheime politie onder deze zou zijn."

In Nederland bouwde hij een nieuw leven op. Hij trouwde een Nederlandse vrouw, helaas is zij gestorven. Hij heeft een grote familie. Zijn zoon is een bekende Nederlandse liberale politicus Boris Dittrich, die sterk aan de legalisering van het homohuwelijk in Nederland heeft bijgedragen.

Professor Dittrich heeft zich in verschillende gebieden van de wereldgeschiedenis gespecialiseerd. Hij schreef een boek over de geschiedenis van Groot-Moravië, schreef een boek over de vorming van nationale staten in Centraal-Europa in de 19^e eeuw, gewijd aan de geschiedenis van de Sovjet-Unie en de Balkan.

Ik was drie uur bij hem en uiteindelijk vroeg hem of hij zich nog steeds een Tsjech voelt of eerder een Nederlander.

*"Dat is zo, toen het WK was en speelde de voormalige Tsjechoslowakije tegen Nederland, natuurlijk keken we ernaar. Ik zat op de bank tegenover de TV en mijn kinderen zaten tegenover me, met hun rug naar de tv en de hele tijd keken ze naar mijn gezicht, mijn emoties, als ik het vertel. Ik was me ervan bewust, en verraadde mezelf niet."*⁵

Helaas vertelde hij me dat ook niet. Ik denk dat zijn hart in Tsjechie is, maar hij leeft in Nederland bijna zijn hele leven en daarom wordt beschouwd als Nederlands zijn.

De heer Dittrich bevestigt de ongeschreven regel dat, hoewel het verschillende titel hij heefts, is zeer intelligent en wijs, heeft veel levenservaring. Het is een zeer bescheiden en nederig man vol goedheid. Hij kreeg tranen in mijn ogen toen hij over de waardevolle strijd voor vrijheid sprak.

8.2. Jana Beranová

Jana Beranová schrijft poëzie en proza. Al vele jaren is de van oorsprong Tsjechische dichteres en vertaalster Jana Beranová één van de sprankelende gezichten van de Rotterdamse kunstwereld. Zij is Tsjechische van geboorte, maar moest na 1948 met haar ouders vluchten en kwam uiteindelijk in Nederland terecht. Ze studeerde in Rotterdam af in de economie. Ze vertaalde Milan Kundera en Miroslav Holub, schreef

⁵ Interview met Zdeněk R. Dittrich op 17 juni 2014.

een indrukwekkend oeuvre aan poëzie bij elkaar en was stadsdichter van Rotterdam. Hoewel ze als jong meisje Tsjechoslowakije is ontvlucht, heeft Jana Beranová altijd voeling gehouden met de cultuur van haar vaderland. Ze gaf een bundel met protestliederen en cartoons tegen de Russische invasie van 1968 uit, vertaalde verboden auteurs en zette zich in voor politieke gevangenen. Terugkerende thema's in haar werk zijn het breekbare en de maatschappij. Naast de bomen en de bloemen, die we gelukkig ook hebben.

Ze werkt graag samen met beeldend kunstenaars en musici. In 2008 ontving ze de Erasmusspeld voor haar inzet voor de letteren in Rotterdam, en van januari 2009 tot januari 2011 was ze stadsdichter van de havenstad. Ook is Beranová politiek actief binnen PEN⁶, die zich inzet voor vervolgte schrijvers. Bekend is haar tekst die ze maakte voor Amnesty International. Haar tekst *'als niemand/ luistert/ naar niemand/ vallen er doden/ in plaats van/ woorden'*. In 2011 verscheen een bloemlezing uit haar werk onder de titel *Werkboek*. Een jaar later was zij eregast op Poetry International. Fragmenten uit haar werk zijn veelvuldig terug te vinden in de openbare ruimte, zo werd onlangs nog in Naarden haar gedicht 'Zonder bagage' als muurgedicht aangebracht.⁷

Jana Beranová ontmoette ik persoonlijk meer keren. Ze woont in een groot huis vlak bij het Centraal Station te Rotterdam. Ze vaak samen met het Tsjechisch Centrum in Rotterdam/Haag werkt en ze is bij culturele productie in Rotterdam betrokken. In haar respectabele leeftijd (82 jaar) is ze verbazingwekkend sterk en lenig. Ze is gevuld met humor, ideeën, energie, ze heeft een precieze Tsjechische taal en ze houdt van Becherovka.

"Emigratie naar Nederland was niet helemaal mijn idee, omdat ik een klein meisje was, was ik 16 jaar. Mijn ouders besloten dat. Mijn vader geloofde niks van de Russen, hij wilde niet in Tsjechoslowakije blijven."

"In Nederland vond in feite mijn hele leven plaats. Over Tsjechoslowakije, als mijn thuis, dacht ik niet. Alles had ik hier, in Nederland, hoewel we thuis Tsjechisch spraken, mijn vader heeft strikt het consistente Tsjechisch opgevolgd. Toen het keerpunt kwam en iets veranderd. In 1968 werd ik weer de Tsjech."

"Vanuit Nederland keek ik zeer intensief naar de politieke situatie en de weerstand van de Tsjechoslowaken. Ik zag hun enthousiasme om te vechten voor hun land, stil verzet

⁶ PEN klub Playwrights, Poets, Essayists, Novelists – de Internationale schrijversorganisatie

⁷ Bron: het Tsjechisch Centrum Rotterdam/Haag, 10 mei 2014.

in de vorm van cartoons, affiches en gedichten. Ik moest ernaar wijzen en ik begon de werken van ‘verboden dichters en schrijvers’ te vertalen.”

“Ik had nooit gedacht dat ik weer een ontmoeting met de Tsjechische literatuur zal ontmoeten of vertalen. Ik heb economie in Rotterdam gestudeerd. Maar het lot wilde dat zo.”

“Ik herbeleefde zeer sterk het jaar van 1989, de persoon van Václav Havel. Het gevoel van eenheid van de Tsjechoslowaken was bewonderenswaardig. Toen Václav Havel overleed, was ik toevallig bij mijn vrienden in Praag. Het was Kerstmis en deze gebeurtenis greep me zo erg dat ik bij de rouwstoet ging, hoewel het hard vroor.”⁸

In moeilijke politieke jaren in Tsjechoslowakije had Beranová een grote behoefte om erover te schrijven. Ze probeerde met ballingen te werken en ook de Tsjechoslowaakse emigranten te helpen die in 1968 naar Nederland kwamen om te integreren.

Ik had de gelegenheid om Jana aan het werk zien. De hele nacht leidde zij het literair en cultureel festival *Woordnacht* in Rotterdam, ze maakte gesprekken met de gasten. Ze vonden haar echt mooi.

Jana heeft veel van haar gedichten verspreid over de gevels van huizen, trottoirs, enz. door Rotterdam. Ze is de geest van de stedenbouw van deze stad. Haar naam heeft een krachtig geluid onder mensen.

Ik denk dat ze van Tsjechië houdt. Ze bezoekt het vaak genoeg en ze vind Tsjechisch eten en drinken erg lekker.

⁸ Interview met Jana Beranová op 22 maart 2014, 07 mei 2014, 10 mei 2014.

9. Tsjechoslowaakse emigranten van de Praagse Lente in Nederland

Dit hoofdstuk is het belangrijkste van mijn hele scriptie, mijn eigen onderzoek deel. Ik was positief verrast dat iedereen heel graag antwoordde. Slechts in één geval kreeg ik een negatieve reactie van een dochter van een van de respondenten. Ze schreef me dat haar vader moe van het herinneren van het verleden is, dat voor hem moeilijk was. Natuurlijk begrijp ik de reden.

Ze zijn mensen die een stabiel leven op een hoog niveau in Nederland bouwde, wat een moeite waard was voor hen.

Een persoonlijk face-to-face interview werd alleen met Martin Šimek gemaakt, in de andere gevallen werd het interview via e-mail gemaakt. De reden is de grote werklast van de respondenten die nog steeds actief in hun vakgebied zijn. Elk van hen spreekt nog steeds uitstekend Tsjechisch, maar de correspondentie vond plaats in het Nederlands. Allen zijn trots op hun Tsjechische afkomst. Ik bewonder hen zoals ze voor hun vrijheid en leven buiten de 'grijze kooi' vchten.

9.1. Hans Renner

Hij is geboren te Praag in 1946. In 1968 is hij via Oostenrijk naar Nederland gevlucht. Daar studeerde hij geschiedenis en daarna werd hij emeritus hoogleraar in Midden- en Oost-Europese geschiedenis aan de RUG (Rijksuniversiteit Groningen). Inmiddels is hij met emeritaat. Als gastdocent is hij tevens verbonden aan het Instituut Clingendael in Den Haag en aan het Instituut Defensie Leergangen in Breda. Hij is een beminnelijke man, populair docent, maar vooral ook sfeerbepaler in de bibliotheek van het Instituut voor Geschiedenis. Hij behoort tot de naoorlogse generatie die een marxistisch-leninistische opvoeding heeft ondergaan. Hij is auteur van o.a. *Tsjechoslowakije na 1945. Van Beneš tot Jakeš*.¹

1) Wat voor indruk hebben de gebeurtenissen van de Praagse Lente op u en uw familie gemaakt? Wat zijn uw herinneringen aan Tsjechoslowakije?

¹ <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/Profiel/Emigratie/voorbereiding.html>,
<http://digitollegrieze.wordpress.com/2011/03/29/bij-het-afscheid-van-hans-en-justa-renner/>,
<http://www.hovoseniorenacademie.nl/index.php?id=34> (gedownload op 01 augustus 2014)

Groot natuurlijk. Zie verder: Praagse Lente revisited, Paseka 2008, blz. 139. (ongetwijfeld in uw bezit; handige publicatie voor uw scriptie) **2) In welk jaar en in welke omstandigheden hebt u Tsjechoslowakije achtergelaten?**

Augustus 1968.

3) Hebt u de emigratie gepland, en wat was de belangrijkste reden?

Nee. Interventie.

4) Bent u in Tsjechoslowakije voor uw emigratie veroordeeld, of heeft uw familie problemen in het voormalige communistische regime gehad?

Ja. Ja.

5) Waarom hebt u voor Nederland gekozen als uw nieuwe thuisland, of was dat het toeval?

Toeval. Uitnodiging van een Nederlands gezin naar mijn verblijf in Oostenrijk. Zie mijn interview, blz. 139 en 140.

6) Hoe was uw eerste jaar in Nederland, hoe hebt u zich daar gevoeld?

Prima opgevangen. Niets dan lof. Verder behoorlijk zwaar: je wist niet hoe de situatie in de CSSR zich verder zal ontwikkelen. Wij waren hier van de kant van de Tsjechoslowaakse autoriteiten eerst legaal om te studeren, terwijl de ontwikkelingen daar gingen 'od desiti k peti'.

7) Wat ziet u als de grootste obstakels en belemmeringen die u als een Tsjechoslowaakse emigrant in Nederland hebt gehad (culturele, taalkundige, economische, ...)?

Eigenlijk geen echte belemmeringen. Je moest wel altijd je best doen om zich aan de universiteit en in de nieuwe omgeving met succes te handhaven.

8) Wanneer hebt u uw vaderland (Tsjechoslowakije) bezocht voor het eerst na de emigratie?

Na de Fluwelen revolutie, in 1990.

9) Waar zit uw hart meer, bij Tsjechië of Nederland?

Moeilijk te zeggen: mijn vrouw is Nederlandse, mijn (klein)kinderen zijn Nederlands, ik woon hier veel langer dan ik ooit in Tsjechië woonde. Ik heb hier met plezier gewerkt. In Nederland meer. Percentage? 40% Tsjechië, 60% Nederland.

10) Hoe was de integratie in de Nederlandse omgeving in de jaren zestig? Perfect!

11) Bent u in contact met andere Tsjechoslowaakse emigranten in Nederland?
Sporadisch.

12) Wilde u terug naar Tsjechië gaan na de Fluwelen Revolutie, waarom wel/niet?

Nee. Ik had hier eigen leven opgebouwd. Ik had een hooglerarenbaan aan de universiteit. Ik vond dat er in Tsjechië eigenlijk geen plaats voor mij was. En meer, dat er niemand op mij stond te wachten.

13) In welke culturele sfeer zijn uw kinderen opgegroeid? Zijn ze tweetalig?

Het zijn echte kaaskopjes. Niets tweetalig! Dat is begrijpelijk: vader Tsjech, moeder Nederlands, dus moedertaal was Nederlands. Mijn echtgenote wilde heel graag dat de kinderen van mij ook Tsjechisch leerden. Ik was ertegen: de kinderen moesten zich gewoon Nederlands voelen.

14) Zou u met alle kennis die u nu heeft, weer emigreren? met deze alle ervaring, die u hebt, emigreren (hypothetisch)?

Beste Marie, deze vraag is niet duidelijk gesteld: nu, op mijn leeftijd van bijna 70 jaar bedoelt u? Weg uit Nederland? Dan is het antwoord nee. Op mijn jonge leeftijd, dat wil zeggen leeftijd dat ik Praag heb verlaten? Met al het kennis achteraf? Zeker, wanneer de vrijheid zou opnieuw met de voeten worden getreden. Ik zal altijd het leven in de vrijheid en democratie verkiezen boven het wegwijnen in een dictatuur. Over het gevaar van collaboratie heb ik het niet eens. Gelukkig, dat deze vraag echt hypothetisch is.

Dus: de vrijheid te verdedigen indien het kan, emigreren als er geen uitweg meer is. U dient zich echter wel te realiseren dat uw Europa in deze nieuwe eeuw geheel anders in elkaar zit dan toen ik in 1968 weg ging. Vandaag 'emigreren' binnen Europa is totaal anders dan een halve eeuw geleden. Door het Schengenverdrag enz. kunt u zich vestigen waar u wilt en terug naar Tsjechië gaan wanneer u wilt. De ČR is lid van de EU, van de NAVO. Gewoon, niet vergelijkbaar. En verder... veel succes met uw onderzoek en hartelijke groet aan collega Wilken Engelbrecht in Olomouc.²

9.2. Jan Stavinoha

De schrijver Jan Stavinoha is geboren in Praag, in mei 1945. Dat was een paar weken nadat het Sovjet Rode Leger de Tsjechoslowaakse hoofdstad van nazibezetting bevrijdde. In 1968 keerde de Sovjet-leger terug naar Praag, ditmaal niet als bevrijders,

² Interview met Hans Renner op 08 juli 2016.

maar als onderdrukkers en Stavinoha was een 23-jarige student klassieke muziek, voorzien van papierwerk dat stelde dat hij een "betrouwbaar persoon" was, die een paspoort waard was – en hij vluchtte naar het Westen. Hij kwam naar Nederland in 1969. Daar hij werkte als een muzikleraar, schrijver en journalist. Hij debuteerde met het boek van Praagse dixieland in 1982. Vandaag, meer dan 40 jaar later, is hij een populaire 'Nederlandse' romanschrijver, en, als hij zegt, een 'toerist' in zijn vaderland – Nederland.³

1) Wat voor indruk hebben de gebeurtenissen van de Praagse Lente op u en uw familie gemaakt? Wat zijn uw herinneringen aan Tsjechoslowakije?

Familie in Praag had van de invasie een verkrachtinggevoel gehad zoals ik. In Nederland mijn kennissen, vrienden, mijn vrouw en kinderen vonden (en nog steeds vinden) dat Sovjet Unie of te wel het huidige Rusland moderne Djingiz Chan Mongolen waren en het nog steeds gebleven zijn. Tsjechoslowakije heeft nog altijd bij mij en mijn naasten positieve herinneringen, mensen met integriteit wisten die in stand te houden en wie het niet gelukt was, had pech met zichzelf.

2) In welk jaar en in welke omstandigheden hebt u Tsjechoslowakije achterlaten?

In 21 december 1968. Ik was jong, had geen verplichtingen dus besloot ik de wereld te verkennen. Eerst zat ik in Londen, dan kwam ik als gitarist naar Amsterdam en bleef, omdat ze naast goed betaalde baan als muziek leraar ook Indonesische restaurants met de fameuze Rijstafels hadden.

3) Hebt u de emigratie gepland, en wat was de belangrijkste reden?

Ik had het gepland, emigratie was voor me een vlucht uit een gevangenis.

4) Bent u in Tsjechoslowakije voor uw emigratie veroordeeld, of heeft uw familie problemen in het voormalige communistische regime gehad?

Ik was tot 18 maanden veroordeeld. Mijn familie had geen probleem alleen moeder was twee keer door de politie verhoord.

5) Waarom hebt u voor Nederland gekozen als uw nieuwe thuisland, of was dat het toeval?

Toeval zoals ik al eerder aangegeven had.

6) Hoe was uw eerste jaar in Nederland, hoe hebt u zich daar gevoeld?

³ <http://www.radio.cz/en/section/czechstoday/the-dutch-rhapsody-of-jan-stavinoha> (gedownload op 01 augustus 2014)

Het was niet altijd makkelijk maar ik voelde me hier goed, zoals overal in het vrije westen.

7) Wat ziet u als de grootste obstakels en belemmeringen die u als een Tsjechoslowaakse emigrant in Nederland hebt gehad (culturele, taalkundige, economische, ...)?

Het brood was anders, maar verder waren er geen obstakels of belemmeringen, ieder deed zijn best om me te helpen, zelfs meer dan mijn Praagse familie.

8) Wanneer hebt u uw vaderland (Tsjechoslowakije) bezocht voor het eerst na de emigratie?

In 1990.

9) Waar zit uw hart meer, bij Tsjechië of Nederland?

Mijn hart zit eigenlijk in Spanje, waar ik 25 jaar kom en waar ik een appartement heb. Tsjechië en Nederland zijn prima, maar ik ben verslaafd geraakt aan mediterrane zee, olijfolie, wijn, sla, brood en Spanjaarden die moedig het harde leven trotseren.

10) Hoe was de integratie in de Nederlandse omgeving in de jaren zestig?

In de zestiger jaren was ik nog in Praag.

11) Bent u in contact met andere Tsjechoslowaakse emigranten in Nederland?

Vroeger veel, nu bijna niet.

12) Wilde u terug naar Tsjechië gaan na de Fluwelen Revolutie, waarom wel/niet?

Ik kon niet, had familie en veel werk.

13) In welke culturele sfeer zijn uw kinderen opgegroeid? Zijn ze tweetalig?

Hollandse sfeer natuurlijk, maar ze hebben ook in Amerika en Engeland gestudeerd. Nederlands, Duits, Engels en Spaanse zijn talen die ze beheersen.

14) Zou u met alle kennis die u nu heeft, weer emigreren? met deze alle ervaring, die u hebt, emigreren (hypothetisch)?

Ik zou altijd wegvluchten (of emigreren) om met idioten niets te maken moeten hebben.⁴

⁴ Interview met Jan Stavinoha op 18 juni 2014.

9.3. Martin Šimek

Hij is geboren te Praag in 1948, in een welgestelde, intellectuele, Praagse familie. Zijn broer was de Tsjechische komiek en acteur Miloslav Šimek (1940-2004). Hij is een radio- en televisiepresentator, columnist en cartoonist onder het pseudoniem AnoNe. Hij kwam op zijn 19^e op de vlucht voor de Russische tanks in 1968 in Nederland. Hij studeerde hier bedrijfseconomie en werkte in eerste instantie als tenniscoach. Liever had hij zelf toptennisser willen worden, maar naar eigen zeggen had hij daarvoor te weinig talent. Als coach heeft hij de top wel bereikt. Hij coachte bijv. Michiel Schapers vanuit het niets naar nummer 25 op de wereldranglijst. Achtereenvolgens heeft Šimek naam gemaakt als televisie- en radiomaker, interviewer voor de RVU (Radio Volksuniversiteit) en recentelijk als schrijver, verteller en theatermaker. In december 2008 presenteerde hij elke zaterdagavond tussen twaalf en één op Radio 1 het programma *Šimek 's Nachts*. Hij leeft tussen Calabrië (Italië) en Amsterdam. Hij is charmant, communicatief, uitstekend ingeburgerd en tevens een eeuwige eenling en buitenstaander. Hij is hard voor zichzelf en mild voor de anderen, zegt hij. Bewust van zijn tekortkomingen maar overtuigd dat het hem een voorsprong geeft. In 2009 verscheen *De Vuurvliegjes Achterna*, waarin hij beschrijft zijn emigratie uit Tsjechoslowakije.⁵

1) Wat voor indruk hebben de gebeurtenissen van de Praagse Lente op u en uw familie gemaakt? Wat zijn uw herinneringen aan Tsjechoslowakije?

De Praagse Lente betekende een keuze voor ons, voor mij. Mijn oudere broer Slávek was een held van de Praagse Lente, een komiek, wiens protestoptredens eruit bestonden dat alle showelementen ontbraken. Maar onze levens in de communistische period waren niet makkelijk. Mijn vader, doctor Šimek, sleepte met loodzware zakken in de cementfabrieken van Beroun. Hij moest iedere nacht om vier uur opstaan, om op tijd in dat gehucht buiten Praag te zijn. Mijn moeder gaf thuis Engelse en Duitse les aan kinderen van 'ex-betere families'. Elke dag had hij de radio op de Deutsche Welle of Radio Free Europe afgesteld. Hij hoop dat hij uit zijn nachtmerries over de communistische dictatuur zou ontwaken met het bericht van de miraculeuze bevrijding van zijn getergde vaderland. Mijn ouders gaven me een waarschuwing – 'Alles wat we hier tegen elkaar zeggen, mag je buiten niet vertellen'. Ik had geen tijd voor mijn school want ik oefende tennis en kwam tot de tennisclub. Dat was alles voor me. Het tennispark was mijn echte school en mijn echte leraren waren de intellectuelen die zich daar,

⁵ De bron: het Tsjechisch Centrum Rotterdam/Haag, 10 mei 2014, <http://www.martinsimek.nl/over-martin-simek/> (gedownload op 02 augustus 2014)

na een dag zwaar werk in de een of andere fabriek, ontfermden over jongetjes zoals ik. In Praag had ik ook liefdes – Magdalena, Marta, Milena...

2) In welk jaar en in welke omstandigheden hebt u Tsjechoslowakije achterlaten?

Dat was op 27 augustus 1968, een paar dagen na de invassie. Ik en mijn medepassagier Standa gingen in de trein naar Wenen. Alleen één middelgrote koffer, hadden we afgesproken, en ieder twee tenniserackets, om ons er in het Westen doorheen te slaan. Geen diploma's, dat sprak vanzelf, en ook liever geen foto's van onze dierbaren. Op de grens moesten de bagage worden geopend. De Oostenrijkers wisten dat we vluchtelingen waren en heetten ons welkom door ons nauwelijks te controleren. Toen we overstapten, gingen de flessen slivovitsj rond. 'Op de vrijheid!' Voeringen werden opengeknipt, onze koffers bleken dubbele bodems te hebben. Diploma's, geboorteaktes, buitenlandse valuta en sieraden kwamen te voorschijn. De papieren Tsjechoslowaakse kronen zonder wisselkoers stopten we weg als herinnering aan een waardeloos systeem. Samen hadden we ons beginkapitaal. Ik had mijn twintig dollar en Standa had de Franse francs. Op het Franz Josefstation in Wenen werden we met vlaggen onthaald. Ze waren van het Internationale Rode Kruis. En nu hoefden we niet meer te dromen van vrijheid.

3) Hebt u de emigratie gepland, en wat was de belangrijkste reden?

Ja. Ik hoorde voor de eerste keer over vluchten van mijn neef Jirka. Ik was een jongetje. Hij zei me over de vuurvliegjes die je moet volgen als je naar de vrijheid wilt. In mijn negentiende gaven de militairen me in een handomdraai een vakantiestempel voor Wenen, ze mochten niks doen, want ik was dienstplichtig. Mijn moeder haalde de beste koffer van de familie Šimek uit en ging me voor naar mijn kamer en begon te pakken. Ik pakte ook mijn twee tenniserackets in mijn bagagerek. Mijn vader bracht me naar het Hlavní Nádraží van Praag en hij zei me dat het goed is dat ik wegga. Met een enkele reis Wenen op zak zou ik voor de grens al uit de trein worden gehaald. Toen ik later ben gevlucht, bood mijn vader me zijn excuus aan dat hij het destijds (in 1948, al ruim voor de communistische putsch) niet dat gedaan.

Vrijheid en een advocaat worden. De belangrijkste reden voor me was naar vrijheid te gaan. Ik speelde tennis maar ik had niet genoeg talent ervoor en ik wist dat geen universiteit me voor de studie aanneemt want mijn vader, een dichter en filosoof, was ongemakkelijk voor het communistische regime.

4) Bent u in Tsjechoslowakije voor uw emigratie veroordeeld, of heeft uw familie problemen in het voormalige communistische regime gehad?

De Tsjechoslowaakse autoriteiten hadden geen twijfel meer erover dat ik in het Westen was gebleven, want mijn uitreisvisum was ruimschoots verlopen. Dat duurde veertien dagen. Mijn familie kon iedere dag een bezoek van de staatspolitie verwachten die vragen over mijn wegblijven zou stellen. Ook mijn oudere broers, die gebleven waren, liepen door mijn vlucht gevaar.

5) Waarom hebt u voor Nederland gekozen als uw nieuwe thuisland, of was dat het toeval?

Beide. We waren al zevenenveertig dagen in Wenen en leefden. Die ochtend hadden we op de universiteit een sollicitatiegesprek gehad met een mysterieuze, onopvallende Nederlander. Negentien studiebeurzen had de Nederlandse weldoener in de aanbieding voor Tsjechische studenten. Standa en ik werden zijn nummer dertien en veertien en daarmee de laatsten. Zijn tijd voor de selectie was om. De dag daarop moest hij terug naar Utrecht. Veel studenten had hij afgewezen om redenen die alleen hij kende. Met Standa sprak hij Frans en met mij Engels. Pas later begrepen we dat de hulp van het Universitaire Asielfonds kwam, waar onze bescheiden weldoener de directeur van was.

6) Hoe was uw eerste jaar in Nederland, hoe hebt u zich daar gevoeld?

Ik voelde prima hier. Al die pietenpeuterige huisjes met schatige geveltjes leken op niets wat we kenden. Een architectuur die paste bij een sprookjesmeneer die je zomaar met een zak geld komt opzoeken. En mijn vader altijd zei me: 'Haal een titel! Als je een titel hebt is de moeilijker om je te vernederen. In Tsjechoslowakije is je titel deel van je naam, je hebt er recht op'. Studie en een diploma te krijgen waren de belangrijkste doelen voor me. In Nederland werd ik op de Vrije Universiteit te Amsterdam aangenomen, om economie te gaan studeren want dat is een internationale studie. Ik heb de kamer in het studentencomplex Uilenstede gekregen. Mijn moeder stuurde me de recepten die ik in praktijk bracht. Alleen knödeln kon ik niet in Nederland kopen.

7) Wat ziet u als de grootste obstakels en belemmeringen die u als een Tsjechoslowaakse emigrant in Nederland hebt gehad (culturele, taalkundige, economische, ...)?

Niet zo moeilijk. Maar ik had een hoofd als een zoemende bijenkorf van alle nieuwe Nederlandse woorden die hun plek nog zochten.

8) Wanneer hebt u uw vaderland (Tsjechoslowakije) bezocht voor het eerst na de emigratie?

In 1982.

9) Waar zit uw hart meer, bij Tsjechië of Nederland?

Dat is moeilijk te zeggen. Misschien in Calabrië waar ik ook woon met mijn familie. Nederland heette me welkom met open armen en ik was me bewust van mijn wortels. Nog vandaag, nu mijn vader meer dan dertig jaar dood is, leef ik ook een beetje voor hem.

10) Hoe was de integratie in de Nederlandse omgeving in de jaren zestig?

Geen probleem. Ik ontmoette veel goede mensen die me hielpen.

11) Bent u in contact met andere Tsjechoslowaakse emigranten in Nederland?

Nog niet, minimaal.

12) Wilde u terug naar Tsjechië gaan na de Fluwelen Revolutie, waarom wel/niet?

Nee. Ik speelde mijn levende rol in Nederland waar ik heb alles.

13) In welke culturele sfeer zijn uw kinderen opgegroeid? Zijn ze tweetalig?

Ze worden in internationale omgeving en cultuur opgegroeid. Ik ben een Nederlandse Tsjech, mijn vrouw is een Italiaanse en we wonen in Nederland en Italië. Dus spreken ze het Nederlands, Italiaans, Engels en Tsjechisch.

14) Zou u met alle kennis die u nu heeft, weer emigreren? met deze alle ervaring, die u hebt, emigreren (hypothetisch)?

Absoluut! Dat was de beste beslissing die ik in 1968 kon doen. Vrijheid is het belangrijkste in mijn leven en zoals mijn vader me zei: 'Het is goed dat je weggaat, anders zal jij je kinderen op een dag excuus moeten aanbieden'. Ik ben het ermee eens.⁶

9.4. Vera Ebels Dolanová

Ze is geboren in Praag in 1948. In Praag studeerde ze psychologie. Tijdens de Praagse Lente, meer dan veertig jaar geleden, las ze over auteurs als, Eugène Ionesco, Samuel Beckett, of Michel Foucault in het Tsjechisch. Toen dat na de Russische inval niet meer kon, vluchtte ze naar Nederland in 1968. In Nederland

⁶ Interview met Martin Šimek op 10 mei en 19 juni 2014

studeerde ze massapsychologie samen met politieke wetenschappen af. Vanaf de late jaren 1970 tot begin jaren 1990 was zij redacteur van het Nederlandse tijdschrift *'Info via Charta 77'*, en beschreef Centraal-en Oost-Europa en andere onderwerpen voor de Nederlandse pers. Ze publiceerde veel artikelen onder het pseudoniem Jana Danielová in het weekblad *'De Groene Amsterdammer'* en andere Nederlandse kranten. Tussen 1985 en 1988 werkte ze als hoofd van de afdeling Documentatie van de Anne Frank Stichting. Sinds 1995 is ze directeur van het Fonds voor Midden-en Oost-Europese Boeken Projecten in Amsterdam. Ze gaf college Oost-Europese Studies aan de Universiteit van Amsterdam van 1992 tot 2004. Vanuit Nederland steunt zij Oost-Europese uitgevers en boekhandelaren.

Haar boeken zijn *Kurt Baschwitz. Een aanzet tot Een biografie* (Amsterdam, 1983), en *Publishers' Portraits. Publishing in Centraal-en Oost-Europa* (Amsterdam, 1997).⁷

1) Wat voor indruk hebben de gebeurtenissen van de Praagse Lente op u en uw familie gemaakt? Wat zijn uw herinneringen aan Tsjechoslowakije?

De Praagse Lente gaf ons hoop op vrijheid van meningsuiting en andere burgerrechten, op de waarheid over het verleden, en op een redelijker staatsbestuur.

2) In welk jaar en in welke omstandigheden hebt u Tsjechoslowakije achterlaten?

Ik heb Tsjechoslowakije verlaten in juli 1968 toen ik vrienden van mijn ouders in Engeland ging bezoeken, om daar vakantie te houden, en een paar weken als au pair te werken. Op 21 augustus toen de Sovjet Unie met andere Warschaupact landen Tsjechoslowakije bezetten, heb ik besloten niet terug te gaan. Ik wilde niet in een communistische kooi, laat staan onder een Sovjet bezetting, leven. Mijn studie psychologie (ik had net het eerste studiejaar afgesloten aan de Praagse universiteit) dacht ik in Engeland voort te zetten, had bij de Tsjechoslowaakse ambassade in Londen een exit visum voor 1 jaar gekregen (dat ging toen heel snel en zonder enig probleem), en had me al ingeschreven aan de universiteit in Londen. Maar binnen een paar dagen kreeg ik een uitnodiging uit Nederland om een jaar aan de Universiteit van Groningen te studeren met een aanbod van een studiebeurs. In de herfst van 1967 had ik namelijk met enkele medestudenten aan de Praagse faculteit brieven gestuurd naar diverse Europese universiteiten met een verzoek om ons een paar tekstboeken te

⁷ <http://www.nrc.nl/handelsblad/van/2008/maart/22/de-stelling-van-vera-ebels-dolanova-in-oost-europa-11508662>, <http://www.scriptum.cz/pseudonymy.html>, <http://nl.linkedin.com/pub/vera-ebels-dolanova/52/434/207> (gedownload op 02 augustus 2014)

*sturen omdat we nieuwsgierig waren naar ontwikkelingen in ons vakgebied in de
wijdere wereld; we vonden de gestencilde “scripta” met de gebruikelijke lof-alinea’s
over de bijdrage van kameraad Stalin aan het vakgebied te beperkt. Dat resulteerde in
een uitwisseling met Amsterdamse en Groningse psychologiestudenten. Twee
Nederlandse studenten kwamen als verkenner in februari 1968 naar Praag, en in april
en mei 1968 kwamen twee groepen psychologiestudenten met enkele professoren
voor een studie-excursie naar Praag. Ze vielen zo te zeggen met hun neus in de boter,
midden in de volle bloei van de Praagse lente. Een groep van Praagse studenten zou
volgens het overeengekomen plan begin september voor een studie-excursie naar
Nederland gaan. De Groningse studenten organiseerden n.a.v. de invasie een solida-
riteitscomité, dat voor een jaar studiefaciliteiten en een studiebeurs voor tien
Tsjechische studenten had geregeld. Een groep Praagse studenten is inderdaad in
september naar Nederland gekomen; sommigen maakten, net als ik, gebruik van de
uitnodiging om in Groningen een jaar te blijven studeren en bleven daarna in
Nederland, anderen gingen na de studie-excursie verder naar andere Westerse
landen, en enkelen gingen terug naar Praag.*

*Mijn ouders en jongere zus bleven in Praag, totdat ze een jaar later naar Nederland
kwamen om mijn trouwceremonie met een Groningse medestudent (Ed Ebels) bij te
wonen. Nadien hadden ze besloten eveneens in Nederland te blijven.*

3) Hebt u de emigratie gepland, en wat was de belangrijkste reden?

*Zie boven. Het was beslist niet gepland. En hoewel de troepen van de Sovjet Unie en
andere Warschaupact landen zich rond de Tsjechoslowaakse grenzen samentrokken,
kon ik me niet voorstellen dat ze het land daadwerkelijk zouden bezetten. Toen ze dat
wel hebben gedaan, was het voor me ondenkbaar terug te keren. Zoals boven gezegd,
wilde ik niet in een communistische gevangenis leven.*

4) Bent u in Tsjechoslowakije voor uw emigratie veroordeeld, of heeft uw familie problemen in het voormalige communistische regime gehad?

*Noch ik noch mijn ouders of zus zijn voor de emigratie veroordeeld. Mijn vader, die
tijdens de Tweede Wereldoorlog in het Tsjechoslowaakse leger in Engeland en
Frankrijk had gediend, had wel problemen in de jaren 1950, en zijn neef is in de
gevangenis tijdens en in verband met het Slánský-proces doodgeslagen. Mijn moeder
kreeg problemen op haar werk.*

5) Waarom hebt u voor Nederland gekozen als uw nieuwe thuisland, of was dat het toeval?

Zie boven, het was toeval.

6) Wat ziet u als de grootste obstakels en belemmeringen die u als een Tsjechoslowaakse emigrant in Nederland hebt gehad (culturele, taalkundige, economische, ...)?

Ik had in het geheel geen problemen.

7) Wanneer hebt u uw vaderland (Tsjechoslowakije) bezocht voor het eerst na de emigratie?

In 1979, om als liaison te dienen tussen mijn middelbare school vriendin en vriend (inmiddels een echtpaar) en zijn ouders in Zwitserland. Mijn vrienden hadden het al zwaar (omdat het regime hem niet kon vergeven dat hij de zoon van Ota Šik was en wantrouwden hen beiden), en na oprichting van Charta 77 werden ze door de StB in toenemende mate lastig gevallen; het leven werd hen onmogelijk gemaakt. Emigratie was de enige redding, hoewel ze - beiden schrijvers - het Tsjechisch niet wilden verliezen.

Ik maakte ook contact met Charta ondertekenaars en met het Tsjechoslowaakse exil in Engeland, Duitsland en Italië, en hielp later berichten voor Amnesty International en Index on Censorship over de grens te smokkelen. In Nederland heb ik meegewerkt aan de oprichting en de redactie van het kwartaalblad Info over Charta 77.

8) Waar zit uw hart meer, bij Tsjechië of Nederland?

Aan beide kanten.

9) Bent u in contact met andere Tsjechoslowaakse emigranten in Nederland?

Ja, met enkele. Nooit in georganiseerd verband.

10) Wilde u terug naar Tsjechië gaan na de Fluwelen Revolutie, waarom wel/niet?

Nee, mijn familie, mijn man, zoon, inmiddels ook een schoondochter en kleinkinderen leven hier. Toen ook nog mijn schoonmoeder, die we zeker niet hier hadden willen achterlaten. En ik werkte als journalist voor Nederlandse kranten en radio.

11) Zou u met alle kennis die u nu heeft, weer emigreren? met deze alle ervaring, die u hebt, emigreren (hypothetisch)?

Ja.⁸

⁸ Interview met Vera Ebels Dolanová op 02 augustus 2014.

10. Conclusie van de onderzoeksafdeling

Wat bepaalt de identiteit van de emigranten? De voorgaande evolutie en de bijkomende omstandigheden spelen een grote rol. Dat was de eerste categorie die ik eraan had gewijd. Ik vond dat een sterke motivatie, de definitie van het vaderland en de onmogelijkheid van de terugkeer de hechting aan het nieuwe land verbeteren. De constructie van identiteit is ook afhankelijk van de mate van integratie van een nieuwkomer in de nieuwe samenleving.

Bij de Tsjechoslowaakse emigratie is de integratie in Nederland geslaagd met behoud van iets van de Tsjechische culturele identiteit, bijv. taal. Intermenselijke relaties en de steun van de meerderheid zijn zeer belangrijke factoren.

Emigranten bewogen zich in sociale netwerken met andere emigranten van ongeveer dezelfde leeftijd in de meerderheid samenleving. Ze werden niet in de Tsjechische minderheid inbegrepen. Dus hun sociale identiteit werd gedefinieerd en door de meerderheid erkend. We kunnen over geconsolideerde identiteit praten, die een synthese van oude en nieuwe identiteiten is, Tsjechische en Nederlandse, de twee componenten samen.

Welke component domineert, welke identiteit heerst? Dat is afhankelijk aan de individuele factoren, bijv. materiële banden en familiebanden met het land, persoonlijke ervaringen en ervaringen waarmee een individu samen het land is verbonden. De resulterende identiteit van de Tsjechische emigranten in Nederland is zeker een verbonden, samenhangend geheel, waarbij er geen noodzaak is om verschillende onderdelen strikt te scheiden, kortom de identiteit van een individuele levende persoon in een open wereld.

Conclusie

Was het voorspelbaar dat het “echte socialisme” van de Sovjet-Unie zou instorten? Zeker niet zo snel, zou het veel later zijn en niet in heel Europa. De communistische potentaten werden verlost van hun laatste geloof in het socialisme toen de Tsjechoslowaken hun Fluwelen Revolutie uitvoerden.¹

De invasie van de troepen van het Warschaupact heeft alle sferen van het publieke en prive-leven in Tsjechoslowakije zwaar getroffen. De relatief sterke neiging van emigratie van ‘gewone’ mensen en ook culturele, economische en partijfunctionarissen werd in verschillende media en tijdschriften gedrukt. Hoewel het Tsjechoslowaakse bevolkingsverlies in de eerste maanden na de bezetting opvallend massaal was en het een heel dringend probleem was, werd er destijds in de pers in relatie tot andere onderwerpen weinig over gesproken.

In Nederland was er geen verenigende organisatie van Tsjechoslowaakse emigranten die aan de verbannen mensen leiders zou brengen. Integendeel, hier hadden we te maken met een aantal opmerkelijke persoonlijkheden die min of meer individueel gehandeld hebben. Ze hebben volgens hun beste geweten gehandeld voor de vrijheid van Tsjechoslowakije. Hun activiteiten waren dus verschillend. Na verloop van tijd verdween de ballingschapsactiviteit gezien het lange verblijf in de emigratie.

In de tweede helft van de 20^e eeuw besloten duizenden Tsjechoslowaken om Tsjechoslowakije te verlaten. De meesten waren vooral op zoek naar vrijheid, maar zij vonden daar ook een nieuw thuis.

Deze scriptie had als doel om de culturele identiteit en de integratie van Tsjechoslowaakse emigranten uit de Praagse Lente in Nederland te ontdekken. Ik vroeg naar hun relatie met het vaderland en ook met het nieuwe land dat gedurende meer dan 45 jaar een thuis voor hen werd. Met de resultaten van mijn onderzoek kwam ik tot de conclusie dat ze hun oorspronkelijke culturele identiteit niet verloren, maar dat die slechts een transformatie onderging. Dat was eigenlijk ook mijn verwachting. De bijdrage van mijn scriptie zie ik in een ander en vooral positief beeld van emigranten - als ‘het prototype van het ideaal van de Europese burger’, dwz. als een individu die vrij van vooroordelen tegen andere nationaliteiten en alle nationalistische motieven is. Maar hij behoudt nog steeds zijn eigen nationale wortels.

¹ MORAVEC, Jan. *Antipoučení*. Praha 1990, blz. 359.

Volgens mijn onderzoek beschouwen de meeste respondenten Nederland als hun thuis (althans gedeeltelijk). Emigranten moesten alles achterlaten vanwege politieke redenen. Dat veranderde in de jaren tachtig, toen er economische redenen aan werden toegevoegd. De typische Tsjechoslowaakse emigrant was academisch opgeleid, het ging om de emigranten van 1948 en 1968. Toen ze in Nederland zijn aangekomen, beschouwden ze de taalbarrière als het grootste probleem, hoewel niet iedereen, omdat de meesten van hen Engels en Duits spraken en in dat geval was het Nederlands geen groot probleem.

De meeste emigranten verklaarden dat ze de Tsjechische Republiek na de Fluwelen Revolutie in 1990 hebben bezocht. Bijna alle respondenten zijn in contact met andere Tsjechoslowaakse emigranten in Nederland, maar zeer sporadisch. Kinderen van respondenten zijn in staat om in verschillende talen te communiceren, ook in het Tsjechisch natuurlijk.

Hoewel de Tsjechoslowaakse emigranten in de vroege jaren negentig permanent terug naar Tsjechië konden komen, deed vrijwel niemand dat, niemand wilde. Hun hele levens waren in Nederland- een land dat hen van harte in hun moeilijke situatie heeft geaccepteerd.

Op basis van mijn onderzoek geloof ik dat de Tsjechoslowaakse emigranten behoorlijk succesvol in de Nederlandse samenleving wisten te integreren.

Door mijn onderzoek bied ik een beeld van emigratie vanuit een authentiek gezichtspunt aan. De lotgevallen van de respondenten zijn nog spannender en interessanter omdat hun emigratie aan het heersende politieke regime in Tsjechoslowakije was onderworpen, het was dan ook een moeilijke en zeker traumatische stap. Ze hadden geen spijt van deze beslissing en ze waarderen alle dingen die de emigratie met zich meebrengt - een nieuwe ervaring, talenkennis en de mogelijkheid om kinderen in een sociaal-politiek systeem te opvoeden. Bovendien verrijkte het hun identiteit, breidde die uit, en ze kregen een open en onpartijdig beeld van de wereld.

Deze scriptie beschrijft de Tsjechoslowaakse emigranten ook vanuit hun eigen perspectief en probeert om een aantal mythes over hun 'berekeningen voor iets beters' te weerleggen. Dat is een stigma dat in de Tsjechische maatschappij nog steeds bestaat.

Er zijn geen gespecialiseerde publicaties die over het onderwerp van de Nederlandse Tsjechoslowaken schrijven en artikelen zijn er ook heel weinig. Daarom was het

moeilijk en lastig om bronnen te zoeken die specifiek over emigranten in Nederland spraken. Volgens me biedt dit thema nog meer ruimte voor een analyse.

Na de gesprekken met de Tsjechoslowaakse emigranten was ik geroerd. Ik ben het meest geïnteresseerd in hun motivatie om te emigreren. Ze wilden vrijheid, ze wilden niet als schapen leven die in een stal opgesloten zijn. Zij wilden de wereld zien, om weg te komen uit het 'grijze' Tsjechoslowakije.

In hedendaagse democratische wereld beseffen we zeer weinig wat vrijheid betekent. Onze voorouders moesten vaak ervoor lijden. Ik denk dat we over onze levens in zulke welvaart moeten nadenken. We hebben een echte kans om toekomstige generaties op te voeden. Hoppelijk zal deze vrije en democratische wereld blijven bestaan en alle naties en nationaliteiten zullen wederzijds respect en ondersteuning hebben voor elkaar.

De Tsjechoslowaakse emigratie is al een lange tijd een onderdeel van onze geschiedenis en cultuur, sinds de dagen van Jan Amos Comenius, en dus is er ook reden om erover te schrijven. Want alleen in de confrontatie met een andere cultuur kunnen we onze identiteit realiseren. De Tsjechen, die buiten de Tsjechische grenzen leven, kunnen ons hun levensomstandigheden bemiddelen.

In deze scriptie schrijf ik over mensen die hun droom hebben vervuld. Ze leven hun levens ten volle en ze waarderen wat ze in het buitenland zou kunnen krijgen. Niemand van hen verkwistten geluk en kans. Deze masterscriptie bracht me ook grote persoonlijke verrijking, omdat ik veel Tsjechoslowaakse emigranten, evenals Nederlanders, zoals Bert Kisjes of Kees Mercks, kon ontmoeten. Ze ondersteunen deze emigranten op verschillende manieren en ze verspreidden de informatie over Tsjechië in Nederland.

Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá československými emigranty, kteří opustili svou rodnou zem v období Pražského jara a jejich novým domovem se stalo Nizozemsko. Práce je rozdělena do deseti kapitol, které obsahují jak teoretickou, tak praktickou část. První kapitoly zachycují politickou situaci v Československu během období Pražského jara. Další kapitoly přinášejí pohled a vlastní názor významných Čechů a Nizozemců k této události, jenž citelně zasáhla československý, potažmo český stát. Další část práce popisuje vztahy dvou zemí- České republiky a Nizozemska od roku 1968 až 1989. Teoretická část objasňuje proces emigrace a integrace do nového prostředí, rovněž tak je rozsáhlá část věnována fenoménu identity a různým teoriím identity. Osudy Československých emigrantů jsou o to napínavější a zajímavější, protože jejich útěk byl podmíněn politickým režimem panujícím v Československu, jednalo se tedy o krok nelehký a určitě traumatický.

Druhá část práce vychází z vlastní výzkumné části zaměřené na československé emigranty z období Pražského jara žijící v Nizozemsku. Pomocí kvalitativní metody narativních rozhovorů sleduje proces transformace kulturní identity emigrantů z období Pražského jara, stejně jako proces integrace do nizozemské společnosti. Práce zkoumá faktory a motivace, které vedly k emigraci, usazení se v nové zemi a následné vztahy k vlasti, k Československu. Výsledky mého výzkumu mě dovedly k zjištění, že svou původní kulturní identitu neztratili, přesto si prošla určitou transformací, která byla v mých prvotních úvahách očekávána. Přínos své práce spatřuji v tom, že nabízí jiný, a především pozitivní pohled, na emigranty. Jsou to lidé, kteří jsou zbaveni předsudků a nacionalistických pohnutek vůči jiným národnostem, ale zároveň si stále uvědomují své vlastní národní kořeny.

Summary

This thesis deals with Czechoslovak emigrants who left their Czechoslovak homeland during the Prague Spring and became their new home in the Netherlands. The thesis is divided into ten chapters including theoretical as well as practical issues. The first chapters deal with the political situation in Czechoslovakia during the Prague Spring. The other chapters bring own views, opinions and experience of the eminent Czechs and Dutchmen to this event. It had a really hard impact on Czechoslovakia (since 1993 the Czech Republic).

The next part of the masterthesis describes the relations of the two countries - the Czech Republic and the Netherlands since 1968 till 1989. The theoretical part explains the process of emigration and integration into a new environment. A large section is devoted to the phenomenon of identity and the various theories of identity. Destinies of the Czechoslovak emigrants are more exciting and interesting as their escapes were under the political pressure of the Communist regime in Czechoslovakia. It was therefore a difficult and certainly traumatic step.

The second part is based on own research. This concerns the section focusing on the Czechoslovak emigrants from the Prague Spring living in the Netherlands. For this part, a qualitative method of narrative interviews has been used. It follows the process of transformation of the cultural identity of emigrants since the Prague Spring, as well as the process of integration into the Dutch society.

The thesis examines the factors and motivations that led to the emigration, settling in a new country and the subsequent relationship to the homeland, Czechoslovakia. The results of my research led me to the discovery that they did not lose their original cultural identity, but it changed and underwent a transformation. That was also my primarily expected hypothesis. I see many benefits of this masterthesis that offers a different and positive view on emigrants. These are people who were deprived of their prejudices and nationalist motives towards other nationalities, but they are still aware of their own national roots.

Gebruikte bronnen

1) Literatuurlijst

- BENČÍK, Antonín. *V chapadlech kremelské chobotnice*. Praha: Mladá fronta, 2007.
- BAČOVÁ, V. Identita v sociálnej psychológii. In: SLAMĚNÍK, I. – VÝROST, J. ed. *Sociální psychologie*. Praha: ISV, 1997.
- BAČOVÁ, V. Osobná identita – konstrukce – text – hledání významu. In: HŘEBÍČKOVÁ, M. – MACEK, P. – ČERMÁK, I. ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003.
- BÁRTA, Miloš a Václav KURAL. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993.
- BAUMEISTER, R. F. How the Self Became a Problem: A Psychological Review of Historical Research. *Journal of Personality and Social Psychology*. American Psychological Association, 1987.
- BERANOVÁ ..., [door] Jana.. *Abel: het stille verzet vanaf het einde van de Praagse Lente tot de zomer 1969*. s.l.: [s.n.], 1978.
- BITTNEROVÁ, D. Sebepojetí etnik v „otevřené“ české společnosti. In: BITTNEROVÁ, D. – MORAVCOVÁ, M. et al. *Kdo jsem a kam patřím?* Praha: Sofis, 2005.
- BROUČEK, Stanislav. S Miroslavem Kabelou odešel kus ověťavého krajanství. *Krajan.net* 03.03.2011, toegankelijk op [http:// http://krajan.net/articleDetail.view?id=2143](http://http://krajan.net/articleDetail.view?id=2143) [download 14 augustus 2014].
- ČERMÁK, I. Hledání životních příběhů. In: MACEK, P. – ŠAFÁŘOVÁ, M ed. *Integrativní funkce osobnosti*. Brno: Masarykova univerzita. 2000.
- ČERMÁK, I. Narativně orientovaná analýza. In: BLATNÝ, M. ed. *Metodologie psychologického výzkumu: Konsilience v rozmanitosti*. Praha: Academia, 2006.
- CHYZ, V. Poetika identity: kategorie popisu narativní konstrukce. In: *Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu třetího tisíciletí: sborník z konference*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2000.
- DOSKOČIL, Zdeněk. *Duben 1969. Anatomie jednoho vojenského zvratu*. Brno 2006.
- ERIKSON, E. H. *Dětství a společnost*. Praha: Argo, 2002.
- ERIKSEN, T. H. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007.
- FRANKOVSKÝ, M. Posudzovanie identity k makrosociálnym útvarom. In: HŘEBÍČKOVÁ, M. – MACEK, P. – ČERMÁK, I. ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003.
- GILES, H. – JOHNSON, P. Ethnolinguistic Identity Theory: A Social Psychological Approach to Language Maintenance. *International Journal of the Sociology of Language*. Amsterdam: Mouton de Gruyter, 1987, 63.
- HAN, P. *Soziologie der Migration*. Stuttgart: Lucius & Lucius, 2010.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008.

- HOGG, M.A. – TERRY, D.J. *Social Identity and Self-Categorization Processes in Organizational Contexts*. The Academy of Management Review. Academy of Management, 2000, 25, 1.
- HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009.
- HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích. Výběr z dobové publicistiky: Ediční řada Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970*. 11. díl. Praha; Brno: ÚSD; Doplněk, 2004.
- KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956-1968. Společnost a moc*. Brno 2008.
- KRATOCHVÍL, Jan – POVOLNÝ, Daniel. *Okupace Československa 21. 8. 1968: Český a slovenský exil 20. století*. Arch, s.r.o., 2004.
- KOHOUT, Pavel. *From the diary of a counterrevolutionary*. New York: McGraw-Hill, 1972.
- KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010.
- KONČELÍK, Jakub; TRAMPOTA, Tomáš. *Rudé právo v kontextu reformy konce 60. let: Metodické poznámky ke kvantitativní analýze*. Praha, UK FSV 2006. Pražské sociálně vědní studie. Mediální řada, MED-008.
- KURAL, Václav. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993.
- MARCIA, J. E. Development and validation of ego identity status. *Journal of Personal and Social Psychology*. 1966.
- MAREŠ Petr in: *Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro*. Litomyšl: Paseka, 2008.
- McADAMS, D. P. The Case for Unity in the (Post)Modern Self: A Modest Proposal. In: ASHMORE, R.D. – JUSSIM, L. ed. *Self and Identity*. New York: Oxford University Press, 1997.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006.
- MORAVEC, Jan. *Antipoučení*. Praha: Naše vojsko, 1990.
- ORSÁG, Petr: *Média československého exilu v letech 1948-1989 jako součást alternativní veřejné sféry*. [Dizertační práce] Olomouc: FF UP 2011.
- PITHART, Petr. *Osmašedesátý*. V Praze: Rozmluvy, 1990, 3e druk.
- POVOLNÝ, Daniel: *Vojenské řešení Pražského jara*. Praha 2008.
- PREČAN, Vilém a Jindřich PECKA. *Proměny Pražského jara 1968-1969: sborník studií a dokumentů o nekapitulantských postojích v československé společnosti*. Brno: Doplněk, 1993.
- RENNER, Hans. *Tsjechië en Nederland: historische raakvlakken*. Překlad Jana Pellarová. Praha: Paseka, 2002
- Revisited 68: Praagse Lente = Pražské jaro*. Litomyšl: Paseka, 2008.
- ŠIK, Ota. *Jarní probuzení-iluze a skutečnost*. Zürich: Polygon, 1989.
- ŠIMEK, Martin. *De vuurvliegjes achterna: een vlucht naar de vrijheid*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2012, 4e druk.
- TAJFEL, H. ed. *Social Identity and Intergroup Relations*. Cambridge University Press, 2010.
- TIGRID, Pavel. *Politická emigrace v atomovém věku*. Praha: Prostor, 1990.
- VACÍK, Miloš, Libuše LUDVÍKOVÁ a Jiří STRÁNSKÝ. *Literatura, vězení, exil: Literature, prison, exile*. Praha: České centrum Mezinárodního PEN klubu, 1997.

2) Webpagina' s

<http://www.mijnwoordenboek.nl/>

<http://www.totalita.cz/1968/1968.php>

<http://abicko.avcr.cz/2008/4/04/prazske-jaro-1968.html>

<http://www.diplomatmagazine.nl/2014/06/01/past-present-czech-dutch-relations/>

<http://zakopnout.blogspot.nl/2013/06/emigrantske-sny-tehdy-dnes.html>

http://www.zahranicnicesi.com/docs/marlinova_psychologie.pdf

http://www.zahranicnicesi.com/docs/kabela_exil.pdf

http://www.zahranicnicesi.com/docs/diamant_psychologie_exilu.pdf

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_svete/adresare/adresare_nizozemsko_adresar_krajanskych_spolku.html

http://www.vnts.nl/public_html/OVER_ONS.html

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_svete/adresare/adresare_nizozemsko_adresar_krajanskych_spolku.html

<http://hague.czechcentres.cz/over-ons/>

<http://www.czechtourism.cz/o-czechtourism/zakladni-informace/>

<http://www.pluh.org/>

<http://www.comeniusmuseum.nl/organisatie.php>

http://www.ne-be.cz/o_nasnl.html

<http://www.hiu.cas.cz/en/about-us/about-us.ep/>

<http://www.pametnaroda.cz/story/dittrich-zdenek-1923-749>

<http://www.scriptum.cz/pseudonymy.html>

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_svete/osobnosti_z_rad_krajanu_a_cechu_v/osobnosti_z_rad_krajanu_a_cechu_v-nizozemsko_osobnosti_krajanu_a_cechu_v.html

<http://retro.nrc.nl/W2/Lab/Profiel/Emigratie/voorbereiding.html>,

<http://digitollegrieze.wordpress.com/2011/03/29/bij-het-afscheid-van-hans-en-justa-renner/>,

<http://www.hovoseniorenacademie.nl/index.php?id=34>

<http://www.radio.cz/en/section/czechtoday/the-dutch-rhapsody-of-jan-stavinoha>

<http://www.martinsimek.nl/over-martin-simek/>

<http://www.nrc.nl/handelsblad/van/2008/maart/22/de-stelling-van-vera-ebels-dolanova-in-oost-europa-11508662>

<http://www.scriptum.cz/pseudonymy.html>

<http://nl.linkedin.com/pub/vera-ebels-dolanova/52/434/207>

<https://www.linkedin.com/pub/zdenek-kraus/28/b/b47>

3) Interviews

Zdeněk R. Díttrich, 17 juni 2014

Jana Beranová, 22 maart, 07 mei, 10 mei 2014

Hans Renner, 08 juli 2014

Jan Stavinoha, 18 juni 2014

Martin Šimek, 10 mei, 19 juli 2014

Vera Ebels Dolanová, 02 augustus 2014

Bijlagen

1) Lijst van gebruikte afkortingen

bijv./b.v. bij voorbeeld

d.w.z. dat wil zeggen

enz. enzovoort

i.e. id est (Lat.) dat is

i.p.v. in plaats van

i.v.m. in verband met

nr. nummer

o.a. onder andere

pa. pagina

t/m tot en met

t.o.v. ten opzichte van

TS Tsjechoslowakije

zgn. zogenaamd

2) Vragenlijst

Mijn naam is Marie Manakova en ik ben een student van het Masters programma in Nederlandse filologie, gericht op specifieke taal aan de Filosofische Faculteit van Palacky Universiteit te Olomouc. Ik ben momenteel een stagiaire van het Tsjechisch Centrum te Rotterdam. De titel van mijn Masterscriptie is gericht op de Tsjechoslowaakse emigranten uit de tijd van de Praagse Lente in Nederland. De Tsjechen kennen verhalen van emigranten uit Australië, de VS, Canada, Oostenrijk of Duitsland. Maar niemand heeft de situatie van de Tsjechoslowaakse emigranten van de Praagse Lente, die in Nederland wonen, beschreven. Ik koos u en ik zou heel blij zijn als u mijn vragen had beantwoord en dus beschreven uw levensverhaal.

Graag in korte zinnen beantwoorden.

Gegevens worden uitsluitend voor mijn MA scriptie gebruikt, die na afloop op het internet wordt gepubliceerd.

Dank u voor uw bereidheid en hulp.

- 1) Wat voor indruk hebben de gebeurtenissen van de Praagse Lente op u en uw familie gemaakt? Wat zijn uw herinneringen aan Tsjechoslowakije?
- 2) In welk jaar en in welke omstandigheden hebt u Tsjechoslowakije achterlaten?
- 3) Hebt u de emigratie gepland, en wat was de belangrijkste reden?
- 4) Bent u in Tsjechoslowakije voor uw emigratie veroordeeld, of heeft uw familie problemen in het voormalige communistische regime gehad?
- 5) Waarom hebt u voor Nederland gekozen als uw nieuwe thuisland, of was dat het toeval?
- 6) Hoe was uw eerste jaar in Nederland, hoe hebt u zich daar gevoeld?
- 7) Wat ziet u als de grootste obstakels en belemmeringen die u als een Tsjechoslowaakse emigrant in Nederland hebt gehad (culturele, taalkundige, economische, ...)?
- 8) Wanneer hebt u uw vaderland (Tsjechoslowakije) bezocht voor het eerst na de emigratie?
- 9) Waar zit uw hart meer, bij Tsjechië of Nederland?
- 10) Hoe was de integratie in de Nederlandse omgeving in de jaren zestig?
- 11) Bent u in contact met andere Tsjechoslowaakse emigranten in Nederland?

12) Wilde u terug naar Tsjechië gaan na de Fluwelen Revolutie, waarom wel/niet?

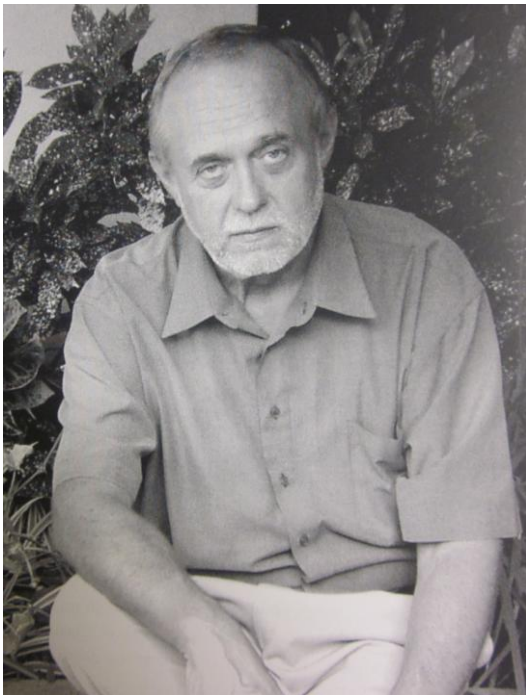
13) In welke culturele sfeer zijn uw kinderen opgegroeid? Zijn ze tweetalig?

14) Zou u met alle kennis die u nu heeft, weer emigreren? met deze alle ervaring, die u hebt, emigreren (hypothetisch)?

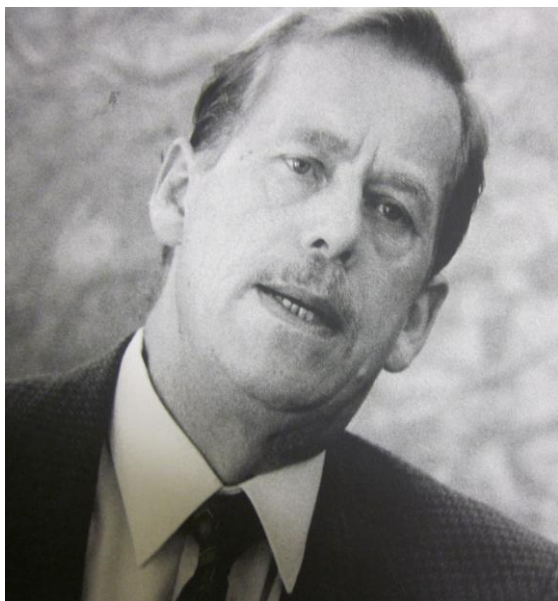
3) Beeldmateriaal

Beeld nr. 1: Jiří Dienstbier © Daniel Šperl, 2008

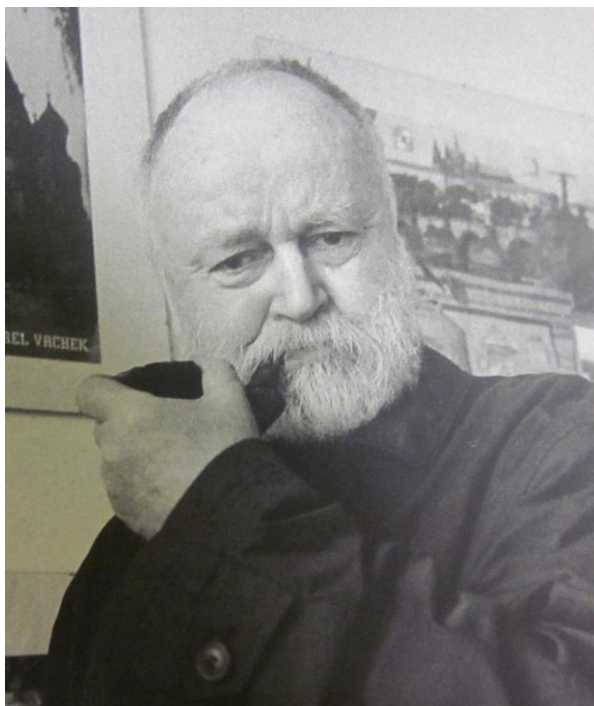
Beeld nr. 2: Milan Dubček © Daniel Šperl, 2008

Beeld nr. 3: Václav Havel © Daniel Šperl, 2008

Beeld nr. 4: Bořek Šípek © Daniel Šperl, 2008

Beeld nr. 5: Karel Vachek © Daniel Šperl, 2008

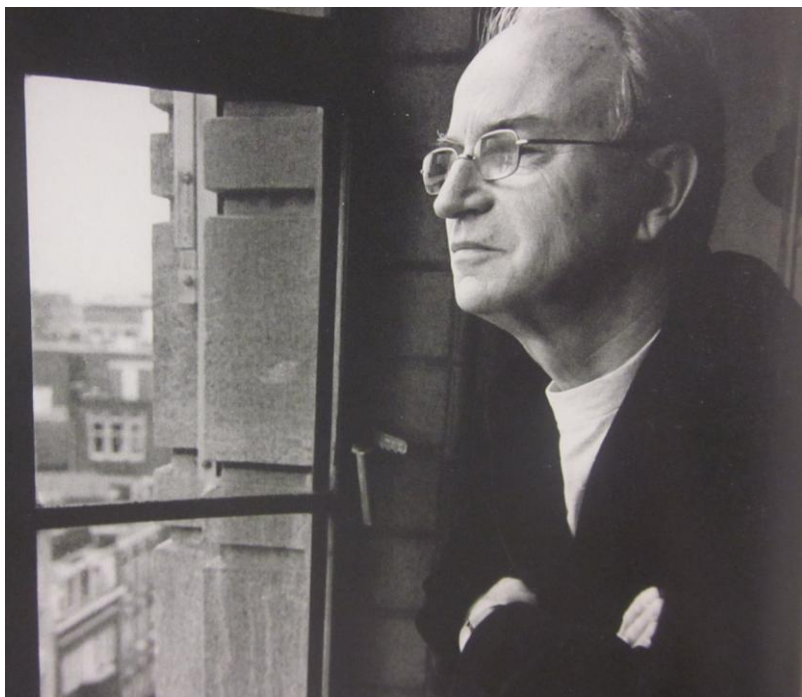
Beeld nr. 6: Jan Peter Balkenende © Daniel Šperl, 2008

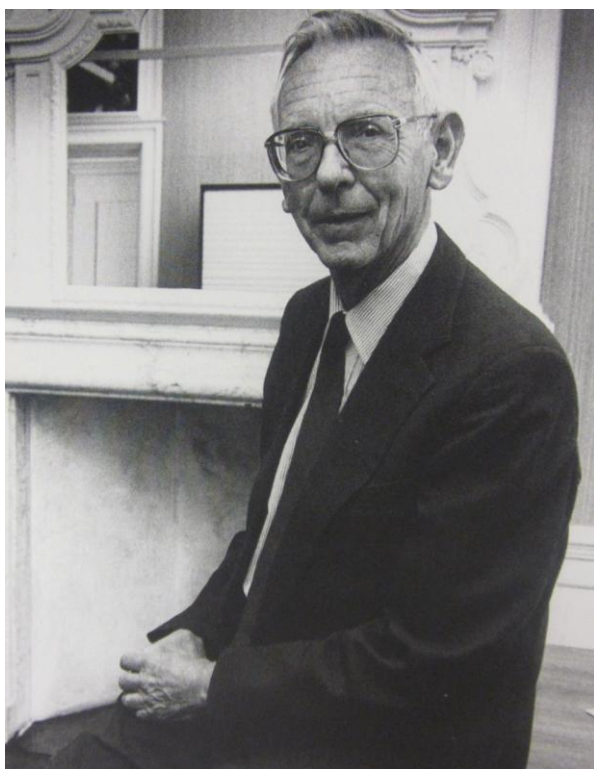
Beeld nr. 7: Piet de Jong © Daniel Šperl, 2008

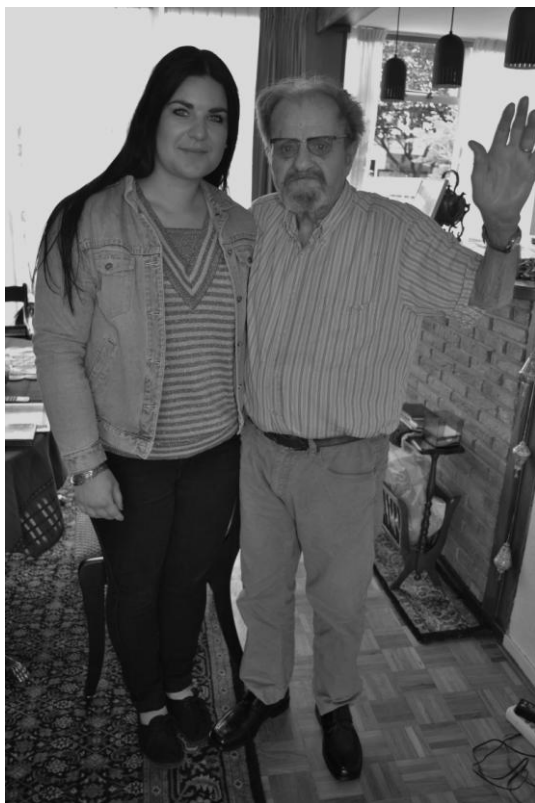
Beeld nr. 8: Bert Kisjes © Tsjechisch Centrum Rotterdam 2014

Beeld nr. 9: Kees Mercks © Daniel Šperl, 2008

Beeld nr. 10: Max van der Stoel © Daniel Šperl, 2008

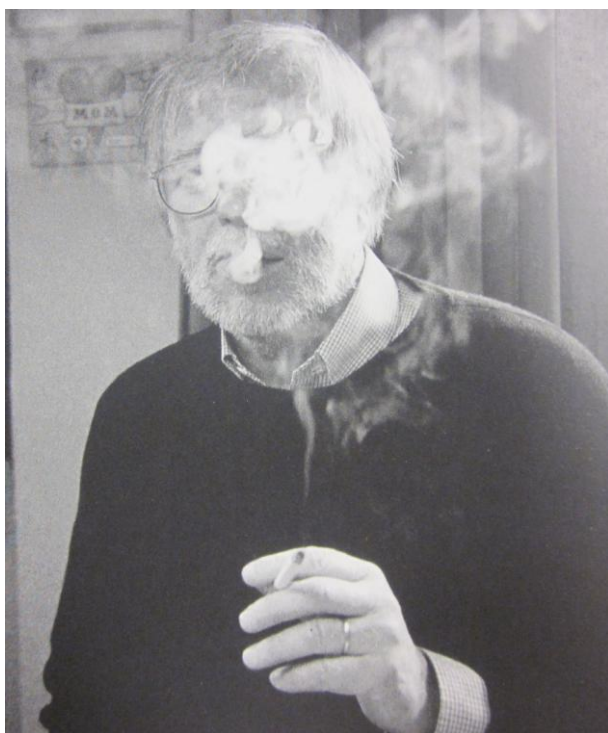
Beeld nr. 11: Zdeněk R. Dittrich © Marie Maňáková, 2014

Beeld nr. 12: Jana Beranová © Marie Maňáková, 2014

Beeld nr. 13: Hans Renner © Daniel Šperl, 2008

Beeld nr. 14: Jan Stavinoha © Daniel Šperl, 2008

Plaatje nr. 15: Martin Šimek © Marie Maňáková, 2014

Beeld nr. 16: Vera Ebels Dolanová © Daniel Šperl, 2008

Annotatie

Jméno autora: Marie Maňáková

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci,
Katedra nederlandistiky

Název diplomové práce: De Tsjechoslowaakse emigranten van de Praagse Lente
in Nederland

Vedoucí práce: Doc. Dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt.

Počet stran: 102

Počet příloh: 3

Počet titulů použitých zdrojů: 1) literární zdroje: 44

2) internetové zdroje: 27

3) Interview: 6

Klíčová slova: Pražské jaro, Československo, Nizozemsko, 1968, vojska Varšavské smlouvy, Sovětský svaz, komunismus, komunistická strana, Charta 77, emigrace, emigrant, exil, integrita, identita, svoboda, demokracie, revoluce, kapitalismus, socialismus, politický exil

Krátká charakteristika: Tato diplomová práce se zabývá československými emigranty, kteří opustili svou rodnou zem v období Pražského jara a jejich novým domovem se stalo Nizozemsko. Práce je rozdělena do deseti kapitol, které obsahují jak teoretickou, tak praktickou část. První kapitoly zachycují politickou situaci v Československu během období Pražského jara. Další kapitoly přinášejí pohled a vlastní názor významných Čechů a Nizozemců k této události, jenž citelně zasáhla československý, potažmo český stát. Další část práce popisuje vztahy dvou zemí- České republiky a Nizozemska od roku 1968 až 1989. Teoretická část objasňuje proces emigrace a integrace do nového prostředí, rovněž tak je rozsáhlá část věnována fenoménu identity a různým teoriím identity.

Druhá část práce vychází z vlastní výzkumné části zaměřené na československé emigranty z období Pražského jara žijící v Nizozemsku. Pomocí kvalitativní metody narativních rozhovorů sleduje proces transformace kulturní identity emigrantů této generace, stejně jako proces integrace do nizozemské společnosti. Práce zkoumá faktory a motivace, které vedly k emigraci, usazení se v nové zemi a následné vztahy k vlasti, k Československu.